

Poutní místo Sv. Hostýn
Zděchovjané
Grafika v zámku Vizovice
Lisované sklo fy Reich
Rys ostrovid v Beskydech
Přehlídka Interfotoklub

Salonní samotář
akad. malíř František Podešva
Hry s muzejními múzami
Farmaření na Valašsku
Soubor Vsacan šedesátiletý
Rozhovor s Jiřím Pardubou
V ateliéru Pavel Drda

10

květen
2003/1

 Valašsko

Navštívilte

ZÁMECKÝ PARK A PANSKOU ZAHRADU VE VSETÍNĚ

Místní název Panská zahrada, který se vžil pro označení vsetinského městského parku, je památkou na dobu, kdy tuto část zámecké zahrady vlastnili bývalí majitelé zámku. Založena byla současně s horním zámeckým parkem ve 30. letech 19. století tehdejším vsetinským pánem Josefem z Wachtlerů. Obě části nového parku, rozkládající se na obou březích Bečvy, spojovala lávka.

V menším květinovém parku u zámku byly vysázeny vzácné stromy a přírodní prostor pod jižním křídlem zámecké budovy se postavením umělé antické zříceniny z kamenných sloupů v dórském slohu proměnil v tehdy módní romantickou zahradu.

Dolní Panská zahrada sloužila jako užitková část. Kromě zeleninových záhonů v jedné části zde byla založena také ovocnářská a lesní školka (1880). Počátkem 70. let 19. stol. začala stavba tzv. „plavisek“, sběrných rybníčků pro obchod s naplaveným dřívím, které byly zrušeny až na přelomu 20. a 30. let 20. stol. Vzhled parku se postupně měnil ve prospěch místa určeného k procházkám a odpočinku vsetinské veřejnosti. V duchu doby byl upraven už počátkem 20. stol. aktivitami místního Okrašlovacího spolku. Na základě zákona o revizi první pozemkové reformy získalo v r. 1948 zámecký park, Panskou zahradu i ovocnářskou zahradu do svého vlastnictví město. V r. 1949 u příležitosti výstavy „Valašsko v práci“ dostal park zcela nový ráz podle návrhu arch. J. Zdráhala - byl obnoven vyschlý rybník, upraveny cesty, založeny travníkové plochy, vysázeny nové dřeviny.

Zatím posledními významnými úpravami, obnovou a modernizací prošel park v roce 2002.

Hana Jabůrková

V květnových a červnových dnech park rozkvetá květy sáchoranů, azalek a pěnišníků.

Foto M. Janiš

Večerní atmosféra v zámeckém parku

Foto M. Janiš

Na malé rozloze 2,56 ha zámeckého anglického parku ve výšce 340 m n.m. najdete odpočinek ve stínu vzrostlých ozdobných stromů, jako jsou liliovník tulipánokvětý (*Liliodendron tulipifera*), jasan převíslý (*Fraxinus excelsior* f. *Pendula*), korkovník amurský (*Phellodendron amurense*), ořešák černý (*Juglans nigra* L.) nebo buk červený.

Foto J. Jabůrek

Foto J. Jabůrek

V průběhu roku 2002 byl v rámci úprav městského parku zhotoven i nový dětský koutek.

Foto M. Jedlička

Foto M. Jedlička

Nově upravený park byl slavnostně otevřen v průběhu oslav Vsetinského zářeni 7. - 8. září 2002.

Foto M. Jedlička

Co říci na pozdrav jubilejnímu číslu vlastivědné revue Valašsko? Žádný „Malý“ ani „Velký gratulant“ – měl by se nacházet v muzejních fondcích! – nenapoví, na podobné případy ve svých říkankách ke kulatým i hranatým výročím nepamatoval. A desítka na obálce je rozhodně číslice provokující svým kontrastem: jakoby prásknutím biče načatá, a hezky boubelatě uzavřená. Zdá se nicméně, že ostrý start prvního čísla před pěti lety ještě nevyčerpal svou energii; rozhodně neklesla k nule! Číslo za číslem nabízí materiály vždy nové a vždy jinak poutavé a pestré, nikoli však podbíživé. Revue zůstává věrná pateru vymezení v podtitulu: historie – příroda – lidé – umění – události, tedy životu minulému i dnešnímu a jeho projevům v konkrétním regionu. Životu! Při listování nevytřepáváme ani neživý prach archivů, ani stejně umrtvující prach zpravodajských banalit. Je to revue mnohorozměrná, vzbuzující očekávání, kterému nikdy neodpověděla nuda. Všestrannost je vyvážená; neutápí se v nekonceptní všehochuti. Zřetelně je na ní podepsána zkušenost a důslednost redakce.

Že tato vyváženost naopak chybí mé glose? Že jí chybí přísada kritiky? Ta by nás nepřipustně zavedla za hranice žánru: gratulační kytička se nesmáčí v lučavce!

Přijíme raději po valašsku různě vstříc dalším desítkám!

Mojmír Trávníček

VALAŠSKO - vlastivědná revue (historie-příroda-lidé-umění-události)

Vydává Muzeum regionu Valašsko ve Vsetíně

Adresa redakce: Muzeum regionu Valašsko ve Vsetíně, Horní nám. 2, 755 01 Vsetín, tel.: 571 411 690, fax: 571 411 689, e-mail: h.jaburkova@vs.vlmuseum.cz

Zodpovědný redaktor: RNDr. Karel Pavelka

Výkonná redaktorka: Mgr. Hana Jabůrková

Technický a výtvarný redaktor: Břetislav Dadák

Redakční rada: RNDr. Lubomír Brabec, Jiří Demel, PhDr. Zdeněk Fišer, PhDr. Karel Pavlišťík, CSc., PhDr. Lubomír Piperek, Eva Urbachová, Mgr. Jiřina Veselská

Příprava pro tisk: František Valer – typos: Sv. Čecha 656, Kroměříž, tel. 573 337 546

Tisk: tiskárna PRINT Kroměříž

10. číslo vychází 18. května 2003 v nákladu 1000 výtisků

Vychází 2x ročně (uzávěrka příštího čísla 10. 10. 2003)

Distribuce: MRV Vsetín - zámek Vsetín a zámek Kinských ve Valašském Meziříčí, Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, Karlovo muzeum ve Velkých Karlovicích, vybraná knihkupectví ve Vsetíně, Rožnově p/R, Valašských Kloboukách, Vizovicích, ve Zlíně a v Praze (Academia, Václavské nám.)

ISSN 1212-3382, MK ČR E 13226

Za věcný obsah dodaných příspěvků odpovídají autoři. Redakce si vyhrazuje právo v případě potřeby příspěvky krátit. Bez svolení redakce není možno dále veřejně šířit zde publikované materiály ani jejich části.

Poznámka redakce: Okresní vlastivědné muzeum ve Vsetíně na základě nové zřizovací listiny vydané Zlínským krajem, po schválení Zastupitelstvem Zlínského kraje, usnesením č. 346/Zl/03 ze dne 26. 3. 2003, mění oficiální název na Muzeum regionu Valašsko ve Vsetíně, příspěvková organizace.

OBSAH

- 1 **Obsah, tiráž, Úvodník: Deset** (Mojmír Trávníček)
- 2 **Jaroslav Nečas: z básnické sbírky Návrat** (báseň)
Je jich deset (Hana Jabůrková)
- 3 **Čím je pro mne Valašsko...** (K. Pavelka, L. Brabec, J. Veselská, J. Demel, E. Urbachová, Z. Fišer, B. Dadák, K. Pavlišťík, H. Jabůrková)
- 5 **Poutní místa a poutní tradice na Valašsku IV. – Sv. Hostýn**
(Lubomír F. Piperek)
- 8 **Zděchovjané** (Eva Urbachová)
- 10 **Grafická sbírka zámku Vizovice** (Kamila Králová)
- 14 **Lisované sklo sklárny S. Reich & Co., Krásno**
(Siegmar Geiselberger)
- 19 **Obchodník s rychlými koly – Josef Kremel** (Jiřina Fabiánová)
- 21 **Uměleckoliterární klub na Masarykově koedukačním ústavu učitelském ve Valašském Meziříčí** (Jiří Demel)
- 22 **Ohlédnutí za výstavou: 22 ročníků mezinárodní přehlídky fotografií Interfotoklub** (Otakar Havránek)
- 24 **Salonní samotář malíř František Podešva** (Tomáš Mikulaščík)
S rukama na tatínkově stole (Eva Fuka)
- 29 **Historickým objektivem: Panská zahrada ve Vsetíně v proměnách 20. století** (Hana Jabůrková)
- 31 **Hry s muzejními múzami**
(Hana Jabůrková, Ladislav Štěpánek, Jiřina Fabiánová)
- 34 **„Jak sa ti ty krásy pasú?...“ - setkání s farmářem**
ing. Pavlem Šeligou (Břetislav Dadák, Pavel Šeliga)
- 36 **Od všeckého trošku:**
Rys ostrovid – užitečný lesní predátor
(Alena Hájková, Magda Roháčková, Miroslava Židková)
- 37 **Bobr evropský ve Středním Pobečví**
(Karel Pavelka, Tomáš Kašpar)
Ocenění práce vyšivačky Jany Juřicové (Richard Sobotka)
Pohodově v nové vsetínské galerii Pohoda (Monika Adámková)
- 38 **Hornobečvanská marginálie Setonova průvodce Beskydami**
(Karel Malina)
- 40 **O Valašsku na Valašsku: nabídka s recenzí nových regionálních publikací** (Dalibor Malina)
Vzpomínáme:
- 41 **Naše paní Vilma** (Richard Sobotka)
- 42 **Vzpomínka na pana řídícího Tettera** (Helena Mičkalová)
- 43 **Malba jako dobrodružství intelektu, k nedožitým 70. narozeninám malíře Radko Mašaty** (Dalibor Malina)
- 44 **Staříčkovi na památku, vzpomínka na Zdeňka Kašpara**
(Klára Kašparová)
- 45 **Vzpomínka na Jiřího Hanzelku** (František Bobák)
Naši jubilanti:
Josef Michalčák * 17. 3. 1913 (Eva Urbachová)
Lubor Tokoš – jubilující herec a malíř o sobě * 7. 2. 1923
- 46 **František Pavlišťík * 20. 11. 1923** (František Bobák)
- 47 **Antonín Tučapský pětasedmdesátníkem * 27. 3. 1928** (Jiří Demel)
Vsacan letos šedesátiletý (Oldřich Štroblik)
Rozhovor:
- 49 **Povídání s Jiřím Pardubou o odkazu otců, občanských povinnostech, lidských radostech i touhách...** (Hana Jabůrková)
- 52 **Za poslední groš:**
Vsacané ve valašském nebi (Jiří Parduba)

Obálka:

Navštívte: **Zámecký park ve Vsetíně** (Hana Jabůrková)

V ateliéru: **Akad. sochař Pavel Drda** (Hana Jabůrková)

Za tajemstvím depozitářů: **Ukládání nevěsty. Mědirytina od Jean-Michel Moreaua mladšího, podle předlohy Pierre-Antoine Baudouina, asi 80. léta 18. století** (Kamila Králová)

Foto na přední straně obálky: F. Podešva: *Vzpomínka, 1936, olej na plátně* (reprodukcce obrazu M. Janiš); M. Langer: *Léto v zámeckém parku*; M. Janiš: *Talířek, lisované sklo fy Reich & Co.*; Z. Hartinger: *Tanečníci souboru Vsacan*; M. Janík: *Na farmě ve Vlachovicích*

*Když stébla trav se něhou zapalují
a v kořincích se mazlí s nimi jarní čas
dvě bílé hvězdy ke mně tiše plují
dvě hvězdy stesk a nejvěrnější hlas*

*Ať léto zvichřené v mém těle zpívá
ať podzim prochází se révovím
ať mrazem klopýtá smrt šedohřívá
zas přijdu domove ku prahům tvým*

*Ach jak to znovu jak to nehlouběji říci
když jméno domov na rtech sládne ti
ó křídla větrů přízí času prchající
vetkaná sluncem dětství na dřeň paměti!*

Z básnické sbírky Jaroslava Nečase „Návrat“ (1942)

Spisovatel a literární historik **Jaroslav Nečas** se narodil 22. 5. 1913 ve Valašském Meziříčí a zemřel 24. 12. 1988 v Praze. Po studiích na Filozofické fakultě UK v Praze působil jako pedagog, spisovatel a literární vědec. Patří k zakladatelům literárního místopisu. Podílel se na přípravě a vydání Malého literárního místopisu Československa. Připravil rozhlasové medailony Prameny a Světle oděná. Je autorem básnických sbírek Návrat a Osikový list, Pohádek zpod Beskyd a Valašských pohádek, které jsou jeho citovým návratem na rodné Valašsko.

JE JICH DESET. Tvoří redakční radu této vlastivědné revue. Pravidelně se scházejí na redakčních schůzkách ve Vsetíně, diskutují a spoluvytvářejí obraz časopisu. Všichni jsou odborníky ve svém oboru, s bohatými zkušenostmi v muzejní praxi i v organizaci kulturního života v našem regionu. U příležitosti vydání jubilejního 10. čísla Valaška bych ráda své kolegy krátce představila i našim čtenářům. Zároveň připojuji poděkování jim všem za poctivou práci a skutečný zájem o společnou věc!

Hana Jabůrková

Začnu zodpovědným redaktorem **RNDr. Karlem Pavelkou (*1955)**. Je absolventem Přírodovědecké fakulty MU v Brně a zoologii se v okresním muzeu zabývá od roku 1981. Jeho specializací a doslova celoživotní vášní se stala ornitologie, takže v hnízdní sezónu ptactva všeho druhu jej potkáte nejspíše na čekané s dalekohledem, fotoaparát a batohem někde u Choryňských rybníků, v Poodří nebo v pralese pod Kněhyní. Jako současný ředitel muzea je zároveň i garantem ediční činnosti naší příspěvkové organizace.

Druhým přírodovědcem naší redakční rady je **RNDr. Lubomír Brabec (*1943)**. I on vystudoval Přírodovědeckou fakultu MU v Brně a od roku 1965 pracuje v muzeu ve Valašském Meziříčí jako entomolog ve funkci vedoucího oddělení přírodních věd. V popředí jeho odborného zájmu stojí *Carabidae* - brouci čeledi střevlíkovitých, a v popředí zájmů profesních zdárný chod muzea ve Valašském Meziříčí.

Za práci, kterou vykonal pro společné dílo v době svého pětiletého působení v redakci Valaška náš bývalý muzejní kolega – etnograf a historik umění **PhDr. Lubomír Piperek (*1954)**, si určitě zaslouží upřímné díky.

Mgr. Jiřina Veselská (*1943) vystudovala na Filozofické fakultě MU v Brně etnografii a folkloristiku. Oblastí jejího odborného zájmu se na dlouho stalo Těšínsko a východní Morava. V muzejnictví se zabývala také významnou bibliografickou činností. V redakční radě zastupuje zájmy rožnovského Valašského muzea v přírodě, kde pracovala až do počátku letošního roku jako zástupkyně ředitelky. Do r. 2002 působila aktivně ve funkci předsedkyně České národopisné společnosti. Dnes své vědomosti z praxe předává vysokoškolským studentům na Opavské univerzitě.

Bez společensky založeného středoškolského profesora v důchodu **Mgr. Jiřího Demla (*1923)**, absolventa Filozofické fakulty UK v Praze, by mnohá regionální kulturní výročí zůstala zcela jistě opomenuta. Bývalý starosta Sokola a současný aktivní člen valašskomeziříčského pěveckého sboru Beseda je vpravdě vzorem vlastivědného pracovníka par excellence.

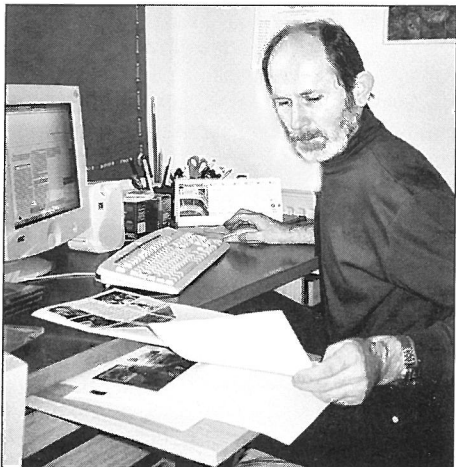
Etnografkou vzděláním i srdcem je **Eva Urbachová (*1924)**, absolventka Filozofické fakulty MU v Brně a nezapomenutelná odborná pracovnice vsetínského muzea. V redakci Valaška je mojí pravou (i druhou) rukou. Díky její pečlivosti, zodpovědnosti a jazykovým znalostem, které v nenahraditelné míře uplatňuje jako korektorka, se za jazykovou úroveň naší revue nemusíme vůbec stydět. Její supervize nad redakční přípravou časopisu nám popřává ve chvílích napjatého očekávání konečného výsledku spokojený spánek (kromě ní samotné).

Po ukončení studií historie a prehistorie na Filosofické fakultě dnešní MU v Brně pracoval **PhDr. Zdeněk Fišer (* 1952)** do r. 1996 v Muzeu Kroměřížska jako odborný kurátor i ředitel muzea. Dnes za námi dojíždí z Moravského zemského muzea v Brně, kde působí také ve výboru Muzejní a vlastivědné společnosti. Při svých spanilých jízdách na Valašsko (někdy i pěších pochodech přes hory a doly) k nám pokaždé importuje odbornou erudici historika, bohaté publikační zkušenosti, sympatickou kolegialitu a v každé roční době „slunce v duši“.

Vítalního výtvarníka **Břetislava Dadáka (* 1936)** si dovoluji považovat za spolehlivě fungující motor naší redakční práce. Ve své bohaté činnosti bývá neúnnavný jako Tatra vzduchem chlazená a někdy těžko řiditelný jako rozjetý parní vůz Škoda - Sentinel. Svůj vřelý vztah k rodnému Valašsku a celoživotní zkušenosti nejen v oboru grafiky a tisku, které získal po absolvování SUPŠ v Uherském Hradišti jako zaměstnanec muzeí ve Vsetíně, Kroměříži a ve Zlíně, dnes plně uplatňuje jak ve funkci technického redaktora, tak i při přípravě obsahové skladby naší revue.

Životem ostříleného **PhDr. Karla Pavlišťika, CSc. (* 1931)** si vážím pro jeho široký rozhled, objektivitu, smysl pro humor a chlapecký přístup k životu. Etnografii vystudoval na Filosofické fakultě UK v Praze. V Muzeu jihovýchodní Moravy ve Zlíně pracoval v době před i po dvaceti letém období, kdy byl vládnoucím režimem jako pracovník v kultuře politicky nepohodlný. Léta působil ve funkci uměleckého vedoucího souboru Kašava i jako jeden z organizátorů Strážnických slavností. Jako aktivní folklorista v sobě nezapře kladný vztah k lidové písni, tanečnímu rytmu, lahodnému moku a ke všemu, co činí náš život barevnějším.

Při představování všech, kteří se na přípravě vlastivědné revue podílejí, nemohu a ani nechci vynechat člověka, kterého s Valaškem spojuje právě jen společná práce na sazbe našeho časopisu. Je jím Kroměřížan **František Valer (* 1958)**, počítačový typograf „na volné noze“. Je zároveň nadaným výtvarníkem – amatérem i spolehlivým profesionálem, s nímž je radost spolupracovat. Pravidelné korektury Valaška na jeho útulném privátním pracovišti bývají pokaždé příjemně strávenými chvílemi pro všechny zúčastněné. Jsou příkladem toho, že v dělné atmosféře a ve společnosti stejně zapálených lidí může být i tvrdá práce příjemnou zábavou.

F. Valer „v plné polní“

Foto B. Dadák

Čím je pro mne Valašsko?

RNDr. Karel PAVELKA, ředitel Muzea regionu Valašsko ve Vsetíně, zodpovědný redaktor

Valašsko je pro mne krajem, kde jsem se narodil, a jeho největší obec, Velké Karlovice, je i rodištěm mých rodičů. Můj rodný kraj je pro mne pojmem přívětivých a čínorodých lidí, malebné krajiny, udržovaných lidových tradic, mnohde ještě stojících, i když chátrajících dřevěnic a chalup rozestětých na samotách. Jsou tu také voda a vzduch čistší, než na mnoha jiných místech u nás. Také zachovalá příroda, z ní nejceněnější pozůstatky původních lesů - pralesy, se vzácnými druhy rostlin a živočichů.

Jsou to však také nespočetné skládky a nepořádek, ať přímo ve valašských městech a obcích, ale i na pasekách. Mám svůj kraj rád, a o to více mne mrzí kazy na jeho krásě, které mnozí z nás ať z pohodlnosti nebo nedbalosti trpí nebo dokonce způsobují. Jako v jiných oblastech, jsou zde krásy i vady na krásě, žijí zde lidé příkladní i příkladu nehodní.

Mám rád i jiné, hlavně nivní krajiny kolem větších řek, zvláště Poodří je mým druhým domovem. Bez panoramatu valašských kopců a hor si však svůj život představit nedovedu.

Karel Pavelka

RNDr. Lubomír BRABEC, entomolog, člen redakční rady

My zme Valaši jedna rodina, valašské hory sú naša otcina...

Těmito slovy vyjádřil svůj vztah k rodnému kraji lidový muzikant strýc Matalík. Text písně je tak silný, že písnička zlidověla a posléze se stala nepsanou hymnou Valachů.

Přestože obyvatelé Valaška nikdy neoplývali hmotnými statky, měli svoji zemi rádi. Valašské kopanice nedávaly svým obyvatelům nic zadarmo a veškeré výdobytky byly podmíněny těžkou prací za současného užití důvtipu a zručnosti a sžitím se s okolním prostředím. Příkladem mohou být valašské dřevěnice, vždy citlivě posazené do krajiny. Před chalupou byla zasazena lípa, která po velkou část roku představovala další pracovní prostor, kde nepršelo a byl dostatek světla na práci.

Valašsko bylo odedávna pro svoji tajemnost hor a malebnost krajiny vyhledáváno lidmi, o čemž nás přesvědčují pravěká sídliště na Pulčích, na Klenově a jiná, dosud neobjevená.

Dvacáté století znamenalo expanzi průmyslu a intenzivního zemědělství i do valašských hor, ale i přesto zůstaly zachovány ostrůvky málo

změněných lesních a lučních společenstev, které slouží jako biologické banky pro obnovu rázovitě krajiny Valaška.

Tak vidí Valašsko rodilý Brňák, který žije na Valašsku bezmála čtyřicet let.

K. Brňák

Mgr. Jiřina VESELSKÁ, etnografka, členka redakční rady

Každý máme své krajiny – rodné, dětství, mladosti...

Pro mne je Valašsko krajem dospělosti a setkávání s úžasnými lidmi - ať už z něj pocházeli nebo sem přišli naplnit své životní poslání. Mnohé potkávám téměř denně, s některými už se nepotkám nikdy, připomínají je jen náhrobky na Valašském Slavíně. Přes to je budu stále spojovat s krajem, který mně jejich prostřednictvím tolik daroval, že z tohoto vzácného daru mohu čerpat do konce svých dnů.

Jiřina Veselská

Mgr. Jiří DEMEL, středoškolský profesor, člen redakční rady

Valašsko je můj domov.

Na Valašsku je pořád dobře -
na jaře od srdce,
v létě od slunce,
na podzim od slivovice
a v zimě u pece.
Valašsko je strom.

Kořeny má v kamenité půdě, peň je sukovitý, koruna na jaře rozkveté, v létě dává stín, k podzimu se zlatě rozzáří, zimě odolává a po celý rok je nadějí a jistotou.

Valašsko je písnička, která letí od hor k hoře. Někdy něžně pohladí, občas píchne, jindy s obuškem poskočí, do kola pozve. Je táhlá jak horská úbočí, veselá jako voda, co po kamení skáče. A zpívá se od srdce, jak to jen Valach umí.

Jiří Demel

Eva URBACHOVÁ, etnografka, členka redakční rady

Na rozdíl od ostatních dotazovaných nechci psát o krásách valašské přírody. Valašsko jsou pro mne – Brňáčku, která v r. 1955 přišla do neznámého kraje – především občané z vesnic na Vsetínsku, hlavně stařenky a staříci, s nimiž jsem se setkávala při svých národopisných výzkumech. Obdivovala jsem jejich rozvážnost, pracovitost, vynalézavost, překonávání ran osudu, ale také ochotu mi vyjít vstříc. Vždycky ráda na ně vzpomínám. Že dovedou kráčet s dobou, dokládá i paní R. Orságová ze Stanovnice s mobilem na fotografii v minulém čísle naší revue Valašsko – časopisu, na němž spolupráce mi přinášela a přináší jen radost a potěšení.

Eva Urbachová

PhDr. Zdeněk FIŠER, historik, člen redakční rady

Když mně výkonná redaktorka časopisu Valašsko naznačila, že budu muset zodpovědět jistou úvodní otázku, snažil jsem se jí to vymluvit. Jsem synem hanáckých rovin, žiji dokonce v Chropyni, tedy v místě, kde se dle legendy narodil hanácký král Ječmínek. A jak říkali

staří, „Me sme me“, a z tohoto úhlu pohledu je pak zbytek světa opovržením nicotou, nestojící za povšimnutí. Tož tak, aby čtenář věděl, že v redakci není samý Valach.

Ale proti vůli milé Hanky J. se nedalo nic dělat. Co je tedy pro mě Valašsko? Řekl bych: především krajina pocitů, vůně dřeva a sametových hříbků, dalekých výhledů, lesů a potoků, kopců a údolí a v nich měst, vesnic i osamocených obydlí. Když jím putuji – a po jeho cestách a hlavně cestíčkách chodím věru rád a často –, cítím jeho individualitu, danou sice přírodou, ale zároveň utvářenou doteky mnoha lidských generací, jejichž osudy v záchvěvech času vnímám i jako historik svou profesí a jež pomáhám tu a tam odkrýt. Stačí jen trochu přimhouřit oči a možná, že putuji po stezce, již se za třicetileté války hnaly valašské tlupy k útoku na Holešov a vyplnění Kroměříže, možná, že na palouku, jímž procházím, se scházeli tajní evangelici, aby zachovali víru svých předků, možná, že tudy někde krácel proslulý pastor Daniel Sloboda z Rusavy ke svým přátelům do Vsetína, či u náhle se objevivší samoty zapisoval kdysi nápěv jejich obyvatel hudební skladatel Leoš Janáček. Těch jmen, která se vynořují z paměti, je spousta, a ještě více je těch bezejmenných, kteří v té krajině kdysi žili a kteří už beze stopy zmizeli v propasti zapomnění. A všichni ti spoluutvářeli místního genia loci, pojem Valašsko, jehož odlišnost a svéráznost si každý tak trochu uvědomuje, i když jej nedovedeme přesně vyjádřit.

Jsem rád, že jako člen redakční rady časopisu Valašsko mohu onoho genia loci připomínat, udržovat, spoluutvářet a snad i bránit před náporom stále více uniformní globalizace.

Ydeněk Fišer

Břetislav DADÁK, výtvarník, technický redaktor

Mám je rád. Mám rád Valašsko, ten kus krásné země na konci republiky, která mně vždy, když courám jinde, chybí. Mám rád Valašsko, jeho lidi, otužilé k nepohodě všeho druhu, lidi s pozitivním myšlením, humorem a písněmi a

také krásným měkkým jazykem provoněným od sousedů za kopcem. A nakonec – mám rád Valašsko, naši vlastivědnou revui, protože to všechno tady můžeme nabídnout – vyexportovat – těm druhým, potřebným.

PhDr. Karel Pavlišťík

Foto M. Janiš

PhDr. Karel PAVLIŠŤÍK, CSc., etnograf a folklorista, člen redakční rady

Mým rodným krajem je Slovácko, krajem mého domova je Valašsko. S profesní deformací etnografa dodávám, že žiji ve Zlíně, kde se kraj mého dětství snoubí s krajem, v němž mi osud dopřává nacházet smysl života v laskavém kruhu mé rodiny, dobrých přátel a při práci v oboru, jehož doživotním zajetcem jsem se před víc jak půl stoletím dobrovolně a rád stal.

Symbolem ducha lidu a průsečíkem základních hodnot osobité kultury, již lid v tomto koutu země vytvořil, je mi pasekářská usedlost. – Dvorec na půdě, kterou v krásné, leč drsné krajině lidé vydobyli z horských lesů a z níž – díky své houževnatosti, sounáležitosti s přírodou, důvtipnosti a všestranné zručnosti – dokázali získat potřeby k životu sice skromnému, ale ve věrnosti přesvědčení důstojnému.

P.S. Sdělení, že valašské písně patří k těm, které mám rád, se mně do této poněkud dumavé úvahy nějak nevešlo. Rozhodně sem však patří.

Karel Pavlišťík

Mgr. Hana JABŮRKOVÁ, vedoucí oddělení společenských věd v Muzeu regionu Valašsko ve Vsetíně, výkonná redaktorka

Pokud je domovem místo, hýčkané po celý život ve vzpomínkách na dětství, pak je mým domovem kromě Ostravy, kde jsem se narodila, také Valašsko. Konkrétně je to jeden kout pod zalesněnými svahy Radhošského masivu v závěru dvou malebných údolí potoků Kněhyně a Kobylská na Horní Bečvě. Tam jsem od malička, společně se svými nejbližšími, trávila na rodinné chatě téměř všechny volné chvíle, letní i zimní prázdninové dny nevyjímaje. A tak moje Valašsko voní senem, barví se zlatými východy slunce, zní ptačím zpěvem a vzdáleným štěkotem psů, chutná borůvkovými knedlíky a hříbovou polévkou, hřeje rozpálenými kamny i chladí sněhobílou štedrostí přírody.

Od osmdesátých let pracuji ve vsetínském muzeu a hlubší poznávání Valašska se stalo mým zaměstnáním. Dnes žiji na Valašsku, které mě těší a rmoutí zároveň. V posledních letech se zde stále viditelněji setkávám s nedostatkem úcty k životnímu prostředí. Mnozí lidé jsou, často i na svých vlastních pozemcích, bezohlední vůči živé přírodě a nevšímaví k sobě navzájem. Nějak si zapomněli vážit všeho, co jim život a výjimečná krajina kolem přináší.

Proto mne vždy znovu potěší kontakt s moudrým člověkem, který ctí tradiční životní hodnoty a nestydí se za to; který neplýtvá prázdnými slovy, ale naopak, umí naslouchat a poradit ostatním. Obdivuji ty, kteří všechny užitečné znalosti

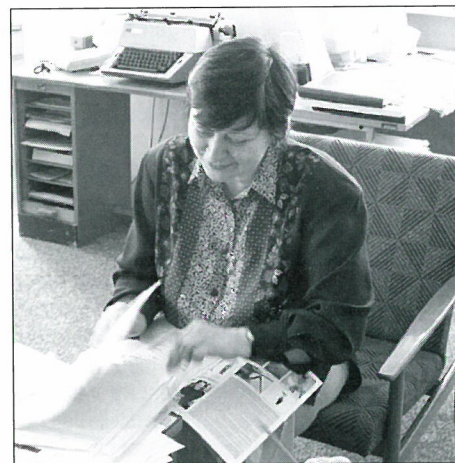

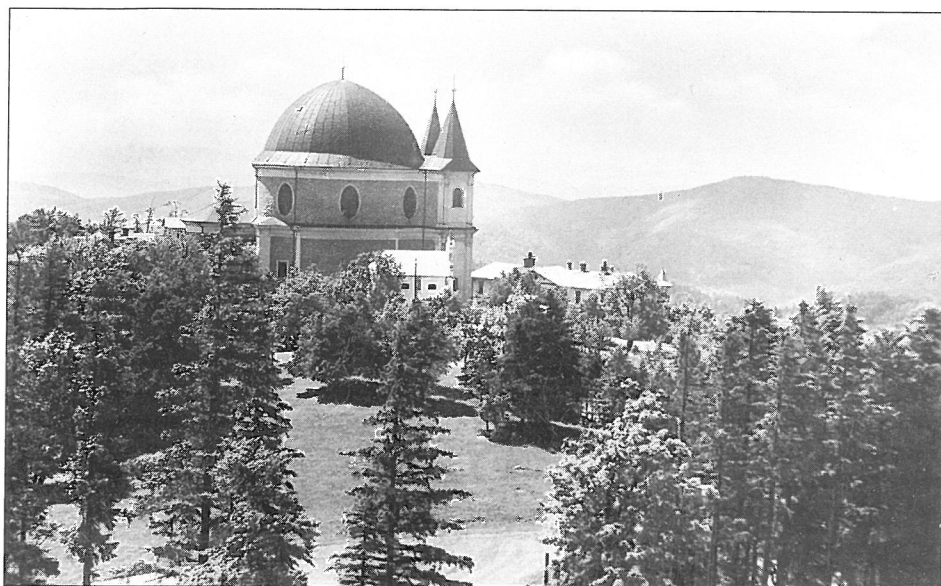
Foto M. Janiš

a dovednosti minulých pokolení předávají svou plí i prostým nadšením dalším generacím. Ráda poslouchám krásné lidové písně, které si ještě dokážeme zazpívat jen tak pro radost. Obohacují mne setkání s umělci, jejichž nespoutaná kreativita projevená ve výtvarném, literárním, dramatickém či hudebním díle je čerstvou mízou okysličující náš život. To vše mi přináší i zajímavá práce v redakci vlastivědného časopisu. Tím vším je mi Valašsko.

Hana Jabůrková

Redakční rada zleva: J. Demel, L. Brabec, J. Veselská, L. Piperek, K. Pavelka, E. Urbachová, Z. Fišer, B. Dadák, H. Jabůrková; nahoře: K. Pavlišťík Foto M. Langer

Poutní bazilika Nanebevzetí Panny Marie na vrcholu Hostýna

Fotoarchiv Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně

Poutní místa a poutní tradice na Valašsku IV.

Lubomír F. Piperek

Sv. Hostýn

Na Moravě je celá řada poutních míst. Některá jsou jen lokální, známá lidem z nejbližšího okolí; jiná vznikla celkem nedávno, jako například jihomoravský Filipov nebo Suchdol; ale řada z nich má stovky let starou tradici. Ale ani ta nejsou stejně oblíbená, i když zde generace předcházejících pokolení, vyprošujících si posilu, odpuštění a požehnání, nepochybně zanechala hlubokou duchovní stopu – onoho, tak často dnes užívaného sousloví, genia loci.

Zkrátka, jako lidé a jako knihy, i poutní místa mají své osudy. A historie poutního místa na Sv. Hostýně je jedna z nejzajímavějších a nejpoučlivějších. Kolikrát zde byla tradice násilně přerušena, aby se opět o to silněji zaskvěla. A jak právě zde byly duchovní tradice spjaty s bojem Moravanů o uznání národní svébytnosti, česko-moravské spolupráce, zvláště v dobách národního obrození. Tehdy politický a národní význam Hostýna snad převýšil i jeho význam duchovně náboženský. A nesvědčí o tom jen ta skutečnost, že kámen z posvátné hory byl mezi kameny, vloženými do základů Národního divadla, mezi kvádry lemující cestu české národní historie a můžeme říci, i národního uvědomění a hrdosti. Víme, místo se nenachází v srdci našeho regionu, ale zato je velmi milé srdcím mnoha věřících z našeho kraje; a proto bych rád ukončil miniseriál právě jím.

Však dějiny jeho osídlení sahají až do doby 2000 let před Kr. Za mohutnými valy, dodnes zachovalými do výše 15 metrů, žilo keltské opidum a později slovanské hradiště. O nejstarší historii poutního místa se vedly a občas dodnes vedou spory. Jak praví staré podání, které se literárně odráží v epické básni Jaroslav z Rukopisu královédvorského: svou pověst

získala hora („Hostajnov jej imě“) v době mongolského vpádu, kdy zde bylo poraženo nájezdnické vojsko oddíly Jaroslava ze Šternberka. A jak bývá v českých zemích zvykem, s nástupem racionalismu a protikatolických nálad se ve 30. letech objevila řada názorů, tuto tradici popírajících. Podle vědeckých podání historiků Šebánka, Flajšhanse a Novotného šlo o pouhou legendu, ne-li přímo záměrnou lež, šířenou učeným jezuitou Balbinem. Měla se tak prý zpropagovat myšlenka nově protireformaci založeného poutního místa, šířit jeho sláva, důležitost a tím prý přispět nejen k obrácení nekatolíků, ale i k získání církevní pokladny.

A dokonce ani Tataři pod Hostýnem nebyli ...

Proti těmto tendencím tvrzením vystoupila řada oponentů, nejen z řad církevních historiků, jako byl A. Neuman, ale především sám J. Pekař. Ten sám pravost RKZ odmítal a ideály katolicismu mu také nebyly vlastní. Přesto v zájmu pravdy upozornil, že popírači starobylosti Hostýna mají ve svých pracích řadu chronologických nepřesností, zamlčují, že zprávy o poutních pobožnostech na Hostýně existují již 400 let před Balbinem, a neuvědomují si, že přísná jezuitská mezinárodní cenzura by stěží Balbinovi dovolila vydat nějaké neověřené bludy, neboť by tím utrpěla přinejmenším vážnost celé české provincie Tovaryšstva Ježíšova.

Je jisté, že Mongolové vtrhli do Ruska a Evropy v letech 1237-1242. Na území Moravy přišli v roce 1241, když v dubnu (9.4.) porazili u Lehnice Jindřicha Slezského a v zápětí na to, v bitvě u Muhi (11.4.), uherského krále Bélu IV. Téhož roku byly některé jejich voje, postupující koňmo po starých obchodních stezkách, poraženy u Olomouce a u Hostýna vojskem v síle asi 8.000 mužů. Tuto mgoravskou zemskou hotovost vedl Jaroslav ze Šternberka.¹ Počátkem roku 1242, kdy k vojsku dorazila zpráva o úmrtí chána Otogaje, se mongolsko-tatarská vojska

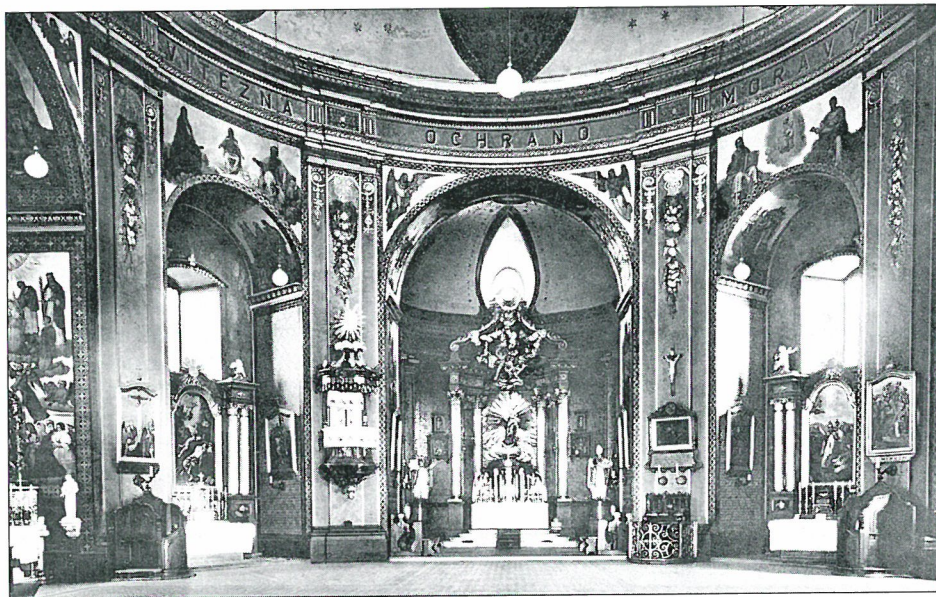
stáhla zpět a nebezpečí pominulo. Když tyto děje líčí Dalimilova kronika, nemá asi pravdu, popisuje-li údajnou zvěst tatarskému vůdci, že se nemá obávat nikoho, „jen krále českého“. Za Václava I. se české země zmiřily vnitřními rozpory. Byl to poměrně slabý panovník, ve stálém konfliktu s odbojnou šlechtou i se svým bratrem Přemyslem, který jako moravský markrabě usiloval (v alianci s rakouským vévodou Fridrichem II. Bojovným) o samostatnost Moravy (1239 - 1242). Musela si tedy Morava poradit sama. Zato je zajímavé, že při příležitosti tatarského vpádu je v kronice první zmínka o cikánech, „Kartasiech pohanských“. Byli to údajně tatarští zvědové („to tatarští zpytáci biechu, špičaté čepečky nosiechu“), kteří hojně užívali úsloví „kartas böh“, a tak přišli ke svému, dnes již zapomenutému jménu.

Tatarští nájezdníci se vykreslují jako fanatičtí nepřátelé křesťanů, ale to je kronikářský omyl. Ve skutečnosti to byli skuteční polytheisté, uznávali všechny bohy, se kterými se při svých výbojích seznámili. To ostatně dokládá i kniha zákonů Jassa. Všechna vyznání v mongolské říši mohla svobodně konat své bohoslužby a je známo, že chánové se účastnili i křesťanských, muslimských a judaistických shromáždění. Ruská křesťanská církev byla v době tatarské okupace osvobozena od daní a požívala vůbec větších úlev a svobod, než za bývalých a následujících křesťanských knížat. Krutosti, vypalování opevněných kostelů a drancování jsou typické pro tehdejší vedení válek a nemají nic společného s náboženským fanatismem.

O tom, jak střet mezi Tatary a Moravany na Hostýně probíhal, není žádných historických zpráv, než těch, které podává Rukopis královédvorský. Ať již patříme, spolu s prof. V. Marešem, mezi poslední obhájce jeho pravosti nebo věříme víc tomu, že jej napsal na popud V. Hanky obrozenecký básník J. S. Linda, jedno je jisté. Ve skladbě se odráží stará tradice, jejíž detaily svědčí o pravdivosti, respektive potvrzují, že událost se skutečně stala. Svědčí o tom například důkladná geografická znalost místa střetu.

Detail oltární plastiky Panny Marie s Ježíškem metajícím blesky na Tatary

Interiér poutního chrámu, 1938

Fotoarchiv Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně

tu: Tataři obstoupili ze všech stran horu Chlum asi 3 km od Hostýna, za jehož valy se uchýlili obránci, hlavní stan chána byl na vrchu Bedlině. Báseň popisuje, jak vojsko ustoupilo, vytvořil ze štítů a kopí falanx, tedy bojovou formaci později zapomenutou, líčí křik Tatařů za bitvy (předepsaný jim bojovými řádami k psychologickému působení na nepřítele) i jejich strach z bouřky a blesků (i to uctívali jako božstva). Neméně zajímavé je – a svědčí o tom, že legenda není barokního původu, uměle vytvořená Balbinem – že zde vystupuje Matka Boží, nikoliv pod jménem P. Marie. Nezpůsobí zázračně vítězství, jenom modlitby k ní dodávají obráncům sílu a naději – a ani pramen, zachraňující žiznivě obránce, není v nejstarším podání zázračného původu, ale jen oživen vytrvalým deštěm, který spolu s bouří přispěl k vítězství, jež Moravané vybojovali vlastními silami. Z celého podání je pozdější, barokní, právě jen představa P. Marie s Ježíšem v náručí, vrhající smrtící blesky na pohanské vojsko, ikonografický typ Virgo Fulminatrix.

Tato stará tradice vedla ke stále pocítované důležitosti hory, z duchovního i z historického hlediska. Již z roku 1567 je dochována písemná zpráva o kapli na jejím vrcholu. Další důležité zmínky jsou v již zmiňovaném Balbinově spisu *Diva Mons Sancti* (1665) a v knize Jiříka Crucigera *Sancti Pulveres* (1669).² V době baroka hrabě Rottal, majitel holešovského panství, začal se stavbou poutního chrámu roku 1721. Dokončena byla roku 1747, kdy zde byla zřízena samostatná duchovní správa, ovšem s jistými omezeními (bazilika dodnes nemá např. právo křtu, a proto v chrámové lodi neuvidíme jinak běžnou součást kostelního mobiliáře, křtitelnici). Je to nejvýše položená moravská chrámová stavba, 730 m n.m. Architekt Josef Ignác Cyran z Bolleshausu ji pojal jako mohutnou centrální rotundu zaklenutou kopulí, s dvěma věžemi v průčelí. Na průběh stavby dohlížel rottalovský stavební mistr Tomáš Šturm z Holešova. Zajímavé je, že drobná tzv. „Vodní kaple“ nad pramenem je starší. Již v roce 1700 ji zřídil bystrický farář Tomáš Požárník.

Ale již roku 1787 byl kostel nařízením Josefa II. zrušen. Byl odsvěcen, zbaven vnitřního mobiliáře i střechy. Pobořen zpustl a v jeho rozvalinách sídlily jenom lišky, jak píše kronikář. Až v letech 1841 – 1845 byl poutní chrám na Hostýně obnoven, z největší části, podobně jako Národní divadlo

v Praze, z lidových sbírek. I to je podnět k drobnému zamýšlení: na co se s nadšením vybíralo v Čechách a na co na Moravě...

V roce 1881 založil C. Stojan spolek Družstvo svatohostýnské, na jehož činnost navázala v roce 1895 (dodnes činná) Matice svatohostýnská. Tak se pečovalo o další rozkvet poutního místa, od majitele panství Bystrice pod Hostýnem, barona Laudona, byl zakoupen rozlehlý vrchol hory a vybudovány zde postupně komunikace, domy pro poutníky, dvě křížové cesty a monumentální schodiště, rozhledna s kaplí.

O dalších milnicích historie nám vypovídají pamětní desky zasazené uvnitř areálu. V roce 1897 položil základní kámen k rozhledně sám císař František Josef I., který kraj navštívil v rámci vojenských manévřů. V r. 1904 navštívil Hostýn papežský nuncius J. Granito Belmonte. Roku 1912 proběhla korunovace sošky P. Marie pod záštitou budoucího arcibiskupa Mons. A. C. Stojana. V srpnu toho roku se zde sjelo na 90 tisíc poutníků, aby bylo účastno slavnosti, při níž byla celá hora elektricky osvětlena, při níž vybuchovaly ohňostroje. Především zde ale zářilo nadšení davů z celé Moravy, které přihlížely, jak je socha symbolicky korunována. Budiž řečeno, že vlastní milostná socha P. Marie, vytvořená v roce 1845 brněnským sochařem Benediktem Edelem,³ má z hlediska uměleckého jen zlomek ceny korunek P. Marie a Ježíška, vytvořených ze zlata a 1095 drahokamů, které zpracoval pražský umělec Josef Fanta.⁴ V roce 1982 papež Jan Pavel II. zdejšímu kostelu udělil významný titul „Basilica minor“. „Vzhledem na výstavnost kostela a jeho krásu, na ostatky svatých, kteří jsou zde ctěni, především pro úctu ke Kristu a jeho svaté matce, kterou lid celé Moravy se synovskou láskou uctívá...“, zdůvodnil tento krok.

Co se týká vnitřního zařízení, zvláštní krásou nevyčníká – pochází až z druhé poloviny 19. století a do barokní stavby příliš nezapadá. Cenu má především historickou a národopisnou, jako např. zachovalá výmalba kostela z roku 1887-1891, která zachycuje poutní dějiny místa a přitom samozřejmě i desítky vyobrazení dobových krojů a měšťanských oděvů ze všech koutů Moravy. Autorem je Jan Zapletal a místní bratr řádu TJ František Obdržálek. Na podobné úrovni je i výzdoba šesti

bočních oltářů, na nichž jsou sochy vesměs od neznámých nebo málo známých provinčních autorů. Výjimku tvoří sochy sv. Cyrila a Metoděje na hlavním oltáři z roku 1844. Je to totiž poslední doklad užité barokní ikonografie těchto věrozvěstů, kde jsou zobrazení držíci obraz P. M. Tuřanské a křesťní mušlí. My známe spíše novější pojetí, kde je krásli biskupské atributy, deskový obraz a kniha se staroslověnským textem (jako např. na soše A. Poláška na Radhošti).⁵ Významná je na Hostýně, co se týče umění, hlavně výzdoba sochařská. Vrata s šesti bronzovými reliéfy z dílny J. Axmana,⁶ hlavní oltář a socha Srdce Páně pochází od Čeňka Vosmíka, pražského sochaře, který je zde zastoupen i řadou dalších prací. Tento významný sochař je téměř neznámý. Narodil se r. 1860 v Humpolci a zemřel 1944 v Praze. V ateliéru prof. Wagnera ve Vídni začal jako zameřák ateliéru, ale díky talentu mohl vystudovat vídeňskou Akademii a spolupracovat po jejím absolvování s Josefem Myslbekem. V soutěži na sochy v průčelí chrámu sv. Víta získal 1. cenu, jeho vytvořeny zdobí věž Fantova pražského Hlavního nádraží, u Pražské brány vytvořil pomník stavitele M. Rejska. Sochu Božského srdce, kterou tvořil v letech 1914-1919, však považoval za vrchol své tvorby. „Tohle Krista pokládám za vrchol svých meditací a mého umění. A bude státi v přírodě, na místě historickém, lidem milovaném, zelený les máje za sebou a nekonečnou rovinu před sebou“, napsal.

Na Hostýně působí romantickým kouzlem i místní hřbitůvek, na němž jsou pochováni místní kněží, příznivci a poutníci. Odpočívá zde i olomoucký arcibiskup Josef Vaňák. I toto místo má svoji historii. Původně zde byl hřbitov, kam se ukládali katolíci z Rusavy, neboť Hostýn byl jejich farním kostelem až do roku 1779, kdy v obci byla zřízena duchovní správa. Hřbitůvek v dnešní podobě začal fungovat od roku 1913. Poutníka uvítá krásně tepaná brána, dílo pražského uměleckého kováře Rudolfa Šimara z Prahy, podle návrhu jeho bratra Julia, zde působícího kněze Tovaryšstva Ježíšova. Nese nápis: Odpočívají v pokoji v blízkosti Tě, kterého jste za živa milovali. Za ní je 51 jednotně upravených prostých hrobů, především místních řeholníků a duchovních.

Monumentální památkou je také Křížová cesta. Ony jsou zde vlastně dvě. Ta starší byla zřízena v letech 1900-1902. Tvoří ji drobné kamenné sloupky s kapličkami (jako Boží muka), do nichž jsou zasazeny štukové reliéfy nebo obrazy nevalné umělecké ceny, vytvořené firmou Trautner v Innsbrucku. Její postavení ve své době vzbudilo negativní ohlas v tisku. „Témě sv. Hostýna se právě znešvařuje nevkusnými kapličkami“, psalo se. Především členové uměleckého spolku Katolická moderna ve své revui *Nový život* volali po umění na Hostýně, po takovém umění, které by podtrhovalo význam místa. Vlivem těchto hlasů byl již roku 1903 Maticí svatohostýnskou přizván ke spolupráci Dušan Jurkovič. Ten měl být autorem jednotné architektonické koncepce celého vrchu a vytvořit zde něco podobného, jako předtím na Pustevnách. Jeho projekt chtěl především odstranit boudy trhovců „přebujelé jako přízračné houby po obou stranách schodiště“ a nahradit je centrální tržnicí, měla zde být vybudována zvonice, shromažďovací síň pro poutní výpravy, cyrilometodějská kaple a další stavby. Z celého plánu nakonec sešlo a realizace se dočkala jen monumentální umělecká Křížová cesta.

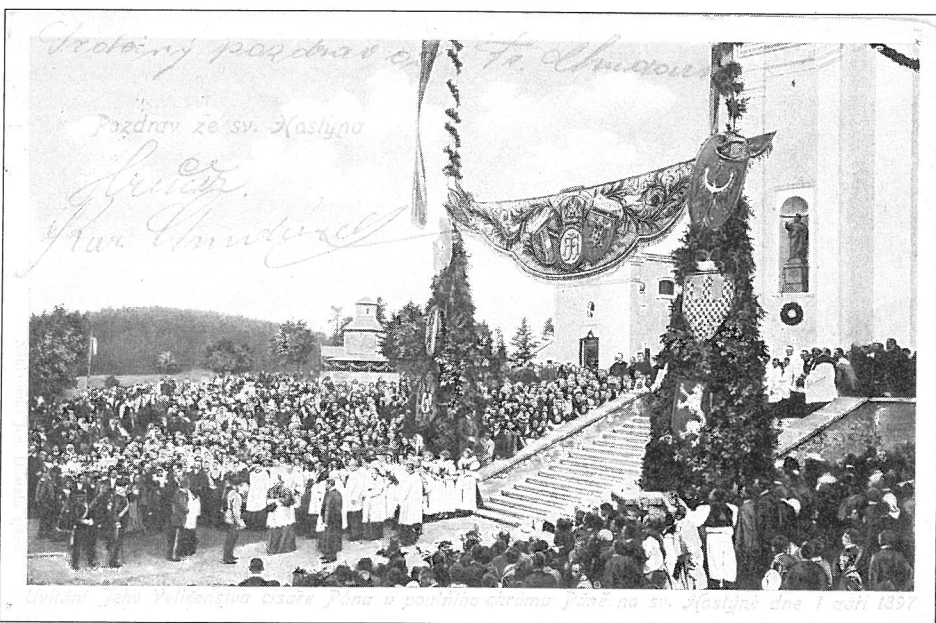
Byla začata roku 1906 a dokončena až v roce 1933. Tvoří ji v krajíně umístěná zastavení v podobě otevřených kaplí, zakrytých přístřešky s lomenicemi v typickém Jurkovičově stylu, spojující lidové architektonické prvky se secesním dekorativismem a inspirací severskou architekturou. Výjevy křížové cesty podle návrhů Joži Uprky měly být původně vytvořeny ve skleněné mozaice brněnským umělcem Škardou. Tato technologie se ale pro špatné povětrnostní podmínky neosvědčila a dodnes zůstala zachována jen jedna mozaika (XIII. zastavení). Zbytek byl od r. 1912 nahrazen a dobudován reliéfními mozaikami z fajánsových dlaždic podle návrhu Jano Köhlera.⁷

Z hostýnských zajímavostí stojí za zmínku ještě jeden projekt, o němž se dnes už moc neví. V roce 1939 byl na hoře totiž zbudován obrovský světelný kříž. Stavbu financovali poutníci a především Východomoravské elektrárny v Přerově, snad trochu také jako reklamu firmy. Brzy přišla válka a kříž mohl svítit jen do nařízené hodiny zatemnění. Naplno se rozzářil až v květnu 1945. Byl, podle pamětníků, vidět až z Vyškova a Olomouce. Dřevěná konstrukce, vysoká 28 metrů, spojená ocelovými úhelníky a pobitá deskami, byla vně, bez jakéhokoliv krytí, osazena 900 žárovkami o síle 15 W, zapojenými do tří fází o celkovém výkonu 13,5 kW. V prosinci 1947 sněhová vichřice kříž porazila a už nikdy nebyl obnoven. Ale zkázy tohoto poněkud pyšného a triumfálního symbolu není třeba příliš litovat. Jistěže za války měl své morální opodstatnění, jako memento a skrytá výzva nacistickému novopohanství. Dnes ale každý poutník na sv. Hostýn ví, že je důležitější to světlo, které svítí v každém člověku. Tak, jak to napsal barokní mystik Angelus Silesius: „Byť stokrát zrodil se Ježíšek v Betlehémě, nic platné není to, když nezrodil se ve mně“.

POZNÁMKY

1. Ten je skutečnou historickou postavou. Byl přezdíván „Veliký“, zplodil tři dcery a zemřel roku 1277. Pohřben byl ve svatoanežském klášteře v Praze, odkud byl náhrobek po požáru roku 1689 převezen na šternberské panství do Zásmyk.
2. Dost zajímavé je, že boj s Tatary pod Hostýnem považuje za „barokní pověst zaznamenanou vlasteneckým knězem jezuitou Balbinem“ i František Odehnal ve své knize Poutní místa Moravy a Slezska, kterou odborně recenzoval doc. Dr. Miloslav Pojsl z olomoucké teologické fakulty (nakl. Debora, Praha 1995).
3. Nar. 1797 v německém Obingen, zemř. 1867 v Brně, kam přišel roku 1821. Více o umělci např.: P. Pokorný V., Drobá Z.: Benediktinský klášter v Rajhradě, Praha 1942.
4. Narodil se r. 1856 a zemřel r. 1954. Dr., arch., člen ČAVU, prof. VUT v Praze. Jako architekt je znám především stavbou Hlavního nádraží v Praze, Hlávkovy studentské koleje, Ministerstva průmyslu, památníku bitvy u Slavkova. Navrhoval řadu liturgických předmětů, mj. i pro chrám sv. Víta, a působil i jako památkář.
5. Oltáře jsou: sv. Valentina s vyobrazením světce od kroměřížského Wentuly z r. 1845, sv. Josefa, sv. Šebestiána, sv. Anny, sv. Františka z Assisi a Jezulátka se soškou od F. Neumana z r. 1898.
6. Nar. 1891 v Křtěníci u Mor. Krumlova, zemř. 1947 v Brně. Brněnský sochař, žák J. Myslbeka. Je mj. autorem pomníku J.A. Komenského v Kroměříži, sarkofágu A.C. Stojana na Velehradě, pomníku překladatelů Bible kralické v Kralicích.
7. Nar. 1873 v Brně, zemř. 1941 tamtéž. Absolvent pražské UMPRUM a Akademie v ateliéru prof. Ženíška. Věnoval se především církevní malbě, vyzdobil asi 40 kostelů (Napajedla, Prostějov, Kyjov, Rajhrad, Bilovice u Uh. Hradiště, Valašské Klobouky aj.), ale i světských budov (např. Dům umělců v Hodoníně).

Poznámka redakce: Problematika prehistorie Hostýna bude v příštím čísle časopisu upřesněna a rozšířena odborným archeologem.

Pohlednice z návštěvy císaře Františka Josefa v roce 1897

Fotoarchiv Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně

Zastavení staré Křížové cesty a Křížové cesty Dušana Jurkoviče

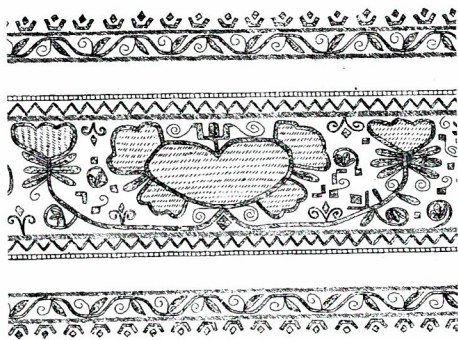

Foto převzaté z: www.hostyn.cz

Svatohubertská pouť

pohlednice Matice svatohostýnské 2002

Kresba výšivky hedvábím na svatební plachtě ze Zděchova z r. 1782⁵

Zděchovjané

Eva Urbachová

Obec Zděchov leží vzdušnou čarou 11 km jihovýchodně od Vsetína v protáhlém údolí Zděchovského potoka na svazích Javorníků ve výšce 572 m n. m. Ze Vsetína sem dojíždí autobus ČSAD, který tu končí stejně jako silnice, do obcí na východ (Pulčín, Lužná, Val. Senice) je cesta jen pěšky. O délce obce svědčí to, že autobus tu má čtyři zastávky. Vlakové spojení je z 6 km vzdálených Huslenek na trati Vsetín – Velké Karlovice. V roce 2001 tu žilo 664 obyvatel v 207 domech.¹

Historie obce je zpracována dlouholetým kronikářem Karlem Hrbáčkem ve dvou brožurách, vydaných v letech 1965 a 1985 k výročí osvobození a osídlení obce, k němuž se údajně vztahuje letopočet 1535. První zjištěná písemná zpráva o obci je však až z r. 1623, tedy z doby před 380 lety, kdy je Zděchov uveden v kupní smlouvě mezi Albrechtem z Valdštejna a Zdeňkem Žampachem z Potnštejna. Do r. 1849 patřila obec k panství vsetinskému, pak do okresu Valašské Meziříčí a Vsetína.

Vedle historie obce je možno v archivních materiálech zjistit i zajímavé údaje ze života jejích obyvatel. Výhodou je skutečnost, že během staletí tu domy nebyly – tak jako je tomu v řadě jiných obcí – přecíslovány, takže obyvatele jednoho domu lze sledovat od prvních zpráv až do současnosti.

Oděv Zděchovjanů v I. polovině 19. století

Stručné údaje o oděvu – „šatech“ Zděchovjanů v 1. polovině 19. stol. se zachovaly v pozůstalostních spisech uložených v Zemském archivu v Opavě.² V Klvaňově Soupisu krojů valašských je Zděchov zařazen do okrsku vlastního Vsetínska, o němž bylo pojednáno podrobně už jinde.³ Uvedme zde proto jen některé zvláštnosti a zajímavosti, plynoucí z údajů ve čtyřech steh pozůstalostních spisů.

V mužském oděvu se uplatňovalo především hrubé bílé sukno na kalhoty – „nohavice“ a kabát, zapsaný v pozůstalostech většinou jako „župica“, ale také jako „halena“, obvykle v chatrném stavu. V pozůstalosti Pavla Hajdy z r. 1808 je uvedena „čepka dělaná ze starého přádla“ v nepatrné hodnotě 10 krejcarů – asi vázaná vlněná čepice, známá z Nového Hrozenkova.

V ženském oděvu je zaznamenána soukenná kordulka pouze v barvě fialové, tak jako výš na Horním Vsacku, na rozdíl od obvyklejších jasně červených kordulek na bližším Vsetínsku. U sukní vedle nejčastější kasanky z bílého plátna nebo kanafasky jsou zapsány i dvě sukně označené jako „šormaň“, „šurmaň“ (1840, 1847), tedy termínem v pozůstalostech jinde v okolí neznámým, připomínajícím však vizovické vlněné červeno-černě proužkované sukny s názvem „šurmaň“. ⁴ Překvapující je název zástěry: v sledovaném půlstoletí je zapsána jako „přednica“ – modrá, strakatá, tlačená (modrotisk), kartounová, tak jako se v té době nazývaly zástěry v Liptále, Hoštálkové, Mikulůvce, jinde na Vsetínsku však fěrtoch, případně fěrtúšek. Jednou je zaznamenána starobylá „rúška“ (1814) – pruhová pokrývka hlavy s výšivkou. Šátky jsou nejčastěji bílé, ale i modré tlačené a červené.

Nejvýznamnější jsou však údaje o obřadních „plachtách“, které dostávaly nevěsty k svatbě; ty se v pozůstalostech z okolních obcí a Vsetínska vůbec vyskytují v mnohem menší míře. Traduje se, že si je stařenky prály vzít s sebou do hrobu. Ve Zděchově to zřejmě nebylo zvykem, a tak jsou v soupisech uváděny plachty „hedbavem“ vyšité, plachty s mřížkou (krajkou) i plachty vyšité s mřížkou v neobvyklém počtu. Jedna z nich, datovaná 1782, je zachycena na kresbě v práci Matouše Václavka. O jejich uchovávání a kvalitě svědčí to, že byly vystaveny a mezi nejpěknějšími hodnoceny na Umělecké a valašské národopisné výstavě na Vsetíně v r. 1892.⁵

V r. 1891 konstatuje nadučitel Jan Tauber v Pamětní knize obce, že „starý kroj zmizel a lidé se šatí nyní více poloměstsky jako na Hané a jinde“.⁶

Zaměstnání Zděchovjanů na přelomu 19. a 20. století

„Zděchov je nejbídnější obcí na Vsacku. Půda skoro planá nemůže vyživiti svých obyvatel. Proto chápou se Tito různých zaměstnání, aby se vyživil“⁷ píše Matouš Václavěk. Zděchovjané se proto při nevýnosném „polním hospodářství“ dali na obchodování a cesty za prací mimo domov, což přetrvávalo i ve 20. století.

K obchodování byla potřeba žádost na okresní úřad o vydání živnostenského listu – „karty k handlování“, podaná většinou společně pro obchod „drobným vepřovým a škopovým dobytčím a tlustý huňou“, který byl pak prováděn odděleně. Příkladem je žádost Jiřího Hrbáčka z č. 102 z r. 1858 o povolení „handlování s malými jehňatama, prasatkama a tlustým sukem (huňou)“.⁸

Podle Pamětní knihy obce byl obchod v rukou zámožnějších rolníků a huňu nakupovali ve Valašských Kloboukách. Ve sledovaných sčítacích operátech z let 1870 – 1921, datovaných vždy k 31. prosinci každého desetiletí,⁹ obchodovalo v r. 1870 s huňí osm občanů, v r. 1890 má zapsán obchod s vepří jedenáct, v r. 1900 osm občanů, tři obchodovali s noží.

V místě působil velmi omezený počet řemeslníků – nezbytný kovář, také kolář, bednář, stolař, švec, krejčí, Mariana Martišová z č. 153 byla v r. 1910 švadlena a porodní bába. Mlýn č. 99 provozovali už od 1. poloviny

19. stol. a ještě v r. 1890 Slovačiči, v letech 1900 – 1921 rodina Kretů. Hostinec byl po celé období 1870 – 1921 v rukou Seidlů, v č. 27 provozoval hostinec a kramářství Josef Zamazal.

Sezonní práci přes léto bylo cihlařství – v r. 1910 pracovalo devět občanů v cihelnách v nedalekém Hovězí.

Významnou měrou zasahovaly do života obce cesty občanů za prací mimo domov. Sčítací operáty však zachycují jen ty nepřítomné osoby, které byly mimo Zděchov k 31. prosinci přechodně, ne tedy ty, kteří se vystěhovali. A také se z nich nedovíme o těch občanech, kteří přes léto odcházeli na zemědělské práce a do vinohradů (Haná, Bratislava). Přesto však vyplývají z těchto stručných údajů velmi zajímavé skutečnosti.

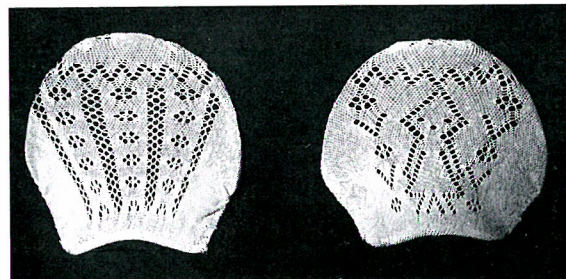
V r. 1890, kdy je v kronice uveden stav 851 obyvatel v 154 domech, bylo při sčítání přítomno 745 osob.¹⁰ U 46 nepřítomných je zapsáno, že pracují v té době v cukrovaru v obci Serencz u Miškolce v Uhrách. Byli mezi nimi hospodáři, jejich manželky i svobodní synci z jiných rodin. Dnes už bohužel nevíme nic bližšího o tom, jak tyto občane putovali přes jižní Slovensko až do severovýchodní části dnešního Maďarska – sta kilometrů daleko.

V r. 1900 pracovalo v Serenczi už jen 6 osob, zato 49 Zděchovjanů bylo v době sčítání v rafinerii cukru ve Velkých Kunčicích (psáno i Gross Kunzendorf) nedaleko Těšína v polské části Slezska. Tehdy odešla na práci také svobodná děvčata od 17 let (i sama, bez ostatních členů rodiny).

V r. 1910 byl pohyb obyvatel podle operátů největší. Pokračovaly cesty do cukrovarů – u 37 osob však nejsou blíže určeny, 18 osob odešlo do cukrovaru v Hrušovanech, jednotlivci do Chropyně, Haje u Opavy a Teplé u Trenčína.

Nejzajímavějším zjištěním je však to, že na přechodnou dobu bylo mimo obec i 27 mužů, kteří odešli za prací do Severní Ameriky. Byli to muži ve věku 20 – 40 let, svobodní synci i otčové početných rodin, nejstarší byl 46letý Jan Krajča z č. 117, otec 4 dětí. U 22 z nich je jako působiště označeno město Minneapolis ve státě Minnesota, jako zaměstnání „nádeník na velko-statku“, u tří práce v lese.¹¹ Tři Zděchovjané zůstali v Chicagu v koželužské továrně a stolařské dílně. U dvou mužů je uvedeno místo působení Cudahy ve státě Wisconsin. Spolu s nimi tam pracovalo i sedm občanů z Hovězí, z nichž u jednoho je bližší údaj, že zpracovává maso v továrně na konzervy.

V r. 1921 se s většinou těchto „amerikánců“ setkáváme už zase zpět ve Zděchově v sčítacích operátech - prvních v republice, které však už pobyt nepřítomných občanů nezaznamenávají. Snad by se našly v rodinách těchto cestovatelů ještě dnes nějaké doklady z doby jejich odchodu „za velkou louží“.

Zděchovské čepce Fr. Šimkové – vzor „kočičí šlapky v chodníčkoch“ a „na paničku“
Foto M. Langer

Františka Šimková při vázání čepců na stativkách
Foto E. Urbachová 1961

Zděchovské čepce a Františka Šimková

V oboru tradičního lidového textilu je Zděchov znám jako místo výroby čepců prastarou – předtalcovskou – technikou zvanou „pletení na rámu“, na Slovensku „pletenie na krosienkach“, ve Zděchově „vázání na stativkách (stativcoch)“. Obecně známý název těchto čepců je „zděcháky“.

Jejich výroba má v obci dlouhou tradici. Nepočítáme-li údaje o čepčáři Janu Czepczari v Popise panství vsetinského z r. 1666, který je zapsán v sousedním Hovězí, je asi možno pokládat za nejstarší dosud známou zmínku o čepcích ze Zděchova, ale bez udání techniky výroby, údaj z výslechu Jana Hrbáčka, 45letého pasekaře ze Zděchova, živícího se „handlem s hubkú“, z 5. června 1799 na Vsetíně. Ten vypověděl, že když byl dříve v areště v Meziříčí, vzali mu jeho 60 valašských čepců.¹² Pamětní kniha obce zaznamenává z konce 19. století, že „zdejší ženy umí velmi dovedně plést ručně na dřevěném stávku vzorované známé valašské a slovenské čepce“.¹³ Dodatečně jsou na okraji 13. strany připsána jména sedmi čepčárek: Kocourkovy v č. 25 a 57, Krajčová č. 53, Šimková č. 37, Turečková č. 52, Hajdíková č. 49 a Hrbáčková č. 134. Ve sčítacích operátech z r. 1910 mají jako vedlejší činnost „vazbu čepců ženských“ zapsanu Marie Krajčová a Anna Martišová č. 139.¹⁴

Podle Joži Országa Vraneckého¹⁵ nosily novohrozenkovské ženy čepce zděcháky jen k těm pracím, při nichž se hodně prášilo, nebo při líčení jizby, aby ušetřily obvyklé čepce síťované nebo pletené. Byly prý zděcháky „nejprostším druhem čepců“. Tak se o nich vyjadřuje v jiném článku¹⁶, kde se rozhořčuje nad tím, že při návštěvě meziříčského muzea uviděl na figuríně s valašským krojem na její hlavě zděchovský čepce místo práce zuberských vyšivaček. V obou článcích také uplatňuje své tvrzení (v kontrastu k výše uvedeným údajům), že tyto čepce dělávali v zimě muži a rozprodávali je po dědinách po 4 krejcarech.¹⁷

Poslední dvě zděchovské čepčárky, které jsem ještě v r. 1961 zastihla (stejně jako v r. 1954 dr. Ema Marková z Bratislavy¹⁸) – Marie Hrbáčková, nar. 1874, a Františka Šimková, nar. 1. 5. 1893, si nevzpomínaly, že by kdy čepce vázali muži. Vázání vyžaduje ohebné prsty, ty jsou však

při polních pracích přes léto ztvrdlé, a tak se čepce vázaly většinou přes zimní měsíce, jen v nutných případech přes celý rok.

Marie Hrbáčková měla touto technikou vyrobené i záclonky do oken, dělaly se tak i vložky do polštářů.

Františka Šimková znamenala v této výrobě ve Zděchově vrchol, zároveň však i její konec. V její době se prý na Valašsku už tyto čepce nenosily, ale z nutnosti si vedle malého hospodářství při šesti dětech přivydělaly až do začátku 2. světové války vázala a nosila na prodej do obcí na slovenské straně hranice – do Štiavniku, Košec-kého Rovného, Zliechova a okolí, kde je prý ženy nosily i na svátek. Dostávala za ně 1,50 Kč, od překupníka 1,20 Kč.

Materiálem na čepce byla bílá bavlněná nit, v poslední době školní příze. Do dřevěného rámu upevněného v trámkovém podstavci se na tenké provázky, uvázané příčně v zárezích, vertikálně nasunují niti nejprve pro užší část – „předničku“, pak se na obou bocích přidávají další. Proplétáním nití prsty se vytváří jednoduchá základní vazba – „prostina“ i složité vzory – „formičky“. Každou řadu je nutné hned zajistit příčně vloženou dřevěnou „deščkou“, jejímž vypadnutím by se celá práce rozplekla. Síla „dešček“ určuje velikost oček. Vázáním vznikají dva čepce najednou, práce zručné čepčárky trvá asi 3 hodiny. Pak se pletenina zajištěná „pasmováním“ rozstříhne, čepce se sešijí, obšijí na okraji, vyperou, naškrobí a vyžehlí. Stařenka Šimková znala na 30 různých „formiček“ – kočičí šlapky v chodníčkoch, na paničku, na říčice, na stroměčky, na okénka, na šipečky a další. Výhodou těchto čepců je kromě vzdušnosti i jejich pružnost.¹⁹

Františka Šimková, roz. Kocourková, bydlela v dřevěné chaloupce č. 37 v horní části obce. Muž jí zemřel v r. 1930, a tak se měla se šesti dětmi co otáčet. V rámci osídlování pohraničí se rodina rozhodla přesídlit do obce Milovice v okrese Mikulov, kam odešla v r. 1946. Jihomoravská rovina, neznámé plodiny, jiný způsob hospodaření ji přiměly vrátit se v r. 1949 zpět do zděchovské dřevěnice. V 70. letech přijala nabídku Ústředí lidové umělecké výroby (ULUV) v Uherském Hradišti a přes svůj pokročilý věk se reorientovala na vázání módních doplňků a závěsových úpletů – i takových rozměrů, že vyžadovaly práci v horizontální poloze rámu na dvorku před dom-

kem. V roce 1975 byla ULUVem vyslána do Belgie, aby na světové výstavě „Aspekty lidového života“ představila své umění. K titulu „mistryně lidové umělecké výroby“ dostala v r. 1983 k devadesátinám od ministerstva kultury titul „zasloužilý pracovník kultury“. Do konce života byla obdivuhodná svou svěžestí a dobrou pamětí. Zemřela 17. prosince 1983. Letos tedy uplynulo 110 let od narození a 20 let od jejího úmrtí. Její čepce ve sbírkách několika muzeí, řada fotografií a dokumentární film ve filmovém archivu Okr. vlastivědného muzea Vsetín zůstanou trvalou památkou na milou stařenku a její práci.

POZNÁMKY

1. Okres Vsetín. Vlastivěda mor. sv. 68. Val. Meziříčí – Brno 2002, s. 918-920
2. Zemský archiv Opava, Vs. Vsetín, i.č. 773
3. Klvaňa, Jos.: Soupis krojů valašských na Moravě. Národopis. věstník čsl. 11, 1916, s. 145–149
4. Urbachová, Eva: Lidový kroj na Vsetínsku. Vsetín 1980, 58 s.
5. Čizmar, Josef: Národopisné a životopisné paměti Vizovic, 1938, s. 112
6. Václavěk, Matouš: Moravské Valašsko I. 1894, s. 41n.
7. Stát. okr. archiv (SOKA) Vsetín, MNV Zděchov č. 12
8. Čizmar, Josef: Vsačský okres. Vlastivěda mor., Brno 1909, s. 124
9. SOKA Vsetín, SmOU, i. č. 73
10. SOKA Vsetín, OU Val. Meziříčí a Vsetín
11. SOKA Vsetín, OU Val. Meziříčí 666
12. Tuto oblast, původně obývanou indiánským kmenem Siouxů, s rozlehlými úrodnými přerými a bohatstvím lesů, osídlili od 20. let 19. stol. přistěhovalci většinou z Německa a Skandinávie. Zeměpis světa, Praha 1999, s. 59
13. Zemský archiv Opava, Vs. Vsetín, č. 761
14. pozn. 6, s. 13
15. SOKA Vsetín, OU Vsetín
16. Ország Vranecký, Joža: Novohrozenkovské úbory ženských hlav. Naše Valašsko 1, 1929-30, s. 164-170
17. Ország Vranecký, Joža: Zuberským vyšivačkám a také ještě jiným. Lubina 16, č. 25 z 28. 6. 1928, s. 3
18. Tento údaj byl pak převzat i do další literatury (Stránská, Hasalová)
19. Marková, Ema: Pletenie na krosienkach na Morave. Věci a lidé 6, 1954, č. 7-8, s. 297-306. Zde je podrobný popis techniky pletení na rámu zděchovských čepčárek.

Frant. Šimková s dcerou při pletení šály pro ULUV

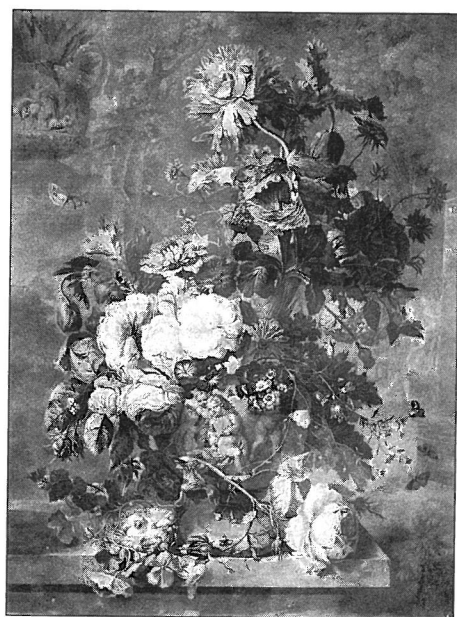
Foto M. Langer 1975

autory nalezneme i díla R. Strangeho, R. Earlo-
ma, J. R. Smitha, V. Greena a jiných slavných
anglických rytců. A jaká? Autorem nejstarších
anglických grafik sbírky je Robert Strange
(1721–1792), původem skotský rytec, spisova-
tel, sběratel a miniaturista. Ve Vizovicích od něj
nalezneme 7 grafických listů, mezi nimi i repro-
dukcí *Apollón odměňující hodnoty a trestající
domýšlivost*, zobrazující populárního zpěváka –
kastráta Marc' Antoniho Pasqualiniho. Obraz,
který mu byl předlohou, je dílem italského malí-
ře Andrei Sacchiho. Pochází z let 1636–40 a
dnes je v Metropolitan museum of Art v New
Yorku. Slavným a vzácným dílem je např. mez-
zotinta Richarda Earloma (1748–1822) z roku
1773, zobrazující královskou akademii v Lon-
dýně i se všemi jejími členy, a to 5 let po tom, co
byla založena anglickým králem Jiřím III. List
reprodukuje neméně slavný obraz Johanna Zof-
fanyho, který je dnes v královské sbírce ve Win-
dorském zámku. Jiným proslulým Earlomovým
dílem, které ve sbírce nalezneme, je reproduk-
ce květinového zátiší, vytvořená podle malby
Holandána Jana van Huysum. O tom, jak obdi-
vované toto virtuózní dílo bylo, svědčí např. i fakt,
že později byla v téže technice J. J. Picherem
reprodukována další Huysumova zátiší, která tak
tvoří protějšek Earlomovým a která rovněž
máme možnost spatřit ve Vizovicích. Velké obli-
bě se od konce šedesátých let osmnáctého
století těšila v Anglii díla neoklasicistní malířky,
tehdy nejvdělanější ženy Evropy, Angeliky
Kauffmannové – ve sbírce najdeme reproduk-
ce jejich maleb vytvořené bratry Faciovými,
Thomasem Burkem a Jamesem Godbym. Ved-
le řady listů s antickými náměty je mezi anglic-
kými grafikami i drobná skupinka, jejímž námě-
tem jsou pouze zvířata – za všechny uvedme
alespoň dramatickou scénu supa zápasícího s
hadem od S. W. Reynoldse. S anglickým umě-
ním se v českých sbírkách nesetkáváme příliš
často, a proto by se mohla jevit existence celé
kolekce anglické grafiky jako překvapivá. Avšak
právě v době, ze které listy pocházejí, získala
anglická grafika na popularitě a na Britské ost-
rovy mířili i umělci ze „zavedených grafických
center“. K tomuto rozmachu přispěla i aktivita
velkých londýnských nakladatelství, která pro-
nikla i na evropskou pevninu. K těm patřil také
zmíněný John Boydell, což se ostatně promítlo
i do skladby vizovické kolekce - nalezneme zde
i listy z jeho úspěšného projektu Shakespeare
gallery.

Francouzská grafika má ve vizovické sbír-
ce jen nepatrně menší zastoupení než grafika
anglická a tvoří téměř čtvrtinu celé sbírky. Nej-
starším dílem je Audranův *cyklus Bitvy Alexan-
dra Velikého*, započatý v roce 1672, nejmlad-
ším přírůstkem je nedávno nalezená litografie z
roku 1836. Většina grafik však pochází ze dru-
hé třetiny 18. století. Všechny byly vydány v
Paříži, ale na rozdíl od grafik anglických, které
pocházejí z velkých vydavatelství, francouzští
grafici vydávali svá díla často pod svou vlastní
adresou. Francouzské originální reprodukcce
představují téměř ze dvou třetin díla svých kra-
janů, oblíbeným námětem byly i žánrové malby
vlámské a holandské. Námětem bývá nejčas-
těji žánr, bitevní scény z antické historie a kraji-
na. Největšími, nejstaršími francouzskými a jed-
němi z nejlepších děl celé sbírky jsou čtyři listy
alexandrijského cyklu od Girarda Audrana

(1640–1703). Tento rytec pocházející ze slav-
né umělecké rodiny proslul svou dokonalou
technikou, využívající více druhů rydel v kombi-
naci s leptem. List *Alexandr vítězí nad Darei-
em v bitvě u Arbely* měří dokonce 775x1620
mm a je sestaven ze čtyř částí, stejně jako dal-
ší, jen o několik milimetrů menší části pětidílné-
ho cyklu. Stejný obdiv, který sklízí tyto technic-
ky dokonale leptané rytiny dnes, sklízely i v době
svého vzniku – nehledě na to, že autorem před-
lohy byl Charles le Brun, jeden z nejoblíbeněj-
ších malířů krále slunce Ludvíka XIV. Ten tyto
obrazy vytvořil přímo pro krále (dnes je nalez-
neme v pařížském Louvru), který si podle nich
nechal vytvořit gobelíny. Rozměrné grafiky byly
následně ještě vydány v menším měřítku – a to
Girardovým synovcem Jeanem Audranem
(1667–1756). Ve Vizovicích je i šest těchto men-
ších „reprodukcí reprodukce“. Francouzská část
sbírky obsahuje kupodivu pouze jedinou galantní
scénu, a to přestože značná část sbírky pochá-
zí z doby rokoka, kdy se tento typ žánru těšil
neobyčejné popularitě. Je jí reprodukce slavné
malby Jeana-Honoré Fragonarda *Šťastné ná-
hody houpáčky*, vytvořená v té době vyhledá-
vaným pařížským rytcem, členem dánské a
pařížské akademie, Nicolasem de Launay
(1739–1792). Mnohem větší zájem než o ga-
lantní scény měli sběratelé o žánr z městského
prostředí – svědčí o tom značný počet rytin re-
produkcí např. malby Jean-Baptiste-Sime-
ona Chardina či Étiennea Jeaurota – autorkou
jedné z nich je žena, manželka velmi produktiv-
ního (ve Vizovicích rovněž zastoupeného) gra-
fika a spisovatele Bernarda Lépiciého, Renée-
Elisabeth, rozená Merlié. Dílko se jmenuje *Ško-
lácký kousek* a znázorňuje nezbedníka, který
stříkačkou kropí z okna náhodné kolemjdoucí.

Italských grafik je ve sbírce téměř jedna
pětina. Jejich časové rozpětí je značné – patří
sem totiž nejstarší grafiky celé sbírky – jedna z
těchto šesti podélných grotesek nese letopočet
1544. Nejmladší list byl vydán o tři století poz-

Richard Earlom, *Zátiší s květinami*, mezzotinta, 1778, podle předlohy Jana van Huysum, inv. č. VI 3031

ději. Skoro polovina z nich nese benátskou ad-
resu, a to (až na výjimky) Josepha Wagnera,
učitele a zakladatele proslulé rytecké školy. Na
rozdíl od anglické a francouzské grafiky je ta
italská, co se autorů týče, (kromě devíti nejstar-
ších kusů) uzavřeným celkem. Většina grafiků
totiž vychází ze zmíněné Wagnerovy školy,
ostatní navazují na její žáky. Kromě desítek listů
od samotného majitele vydavatelství jsou to
např. G. Giampicoli, F. Bartolozzi a G. Volpato,
v další generaci pak Volpatovi žáci, jako F. del
Pedro či Volpatův zeť R. Morghen, který se stal
později spolumajitelem jeho římského vydava-
telství. A jaké předlohy si vybírali pro svá díla?
Vzhledem ke stále trvající popularitě italské
malby v době, ze které pochází jádro této části
sbírky (třetí čtvrtina 18. století), by nás nemělo

Johann Jacobé, *Ateliér kresby na královské akademii umění ve Vídni*, mezzotinta, 1790, podle předlohy Martina Ferdinanda Chvátala, inv. č. VI 2686

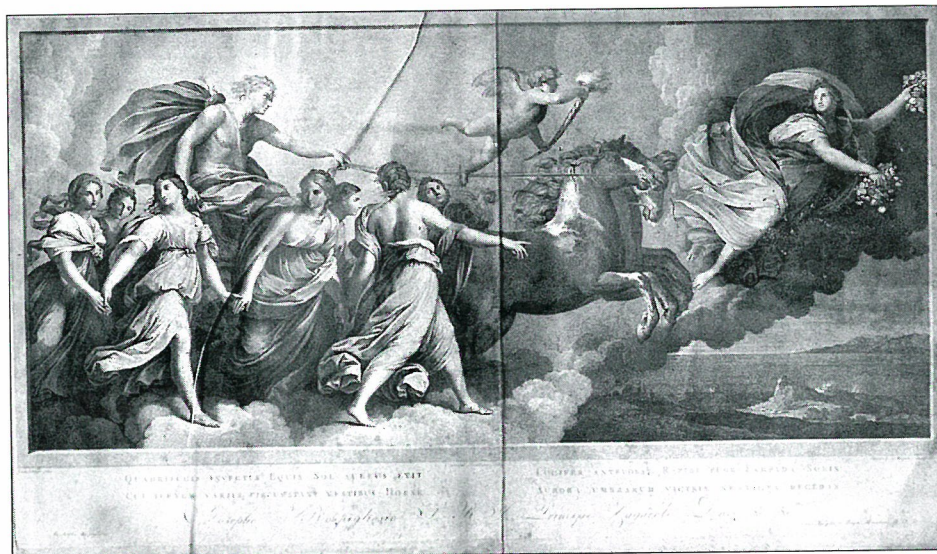
Sir Robert Strange, Apollón odměňující hodnoty a trestající domýšlivost, mědirytina, 1755, podle předlohy Andrey Sacchiho, inv. č. VI 3022

Jakob Matthias Schmutzer, Silén se svou družinou, mědirytina, 1793, podle Peetera Pauwela Rubense, inv. č. VI 3040

Samuel William Reynolds I, Sup a had, mezzotinta, 1799, podle předlohy Jamese Nothcoteho, inv. č. VI 3034

Raphael Morghen, Aurora, mědirytina, závěr 18. století, podle předlohy Guida Reniho, inv. č. VI 1483

překvapit, že si Italoové pro reprodukce volili díla svých krajanů. Námětem je nejčastěji krajina či architektura s figurální stafáží, ale vedle toho se vyskytují i grafiky reprodukcí fresky z římských rezidencí – Raffaelovy malby z vatikánských stanzí, či Guercinova a Reniho Aurora z římských paláců. Aurora, namalovaná Guidem Renim v palazzu Rospigliosi – Pallavicini v Římě a vyrytá Raphaelem Morghenem (1758–1833), bývá považována za jedno z nejlepších Morghenových děl.

Rakouská grafika, ke které vzhledem k době a místu vydání přiřazujeme i díla autorů českého původu, je v celku sbírky zastoupena přibližně stejnou měrou jako grafika italská. Nalezneme mezi nimi téměř všechny z těch několika málo původních listů, které se ve sbírce nacházejí. K těm patří i adršpašské krajiny Antonína Karla Balzera (1771–1807), který náležel k prvním krajinářům v českých zemích. Pocházejí z jeho vrcholného díla, cyklu 25 kolorovaných leptů z Krkonoš a Adršpašských skal, vydaném v roce 1794. Jinak rakouské grafiky patří spolu s německými k nejmladší částem sbírky a vyznačují se značnou tematickou a technickou šíří. Mezi řadou různých autorů jistě zaujmou jména čtyř profesorů vídeňské akademie: prvního ředitele rytecké školy J. M. Schmutzera, jeho žáka a pozdějšího spolupracovníka J. Jacobého a jejich nástupců na profesorském postu: J. P. Pichlera a V. G. Kiningera. Od prvního jmenovaného nalezneme ve sbírce dvě velmi zdařilé rytiny podle Peetera Pauwela Rubense s mytologickými náměty, které jsou považovány za Schmutzerova hlavní díla. Od Johanna Jacobého (1733–1797) se ve sbírce nachází, vedle reprodukce Rembrandtova obrazu *Samson zrazený Dalilou*, mezzotinta *Ateliér kresby na královské akademii umění ve Vídni*. Grafika, vytvořená podle malíře českého původu Martina Ferdinanda Chvátala, je protějškem výše zmíněné Earlomové grafice, je jen o 17 let mladší. Doslova přehlídkou různých kombinovaných grafických technik je grafické album Ludwiga Heshaimera *Tanec smrti*, věnované první světové válce. Z ostatních prací je třeba ještě upozornit na reprodukci dnes již neexistujícího obrazu Jana Kupeckého od J. V. Kauperze, znázorňující chlapce obtěžovaného hmyzem.

Německá grafika je ve sbírce zastoupena pouze osmi kusy vesměs z první poloviny 19. století a je tedy nejmladší částí sbírky. Tři z nich reprodukcí slavná umělecká díla: *Navštívení Panny Marie* od A. van der Werffa, *Loutnístku* od Orazia Gentileschiho, považovanou kdysi za Caravaggiovo dílo, a dnes již neexistující Raffaelovu *Madonu*. Mezi německými grafikami nalezneme i list od Ludwiga Emila Grimma, nejmladšího ze slavných bratří Grimmů.

Sbírka grafiky se utvářela hlavně ve druhé polovině 18. století a počátku století devatenáctého. Víme, že tvořila výzdobu zámku už v době, kdy většina obrazů a jiných uměleckých předmětů na zámku ještě nebyla. Víme také, že k dnešním dnům se nám dochovaly asi tři pětiny její tehdejší velikosti. Kdo tedy přispěl nejvíce k jejímu vývoji? Na tuto otázku jasnou odpověď už asi nenajdeme, chybí nám k tomu dostatek archivního materiálu. Zdálo by se logické, že ke skladbě sbírky přispěl nejvíce její zakladatel a první majitel zámku Heřman Hanibal Blümegen. Nesmíme ale zapomínat, že ten měl tehdy svou

sbírku v Brně a ta byla do zámku nákladně přemístěna jeho mladším bratrem až roku 1777. Výše jsme se dověděli, že přinejmenším jednu grafiku věnoval do sbírky Heřmanův mladší bratr Kryštof, který zámek spravoval. Univerzálním dědicem však Heřman stanovil svého synovce, Kryštofova syna Petra Heřmana Blümegena a ten si ještě jako mladík nejspíš sám vybral grafiky, kterými si vyzdobil místnost před svým pokojem. Celá kolekce anglické grafiky byla pořízena až po smrti zakladatele sbírky a že to byla právě Petrova sběratelská aktivita, se nám jeví jako nejpravděpodobnější. Ať už tomu bylo tak či onak, Petrovou smrtí zaniká i rod Blümegenů a jak shledáváme při porovnání dnešního stavu s tehdejším, zaniká i zájem majitelů zámku o grafickou sbírku.

Co říci závěrem této stručné exkurze? Sbírkou grafiky zámku Vizovice je tvořena více než dvěma sty většinou rámovaných a zasklených grafických listů, umístěných v interiérech a depozitáři zámku. Byla tvořena zároveň se sbírkou obrazů, její dnešní charakter jí vtiskl zřejmě hrabě Petr Heřman Blümegen, který tak navázal na kolekci vytvořenou svým strýcem a otcem. Srovnání s jinými zámeckými grafickými sbírkami není snadné, vzhledem k nedostatečnému zpracování takových fondů. Nabízí se porovnání s přibližně stejně starou kolekcí grafik z Rájce nad Svitavou. Základem obou sbírek byl ve druhé polovině 18. století kabinet francouzských mědirytin. Ten vizovický, tedy pokud lze soudit, nereflektuje tolik současnou francouzskou malbu a nedisponuje tolik zvůčnými jmény francouzských grafiků. V obou sbírkách shodně zaznamenáváme značný počet listů Wagnerova vydavatelství, existence poměrně rozsáhlého souboru anglických grafik ve Vizovicích se v tomto srovnání jeví jako výjimečná.

POZNÁMKY

¹ Dnešní budova zámku byla postavena podle plánů F. A. Grimma mezi lety 1750 – 1777.

² Článek vychází z diplomové práce autorky *Grafická sbírka zámku Vizovice*. FF UP Olomouc 2002. Součástí práce je i úplný katalog grafiky s fotodokumentací, transliterace některých archiválií a rekonstrukce rozmístění grafik za Stillfriedů. Další podrobnosti, literatura a pod. viz zmiňovaná diplomová práce.

³ *Inventarium aber in dem Neuen Wissowitz Schloß bet endlich verschiedenen Mobilien und Effecte*. Moravský zemský archiv Brno (dále jen MZA), fond C2 Tribunál – pozůstalosti 1636–1783, inv. č. B 138. Inventář sepsaný 29. října 1774 ve Vizovicích.

⁴ *Consignation aller gemäld= und Kunst= stücke nach denen Numeris in der gallerie lingetheit, und unter linker hand, an den Thir in das Cabinett, dan Num: 1. antongend, und so weiter continuiet*. Sepsáno k 22. květnu 1784. Uloženo v zámecké knihovně ve Vizovicích pod inv. č. 1805. Transliterace archiválie je součástí zmíněné dipl. práce.

⁵ *Verzeichniss der Kupferstiche in den Graflich Blümegischen Schloss zu Wisowitz*. MZA Brno, pobočka Kroměříž, fond F 12 Velkostatek Vizovice (1504)–1948, inv. č. 205 – Ocenění vizovického panství 1753–1813, kart. 191. Sepsáno k 10. listopadu 1813. Transliterace archiválie je součástí zmíněné dipl. práce.

⁶ Jan Petr Cerroni, Wisowitz, in: *Geschichte der bildenden Künste in Mähren. II. Teil*. MZA Brno, G 12, inv. č. I 33, s. 270–275.

⁷ Antonín Jirka, Vier italienische Landschaften aus der Schlossgalerie in Vizovice, in: *Sborník prací filosofické fakulty brněnské university* (dále SPFFBU), F 17, Brno 1973, s. 113–123. – též, *Flämische Bilder in der Schlosssammlung Vizovice*, in: SPFFBU, F 19–20, Brno 1975–1976, s. 41–52. – *Týž, Státní zámek Vizovice. Katalog obrazárny*. Brno 1982.

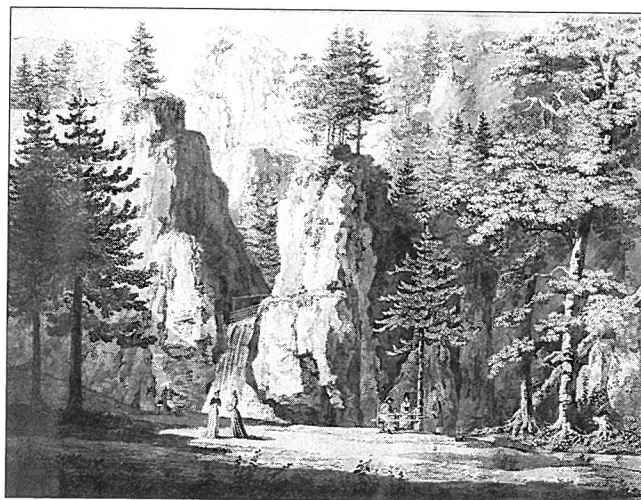

Nicolas de Launay, *Šťastné náhody houpavky*, leptaná mědirytina, po 1780, podle předlohy Jeana Honoré Fragonarda, inv. č. VI 2300

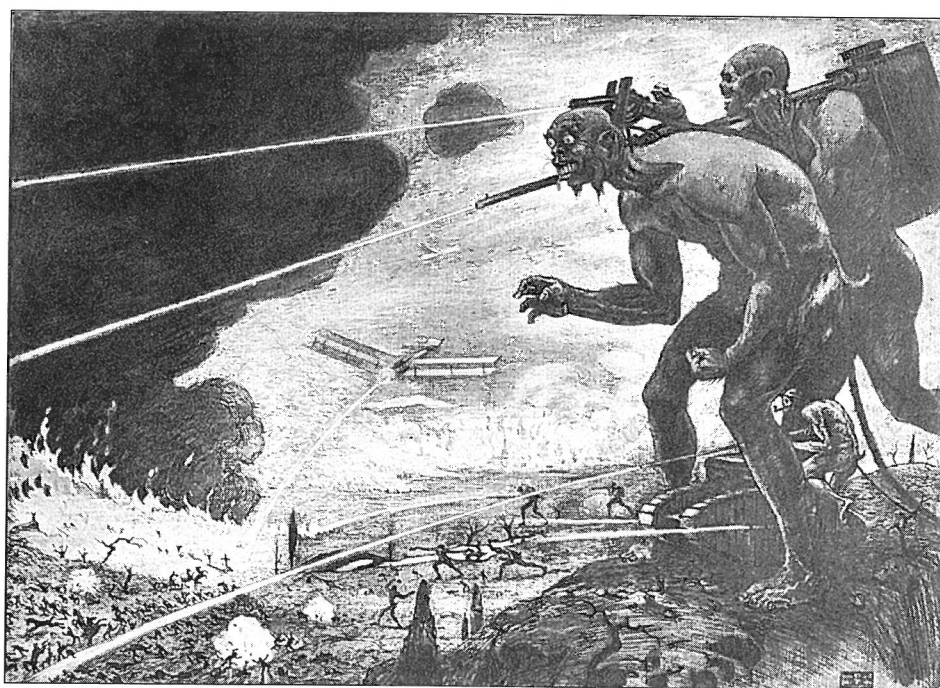

Renée – Elisabeth Lépicié, *Školácký kousek*, mědirytina, druhá třetina 18. století, podle předlohy Etiennea Jeaurata, inv. č. VI 3013

Reprofoto autorka článku

Antonín Karel Balzer, *Stříbrný pramen v Adršpašských skálách*, lept lavírovaný černou tuší a kolorovaný akvarelem, 1794, inv. č. VI 3076

Ludwig Hesshaimer, *Tanec smrti*. Sedmý list cyklu, lept se zrnem a suchá jehla, 1919, inv. č. VI 4768

Siegmar Geiselberger

Už asi deset let sbírám lisované sklo. Zpočátku pouze proto, že lahodilo mému pohledu, dalším důvodem byla skutečnost, že jsem je mohl každodenně používat. První sklenice s pestře vymalovaným a pozlaceným hroznem pochází zcela jistě z Čech. Další sklenice z čirého skla je zdobena množstvím malých blýskavých čóček a také matovaným erbem, v němž je umístěna hlava „čerta“. Kolem obruby této sklenice a na okrajích erbu jsou zbytky zlaté linky.

Začal jsem pátrat po tom, kde byly tyto sklenice vyrobeny. První kroky vedly do Muzea skla v Pasově, SRN, které sice vlastní pouze malou sbírku lisovaného skla, ale sklenice s „čertem“ a mimo to i velký džbán se stejnými čóčkami, jaké byly i na výše zmínované skleničce, jsou součástí této sbírky. (Tento motiv se nazývá „1000 očí“.) Vše ukazovalo na to, že sklenice pochází z Čech. Protože v Muzeu skla v Pasově sbírají pouze české sklo, tak jsem o tom zpočátku vůbec nepochyboval. Toto zjištění bylo také částečně potvrzeno díky knize o lisovaném sklu od Christiane Sellner: „Glas in der Vervielfältigung“ (1986), která se jako jedna z mála zabývá lisovaným sklem. Christiane Sellner však také upozorňovala na to, že tyto sklářské výrobky mohou pocházet z města St. Louis v Lotrinsku, které bylo od roku 1871 do roku 1918 součástí Německa. Jen o něco později jsem objevil v doktorandské práci dr. Manfreda Franka „Pressglas im östlichen Frankreich, im

deutsch-französischen Grenzraum und im Rheingebiet“ (1990) informaci o prokazatelné výrobě lisovaného skla ve slavné sklářské huti Saint Louis v Lotrinsku v období kolem roku 1870.

Časem se mi dostaly do rukou i další sklenice, které byly podobné sklenici s dekorem „čerta“, například sklenice s dekorem „krále“, „královny“, „hradní paní“ atd. Tyto sklenice se odlišovaly především svou masivností a barvou, protože byly zabarveny do běla, zatímco ostatní sklenice mají spíše zelehnouť nádech. V knize vzorů sklárny St. Louis 1890 byly zaznamenány pouze sklenice s dekorem satyra (= čert), maskarona, zvířat (kozel, kocour), zatímco sklenice s dekorem krále atd. zde nebyly uvedeny. Bylo tedy pravděpodobné, že tyto sklenice s lehkým barevným nádechem byly skutečně vyrobeny v Čechách. Jedna sklenice, patřící známému sběrateli, byla vyrobena z modrého skla a byla zakoupena v Čechách. Nikdo ale bohužel neznal výrobce. Teprve v muzeu ve Valašském Meziříčí jsem při návštěvě depozitářů objevil sklenice, které odpovídaly sklenicím z mé sbírky. K svému překvapení jsem zjistil, že byly vyrobeny v krásenské sklářské huti Samuela Reicha & Co! Ale i zde chyběly konkrétní důkazy ve formě kreseb v knize vzorů.

Do té doby mi byla sklárna Samuela Reicha & Co. jen málo známa. Spřátelený sběratel z Vídně našel speciální Ceník č. 3, Lisované sklo, s několika stranami z

roku 1923. Zde byla také v tabulce č. 2 pivní flétna č. 4373 se vzorkem „1000 očí“. Abych se o tom dozvěděl více, vyhledal jsem katalog výstavy lisovaného skla, která se konala v roce 1972 v Gotwaldově (dnes opět Zlín), organi-

zovaná dr. Alenou Adlerovou a dr. Dušanem Šindelářem. V tomto katalogu bylo zobrazeno větší množství skla s označením „Sklárny S. Reich, Morava, Karolinka“ nebo také jen „Karolinka“ nebo „Čechy nebo Morava“.

Pohár, hlava satyra v erbu, matováno, vzor „1000 očí“, zbytky pozlacení, čiré sklo, výška 16,6 – 17,2 cm, průměr 8,5 cm, sbírka Geiselberger, pravděpodobně Samuel Reich & Co., okolo roku 1880, bez značky, srv. Sellner 1986, katalogové č. 120, křišťál, sklenice s lehkým žlutým nádechem ve srovnání s kat. č. 119, také o něco horší kvalita skla a lisu, výška 17 cm, pravděpodobně nevyrobena v St. Louis, okolo roku 1870, bez značky, Hornické a průmyslové muzeum Theuern

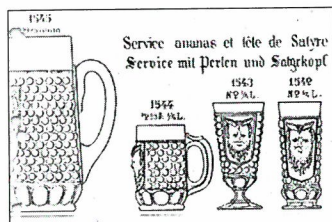
Pohár, „dívka s kloboukem“ v erbu, matováno, zbytky pozlacení, čiré sklo se zřetelným hnědým nádechem, výška 16,8 cm, průměr 7,8 cm, sbírka Geiselberger a Billek, pravděpodobně S. Reich & Co., okolo roku 1880, bez značky, viz Sellner 1986, kat. č. 123 pohár s jinochem, křišťál, výška 16,7 cm, St. Louis (?), 4. čtvrtina 19. století, bez značky, sbírka Reidel

Pohár, „král Gambrinus“ v erbu, matováno, čiré sklo bez zabarvení, výška 17 cm, průměr 7,8 cm, sbírka Geiselberger a Billek, pravděpodobně S. Reich & Co., okolo roku 1880, bez značky

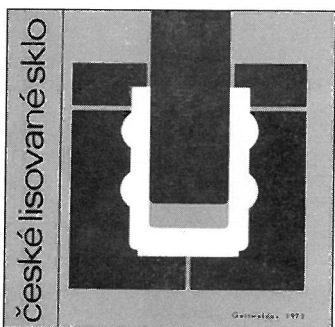
Pohár, „dívka s čepcem“ v erbu, matováno, zbytky pozlacení, čiré sklo s lehkým hnědým nádechem, výška 16,8 cm, průměr 7,8 cm, sbírka Geiselberger, pravděpodobně S. Reich & Co., okolo roku 1880, bez značky, viz Sellner 1986, kat. č. 122, pohár s dívčí hlavou (šlechtična), křišťál, výška 16,7 cm, St. Louis (?), 4. čtvrtina 19. století, bez značky, sbírka Reidel

Kniha vzorů Cristalleries de St. Louis par Lemberg (1870), str. 326, soubor lisovaných pivních sklenic „satyr“, číslo 1542-1545, s perlami a dekorem satyrovy hlavy, Franke 1990, obr. 475, soubor lisovaných pivních sklenic

Velký džbán, „dívka s čepcem“ v erbů, matováno, čiré sklo s lehkým hnědým nádechem, foukán do formy a dále již tradičně zpracován, ucho připojeno (přilepeno) za tepla, výška 30 cm, průměr 15,5 cm, sbírka Geiselberger, pravděpodobně S. Reich & Co., okolo roku 1880, bez značky, srv. Adlerová 1972, kat. č. 98

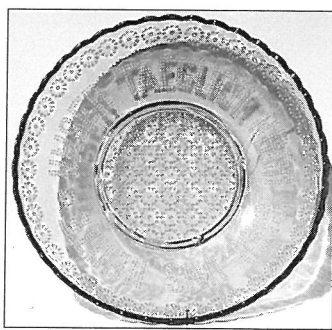

Katalog výstavy České lisované sklo, Gottwaldov 1972

Sklářské výrobky se značkou „rytíř“ a bez ní

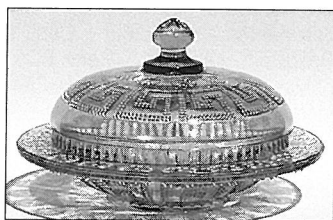
Další hádanka: více sběratelů nacházelo v období okolo roku 1980 především v Berlíně čiré sklářské výrobky s velmi výrazným dekorem „meandru a rozet“. Meandry sestávají z řad dvou bodů. Mnohé z těchto sklářských výrobků měly vylisovanou značku „Ritter mit einer Keule“ (rytíř s kyjem). Tato značka byla vylisována do středu talíře na místě rosety. U některých talířů však tato značka chybí. Doposud byly nacházeny pouze bezbarvé sklářské výrobky s touto značkou, ne však modré. Teprve v roce 2000 mohla být tato hádanka, kdo používal značku „rytíř“, vyřešena. Byla to firma Bratří Streitů z Berlína!

Ještě jedna hádanka: dekor „meandru a rozet“ byl užít také u talířů a pohárků, které byly buďto čiré nebo chrpově modré barvy a byly vyrobeny na počest císaře Františka Josefa I. a jeho syna, arcivévody Rudolfa

Talíř na máslo s rozetami, nápis tečkovaným písmem: „Náš denní chléb dej nám dnes“, světlemodré sklo, výška 4,5 cm, průměr 23 cm, sbírka Geiselberger a Billek, pravděpodobně S. Reich & Co., okolo roku 1880, bez značky

okolo roku 1888 a 1898. Tyto výrobky zcela jistě nebyly vyrobeny v Berlíně! Tyto sklářské výrobky musely být vyrobeny v Čechách nebo na Moravě. Teprve katalog, vydaný u příležitosti výstavy České lisované sklo, konečně přinesl spolehlivý důkaz o tom, že toto sklo pocházelo ze sklárny v Karolince nebo od firmy S. Reich. Tenkrát jsem ještě nevěděl, že tyto dva pro mě zcela rozdílné pojmy spolu souvisí.

Dóza na máslo s meandry a rozetami, světlemodré sklo, výška 4 + 4,7 cm, šířka 15 cm, sbírka Geiselberger, pravděpodobně S. Reich & Co., okolo roku 1880, bez značky, velmi podobná dóze na máslo „Berlin“, č. 3469, průměr 16 cm. Kniha vzorů Streit 1913, tabulka č. 2, dózy na máslo a na sýr, světle bílé, lisované

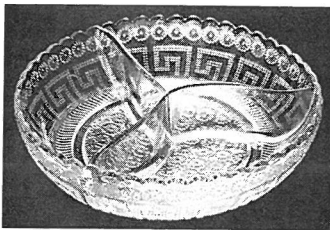

Misková část dózy

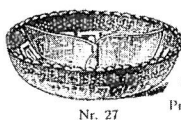
K svému velkému překvapení jsem v katalogu „České lisované sklo“ našel také mísu s dělenými stěnami zdobenou dekorem „meandru a rozet“, vyrobenou pravděpodobně ve sklárnách S. Reich, Morava, 1880-1890, kterou jsem již dříve znal z knihy vzorů 1913 sklárny Hosena bratří Streitů v Berlíně. Zde byla uvedena jako mísa s dekorem „Berlin“, č. 27.

Tato německá firma však koupila první vlastní sklářskou huť až roku 1906. To znamená, že do roku 1906 pouze obchodovala ze sklema, vyrobeným v jiných sklárnách. Roku 1888 byl vůbec poprvé firmou bratří Streitů u obvodového soudu v Berlíně přihlášen dekor „derby“. Firma S. Reich, Berlin zaregistrovala poprvé roku 1879 osvětlovací sklo jako vzor u

obvodového soudu v Berlíně. Z průzkumů dvou sběratelů vyplynulo, že podnikatel Streit měl své sídlo od roku 1879 v Berlíně na Alexandrinenstrasse 22 a pobočka firmy podnikatele Samuela Reicha & Co. byla od roku 1874 umístěna rovněž na Alexandrinenstrasse 22. Je tedy možné, že sklárna S. Reich & Co. mohla vyrábět lisované sklo pro obchod se sklema bratří Streitů až do té doby, než si firma bratří Streitů zakoupila vlastní sklárnu v Hoseně.

Hluboká mísa na kompot, dělená do tří částí, zoubkovaný okraj, granulovaný meandr, rozety, průměr 33 cm, pravděpodobně S. Reich & Co., 1880 – 1890, viz Adlerová 1972, kat. č. 88, obr. 18, mísa na kompot hluboká, dělená do tří částí, zoubkovaný okraj, na plášti granulovaný meandr, ve dně a kolem obvodu rozetky, asi Reichovy sklárny, Morava, soukromé vlastnictví, Praha

„Berlin“ rund
3 teilig
Durchmesser 210 mm
Preis p. 100 St. M. 75.--
Nr. 27

Mísa č. 27, „Berlin“, kulatá třídílná, průměr 210 mm, Kniha vzorů Bratří Streitů, Berlin/Hosena, 1913, tabulka č. 6, kompotové a salátové misky, čirá, lisovaná

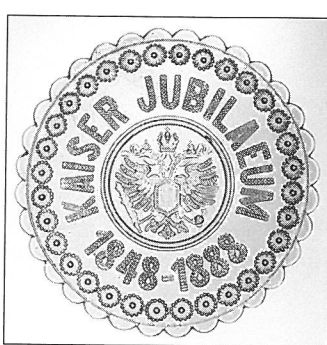
Císařské talíře s rozetami

S pomocí jiných sběratelů se mi mezitím podařilo objevit celou řadu sklářských výrobků, které měly určitou podobnost se známými „císařskými“ talíři a podle Adlerové 1972, kat. č. 70 a kat. č. 72, obr. č. 17 byly pravděpodobně vyrobeny ve sklárnách S. Reicha. Není ještě jasné, ve které ze skláren S. Reicha bylo toto lisované sklo vyrobeno: v Krásné nebo v Karolince? Toto lisované sklo vyniká svou mimořádnou kvalitou. Při výrobě byla používána kvalitní sklovina a také především velmi pečlivě zhotovené formy.

Některé ze sklářských výrobků, které pravděpodobně také vznikly, nebyly dosud nalezeny: existují výrobky s obrázkem císaře Františka Josefa I., jeho syna arcivévody Rudolfa (sebevražda 1889), následníka trůnu Františka Ferdinanda (zavražděn 1914), milované dcery Marie Valerie, ale žádné s portrétem císařovny Alžběty (zavražděna 1898).

Detail okraje talíře

Památeční talíř s rakouskou orlicí, okraj s oblouky a rozetami, nápis z granulovaných písmen: „KAISER JUBILAEUM 1848 – 1888“, vyrobeno k příležitosti 40. výročí vlády císaře Františka Josefa I., 1888, modré sklo, průměr 14,5 cm a 12 cm, sbírka Geiselberger a Billek, viz Sellner 1986, kat. č. 170, sbírka Lobmeyr, Vídeň, viz Woisetschläger 1985, str. 34, obr. 107, viz Adlerová 1972, kat. č. 70, bez obrázku, průměr 15 cm, S. Reich, Morava, Karolinka, 1888, sbírka (?) Moravské sklárny, n. p. Karolinka

Památeční talíř s portrétem arcivévody / korunního prince Rudolfa v uniformě (sebevražda 30. 1. 1889), nápis z granulovaných písmen: „NA PAMÁTKU KORUNNÍHO PRINCE RUDOLFA“, okraj s oblouky a rozetami, průměr 15 cm, Karolinka / Reichovy sklárny, Morava, viz Adlerová 1972, kat. č. 72, obr. 17, S. Reich, Morava, okolo 1889, sbírka OVM Vsetín, inv. č. 11/69

Dosud nebyl nalezen talíř nebo sklenice s motivem císaře, který by byl vyroben z jiného než modrého nebo čírého skla. České, německé a maďarské nápisy na velkém množství talířů a sklenic jsou téměř vždy složeny ze dvou řad bodů. Mnohé jsou také ozdobeny na okraji oblouky a rozetami.

Dalším zajímavým předmětem je mísa na cukr z modrého skla s dekorem „meandru a rozet“ a vyobrazením královny Viktorie. Tato mísa mohla být vyrobena firmou S. Reich nebo také firmou George Davidson & Co., Teams Glass Works, Gateshead - on - Tyne. Také v této anglické sklárně totiž byla vyráběna série s tímto vzorem, který byl v Anglii nazýván „Greek Key and Daisy“, není však známo, že by tato sklárna používala modrou sklovinu. Výrobky z čírého skla s tímto vzorem mají vliisovanou značku lvů, která je známkou firem George Davidson & Co a také Greener & Co. [Conway 2001, str. 93 a 107]. Dle katalogu Corning Museum of Glass z roku 1981 byly podobné výrobky vyrobeny ve sklárně Davidson v Anglii, a také ve sklár-

nách v Dánsku a v Čechách. [Spillman 1981, obr. 1410 a 1411; Larsen a kol., Dansk Glas, 1974, obr. 418; Glasvaerk Kastrup 1895, Asietter č. 787]

Cukřenka s portrétem královny Viktorie (nar. 1819, vláda 1837-1901), rozety s 18 body a meandry ze řad dvou bodů, modré sklo, výška xxx cm, průměr xxx cm, viz Measell 2001, str. 28, výrobce neznámý, okolo roku 1900(?)

Cukřenka s portrétem královny Viktorie, detail, modré sklo, viz Measell 2001, str. 28

Nakonec jsem se rozhodl navštívit muzea, která byla uvedena v katalogu k výstavě České lisované sklo. Chtěl jsem zjistit, jestli se skutečně jedná o stejné sklenice, které byly i v mé sbírce. Díky přátelské pomoci pana inženýra RNDr. Jana V. Sajvery z Valašského Meziříčí (Krásna), který pracoval mnoho let ve sklárnách Osvětlovací sklo, Krásno, mi bylo umožněno navštívit muzeum ve Valašském Meziříčí, a to nejen jeho stálé expozice, ale také depozitáře, ve kterých je uloženo velké množství lisovaného skla. Otevřela se mi jedinečná možnost srovnání. Objevil jsem zde korbél s motivem čerta, královny atd., ale také talíře a poháry s motivem císaře a s dekorem „meandry a rozety“ – všechny byly vyrobeny firmou Samuel Reich & Co.! Byly zde také všechny sbírkové předměty, které byly zobrazeny v katalogu „České lisované sklo“!

K mému velkému překvapení mi zde kurátorka sbírek Mgr. Kamila Králová ukázala také mnoho knih vzorů firmy S. Reich & Co. – pro sběratele opravdový poklad!

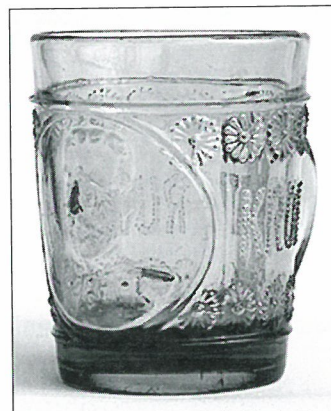
„Zlatý poklad“ v muzeu ve Valašském Meziříčí

Sběratelé lisovaného skla mají totiž jeden velký problém: existuje

jen malé množství informací o těchto laciných lisovaných sklářských výrobcích. Velmi často byly tyto dokumenty, důležité pro dnešní sběratelskou činnost, zničeny. Jedná se především o nejruznější ceníky a knihy vzorů. Jako příklad můžeme uvést východofrancouzské sklářské hutě Vallérysthal a Portieux, obě se dostaly do potíží a byly zrušeny.

Památeční talíř arcivévoda / korunní princ Rudolf v uniformě, bez nápisu, okraj bez oblouků, granulování, rozety, sbírka Stopfer, průměr 12,7 cm, podobizna není matovaná, pravděpodobně S. Reich & Co., okolo roku 1889, bez značky

Památeční pohár arcivévoda/korunní princ Rudolf v uniformě, granulovaný nápis „KRONPRINZ RUDOLF“, sbírka Stopfer a Geiselberger, modré lisované sklo, výška 7,7 cm, průměr 6,1 cm, pravděpodobně S. Reich & Co., okolo roku 1889, bez značky, srv: památeční talíř „ELJEN A HAZA“

Z knih vzorů slavného obchodu se sklem Launay, Hautin & Cie., Paříž, který prodával kolem roku 1850 lisované sklo skláren z Baccaratu a St. Louis, se do dnešních dob dochovalo pouze deset dílů. Doposud byly nalezeny pouze dvě knihy vzorů sklárny Meisenthal z Lotrinska a čtyři knihy vzorů sklárny Fenne ze Sársku! Kolem roku 1990 byly zrušeny některé velké sklárny ve východním Německu, došlo tedy i k zničení celé řady důležitých dokumentů.

Je velmi obtížné najít dnes na internetu jednotlivé knihy vzorů. Dosud je možno nalézt pouze dva katalogy českých skláren Inwald a Rindskopf. Ze severočeské sklárny Josef Riedel nebyla doposud nalezena ani jedna kniha vzorů. Pokud

jsou objeveny a uchovány alespoň nějaké, ne-li všechny knihy vzorů tak, jako to je v případě sklárny S. Reicha ve Valašském Meziříčí, můžeme mluvit o opravdové senzaci!

Památeční talíř se znakem Uher, vavířnové větvičky a koruna, větvičky jsou granulované, okraj s oblouky a rozetami, granulovaný nápis „ELJEN A HAZA“ (At žije vlast), sbírka Stopfer, čiré sklo, průměr 12,6 cm, dno není matováno, pravděpodobně S. Reich & Co., okolo roku 1890, bez značky

Dalším problémem je, že byly ztraceny značky, které v Německu od roku 1876 musely být přidělovány při registraci jednotlivých vzorů. Pouze z popisu jednotlivých sklenic není jasné, kterou sklenici máme na mysli. Jen někteří podnikatelé z Čech a Rakouska, jako např. S. Reich & Co., přihlásili své vzory i v Německu. Většina to však neudělala. Také v Rakousku si mohli jednotliví podnikatelé nechat zaregistrovat své obchodní vzory, především za účelem jejich ochrany. Pro svou nepřesnost jsou však tyto zápisy pro dnešní sběratelskou praxi nepoužitelné.

Mnoho uznávaných vědců, kteří se zabývali historií sklářské výroby, např. Gustav E. Pazaurek, lisovaným sklem, které bylo od poloviny 19. století vyráběno v Belgii, Německu, Anglii, Francii a Rakousku – Uhersku, opovrhovalo. Dle jejich názoru byly tyto sklářské výrobky „laciné a špatné“, navíc konkurovaly českým sklářům, kteří vyráběli kvalitnější, ale zároveň dražší broušené sklo. Tento konkurenční tlak vedl také k rušení mnohých skláren, a tím i k zvyšování nezaměstnanosti.

Přitom tyto vědci přehlédli, že technologie lisování byla vlastně počátkem industrializace sklářské výroby. Industrializace sklářské výroby samozřejmě zlikvidovala spoustu zkušených sklářských mistrů. Tento negativní jev industrializace se ale podobně promítl i do jiných odvětví, které prošly procesem industrializace. Sklářská výroba se však do té doby koncentrovala v manufakturách, které byly v období industrializace, jako způsob jakékoliv výroby, značně zastaralé a neschopné konkurence.

Tito vědci také přehlédli, že pokrok nezpůsobil pouze likvidaci mnoha tradičních sklářských hutí, ale také vznik nových technologií, které umožnily levnější produkci, takže si stále

více lidí mohlo koupit sklářské výrobky, které byly do té doby dostupné pouze bohatším vrstvám. Lisované sklo bylo považováno za „sklo chudých“, jak napsala dr. Adlerová roku 1972. Stále rostoucí odbytl sklářských výrobků nemohl být brzděn vzpomínáním na staré časy! Firmy, jako například ty, které založila a provozovala rodina Reichů na severní Moravě, navíc zaměstnávaly množství lidí v tomto kraji.

Problematickou industrializace sklářského průmyslu se v České republice zabývalo od roku 1972 jen několik málo vědců.

Památeční pohár se znakem Uher, vavířnové větvičky a koruna, rozety, zadní strana, granulovaný nápis „ALDAS A MAGYARNAK“ (Požehnání Uhrám), sbírka Stopfer, čiré sklo, výška 10,7 cm, pravděpodobně S. Reich & Co., okolo roku 1890, bez značky

Památeční pohár s rakouskou orlicí se znakem rakousko-uherské monarchie a korunou, rozety, přední strana, granulovaný nápis „KAISER - JUBILÄUM“, sbírka Stopfer, čiré sklo, výška 7,5 cm, pravděpodobně S. Reich & Co., bez značky, 1888 nebo 1898

Je to politováníhodné, protože právě od období biedermeieru bylo vynalezeno několik výrazných zlepšení. Jde především o nádherné barvy, např. Friedrich Egermann a hrabě Georg von Buquoy. Adolf Meyr ve Vimperku vyrobil už roku 1840 první výrobek z lisovaného skla. Kolem roku 1880 zde byly vystavěny důležité sklárny a také obchody s lisova-

ným sklem, např. Josef Riedel, Heinrich Hoffmann a Henry G. Schlegel v Jablonci nad Nisou, Josef Inwald v Teplicích v Čechách, Carl Stözl v Jiřickém údolí u Nových Hradů, Josef Schreiber v Rapotíně u Šumperka a Samuel Reich v Krásné nad Bečvou. O historii a výrobcích těchto skláren, z nichž mnohé vyráběly dále i po druhé světové válce, je dodnes známo velmi málo. Skláři, jejich pomocníci, inženýři a samotní majitelé těchto firem, kteří pracovali v těchto podnicích před rokem 1945, již většinou zemřeli a své zkušenosti a vzpomínky si s sebou vzali do hrobu. Nebyly nalezeny téměř žádné dokumenty a sklo, a tak hrozí, že důležitá část historie českého a moravského sklářství bude navždy ztracena.

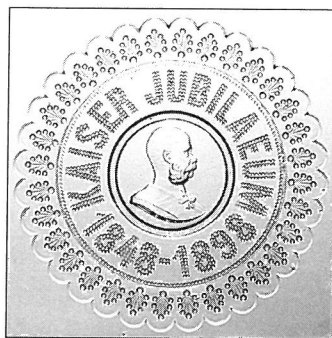
Myslím si tedy, že nastal čas na zpracování historie sklářského průmyslu, ve které se proces industrializace projevil při výrobě tabulového skla, osvětlovacího skla, skla pro užití ve šperkařství, užitkového skla, medicinského skla atd. Od roku 1998 a především pak od svého odchodu do důchodu jsem se zaměřil na získání maximálního množství informací o lisovaném skle - od časů Mezopotámie a Egypta až do konce druhé světové války. Tyto informace nyní také dávám k dispozici jiným sběratelům a odborníkům. Výsledky mé práce jsou dokumentovány na internetu na adrese www.pressglass-korespondenz.de

Budu se velmi těšit na všechny kontakty se sběrateli, vědci nebo pracovníky skláren, s jejichž pomocí bych chtěl dále zkoumat tuto velmi zanedbávanou oblast historie.

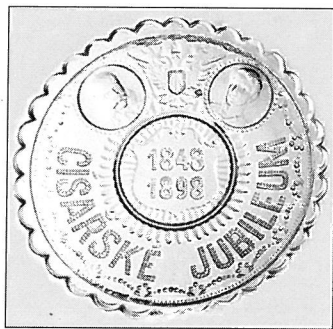
Chtěl bych přispět k tomu, aby došlo ke spolupráci mezi českými, německými, moravskými, rakouskými, slovenskými a maďarskými odborníky. Byl bych rád, kdyby došlo k výměně všech nashromážděných dokumentů, které jsou ještě dnes k dispozici, aby mohla být výroba lisovaného skla co nejlépe zdokumentována.

Pamětní talíř s rakouskou orlicí, okraj s oblouky a rozetami, nápis z granulovaných písmen: „JUBILAEUM CISAŘE PÁNA 1848 - 1888“, Sellner 1986, kat. č. 169, lisované čiré sklo, průměr 12 cm, výrobce neznámý, Rakousko-Čechy, sbírka Lobmeyr, Vídeň

Pamětní talíř císař František Josef I., granulovaný nápis „KAISER JUBILAEUM 1848 - 1898“, sbírka Billek, čiré sklo, průměr 13 cm, dno matované, pravděpodobně S. Reich & Co., 1898, bez značky

Pamětní talíř císař František Josef I. a podobizna z mládí, letopočty „1848, 1898“ v erb, granulovaný nápis: „CISARSKÉ JUBILEUM“, sbírka Becker, čiré sklo, průměr 13,2 cm, pravděpodobně S. Reich & Co., 1898, bez značky

Pamětní talíř císař František Josef I. a pravděpodobně arcivévoda a korunní princ František Ferdinand, nápis „AN-DENKEN a. d. 50-jähr. KAISER - JUBILAEUM“ a „1848, 1898“ (Korunní princ František Ferdinand se stal roku 1898 ve svých 35 letech oficiálním následníkem trůnu), sbírka Stopfer, čiré sklo, průměr 14,7 cm, pravděpodobně S. Reich & Co., 1898, bez značky

Pamětní talíř císař František Josef I., hladký nápis „REGIERUNGS - JUBILAEUM 1848-1898“, sbírka Stopfer, čiré sklo, průměr 12,1 cm, pravděpodobně S. Reich & Co., 1898, bez značky

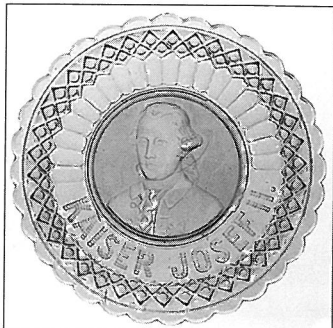
Pamětní talíř císař František Josef I. a podobizna z mládí, letopočty „1848, 1898“, detail, sbírka Billek, čiré sklo, průměr 13,5 cm, obličej nejsou matované. (Mladý muž v pozadí je osmnáctiletý císař František Josef I. v počátcích své vlády v roce 1848.)

Pamětní talíř císařovna Marie Terezie (vládla 1740 - 1780), granulovaný nápis „MARIA THERESIA“ (vyrobena pravděpodobně roku 1880 ke 100. výročí úmrtí nebo na památku výročí čtyřicetiletého panování 1740 - 1780), sbírka Billek, čiré sklo, průměr 13,2 cm, dno matované, pravděpodobně S. Reich & Co., 1880, bez značky

Pamětní pohár císařovna Marie Terezie, na zadní straně granulovaný nápis „MARIA THERESIA“, sbírka Stopfer, čiré sklo, výška 7,7 cm, průměr 6,2 cm, obličej není matovaný, pravděpodobně S. Reich & Co., 1880, bez značky

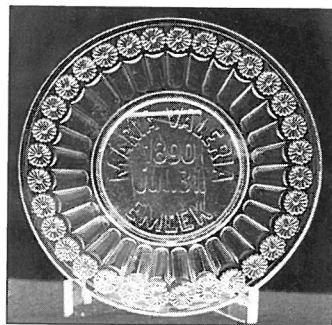

Pamětní talíř císař Josef II. (vládl 1765-1790), granulovaný nápis „KAISER JOSEF II.“, sbírka Billek, čiré sklo, průměr 13,3 cm, dno není matované, pravděpodobně S. Reich & Co., 1914, bez značky, srv. Sellner 1986, kat. č. 166, průměr 14,8 cm, dno matované

II.“ (Vyrobeno pravděpodobně roku 1880 ke 100. výročí začátku vlády Josefa II., který se stal po smrti své matky Marie Terezie roku 1780 panovníkem rakousko - uherské monarchie. Josef II. byl německým císařem od roku 1765 - 1790.), sbírka Billek, čiré a modré sklo, průměr 13,3 cm, dno matované, pravděpodobně S. Reich & Co., 1880, bez značky

Pamětní pohár císař Josef II., granulovaný nápis „KAISER JOSEF II.“, přední strana, modré sklo, výška 7,9 cm, průměr 6,1 cm, sbírka Billek a Geiselberger, pravděpodobně S. Reich & Co., 1880, bez značky, viz Sellner 1986, kat. č. 175

Pamětní talíř s rozetami a válečky, hladký nápis „MARIA VALERIA 1890 jul. 31 EMLEK“ (Marie Matylda Valerie Amalie, nazývaná Marie Valerie - maď. Mária Valéria - rakouská arcivévodkyně, narozena 22. 4. 1868, zemřela 6. 9. 1924, 1890 svatba), sbírka Stopfer, čiré sklo, průměr 13 cm, dno není matované, pravděpodobně S. Reich & Co., 1890, bez značky

Pamětní talíř císař František Josef I. a císař Vilém II., letopočet „1914“, 3 koruny symbolizující Rakousko, Uhersko, Německo, 2 orli, erb, vyroben k začátku války 1914, sbírka Billek, čiré sklo, průměr 13,3 cm, dno není matované, pravděpodobně S. Reich & Co., 1914, bez značky, srv. Sellner 1986, kat. č. 166, průměr 14,8 cm, dno matované

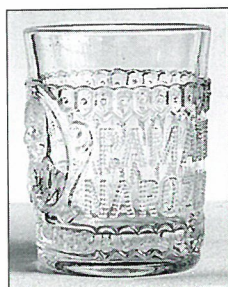
Památeční talíř císař František Josef I. a císař Vilém II., nápis „Wir wollen sein ein einzig Volk von Brüdern / in keiner Not uns trennen und Gefahr“ a „1914, 1813“ v železném kříži. Vyroben k začátku války 1914 a na památku bitvy národů u Lipska 1813, na společnou porážku Napoleona, sbírka Billek, čiré sklo, průměr 25,2 cm, dno matované, asi S. Reich & Co., 1914, bez značky, srv. Franke 1990, obr. 960

Talíře s různými motivy

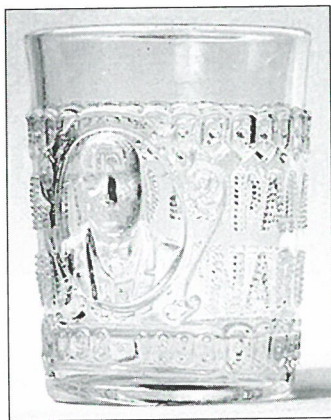
V Hamburku jsem narazil na jeden čirý talíř s obrázkem svatého Jana Nepomuckého a také v Corning Museum of Glass v New Yorku je ke zhlédnutí modrý talíř s vylišaným matovaným obrázkem svatého Jana Nepomuckého [Spillman 1981, obr. 1527], neexistuje však talíř nebo pohár s obrázkem Jana Husa! Stejně tak neexistuje sklo s obrázkem Jana Ámose Komenského (Comenius), zatímco je pohár s obrázkem Františka Palackého „PAMÁTKA STOLETÝCH NAROZENIN PALACKÉHO“.

Památeční talíř Sv. Jan Nepomucký, granulovaný nápis: „SVATY JAN NEPOMUCKY“ (vyrobeno pravděpodobně roku 1883 nebo 1893 k 500. výročí úmrtí), sbírka Billek, čiré sklo, průměr 13,3 cm, dno matované, pravděpodobně S. Reich & Co., 1883 nebo 1893, srv. Spillman 1981, č. 1527, „Plate, Bohemia asi 1880-1890, průměr 13,5 cm, modré sklo s nápisem „SVATY JAN NEPOMUCKY“...

Památeční pohár František Palacký, zadní strana s nápisem

Památeční pohár František Palacký, granulovaný nápis „PAMÁTKA STOLETÝCH NAROZENIN PALACKÉHO“, přední strana s portrétem, sbírka Geiselberger, čiré sklo, výška 8 cm, průměr 6,2 cm, pravděpodobně S. Reich & Co., 1898, bez značky

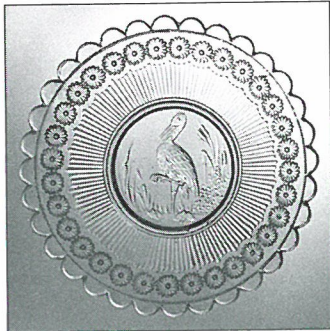
Talíř s rozetami, perlami a líliemi (stejný dekor je použit u památečního talíře arcivévody Rudolfa), sbírka Stopfer a Geiselberger, průměr 12,8 cm, dno není matované, pravděpodobně S. Reich & Co., kolem 1890, bez značky

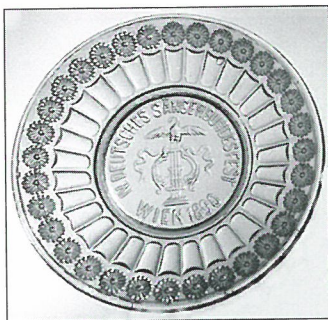
Památeční talíř Madona s rozpuštěnými vlasy, okraj s oblouky a rozetami, granulovaný nápis „AVE MARIA“, sbírka Stopfer, čiré sklo, průměr 12,5 cm, dno není matované, pravděpodobně S. Reich & Co., kolem 1890, bez značky

Talíř hlava anděla, okraj s oblouky a dubovými listy, sbírka Stopfer, čiré sklo, průměr 16 cm, dno není matované, pravděpodobně S. Reich & Co., kolem 1890, bez značky

Talíř volavka v rákosí, okraj s oblouky a rozetami, sbírka Billek, čiré sklo, průměr 12,6 cm, dno není matované, pravděpodobně S. Reich & Co., kolem 1890, bez značky

Památeční talíř s labutí a lyrou, nápisem „IV. DEUTSCHES SÄNGERBUNDES-FEST WIEN 1890“, rozetami a válečky, sbírka Becker, modré sklo, průměr 13,2 cm, dno matované, pravděpodobně S. Reich & Co., 1890, bez značky

Památeční pohár s labutí a lyrou, jednoduše granulovaný nápis „IV. DEUTSCHES SÄNGERBUNDES-FEST“, přední strana, sbírka Billek, čiré sklo, výška 8,1 cm, průměr 6,1 cm, pravděpodobně S. Reich & Co., 1890, bez značky

Památeční talíř a pohár s granulovaným nápisem „ZEMSKÁ JUBILEJNÍ VYSTAVA V R. 1891 V PRAZE“, výstavní pavilon, 1791 – 1891, výška 8 cm, průměr 13 cm, Adlerová 1972, kat. č. 75, obr. 16. „Pravděpodobně sklárna Inwald, Praha - Zlíchov, 1891“, sbírka UPM Praha, inv. č. 21.794 ab

Památeční talíř s granulovaným nápisem „ZEMSKÁ JUBILEJNÍ VYSTAVA V R. 1891 V PRAZE“, s vyobrazením výstavního pavilonu a nápisem „1791 – 1891“, zoubkovaný okraj, sbírka Stopfer, čiré sklo, průměr 12,7 cm, dno matované, viz Sellner 1995, str. 140, obr. 184, sbírka Muzea skla v Pasově, pravděpodobně S. Reich & Co., 1891, bez značky, viz Adlerová 1972, kat. č. 75, obr. č. 16. „Pravděpodobně sklárna Inwald, Praha - Zlíchov, 1891“

Talíř, plochý, zoubkovaný okraj, nápis z granulovaných písmen „UMĚLECKÁ A VALAŠSKÁ NÁRODOPISNÁ VYSTAVA NA VSETÍNĚ - 1892“, lipové listy, průměr 15 cm, Adlerová 1972, kat. č. 73, bez obrázku, sbírky OVM Vsetín, př. č. 11/69 a muzeum Valašské Meziříčí (zde vystaven), S. Reich & Co., 1892, Morava, Karolinka

(Autor tohoto příspěvku pracoval před odchodem do důchodu jako architekt ve státním stavebním úřadě při univerzitě v Mnichově.)

LITERATURA

- Adlerová 1972** Adlerová, Alena a Šindrlář, Dušan, České lisované sklo [Böhmisches Pressglas], Oblastní galerie výtvarného umění v Gottwaldově, Gottwaldov 1972
- Conway 2001** Conway, Margaret & Kevin, Household Glassware in Australia, A Visual Reference & Price Guide. Jamestown, Australia, 2001
- Franke 1990** Franke, Manfred, Pressglas im östl. Frankreich, im deutsch-französischen Grenzraum und im Rheingebiet, Dissertation TU Berlin, masch. geschr., Berlin 1990
- Larsen 1974** Larsen, Alfred, Riismüller, Peter u. Schlüter, Mogens, Dansk Glas 1825-1925, Ny & Nordisk Forlag A. Busck, København 1974/1979
- Measell 2001** Measell, James S., Please, don't pass the Sugar Basin!, Glass Collector's Digest XIV-5, 2001, S. 26 ff.
- Sellner 1986** Sellner, Christiane, Glas in der Vervielfältigung, Ausstellungs-Katalog Bergbau- und Industriemuseum Ostbayern, Amberg-Wehr 1986
- Sellner 1995** Sellner, Christiane, Geprästes Glas in: Höftl, Das Böhmisches Glas 1700-1950, Band 3, S. 137 ff., Passau/Tittling 1995
- Spillman 1981** Spillman, Jane Shadel, American and European Pressed Glass in the Corning Museum of Glass, Bestands-Katalog, Corning/New York 1981

Firma Křemel & Křemel v Mostní ulici - březen 2003

Foto Z. Hanáček

Josef Křemel - obchodník s rychlými koly

Z historie jedné valašskomeziříčské firmy

Jiřina Fabiánová

Když půjdete ve Valašském Meziříčí z Krásna Mostní ulicí směrem na náměstí, nemůžete minout po levé straně obchod s jízdními koly, s motorkou ve výkladu. Velký modrý štít na domě vás upozorní, že tady sídlí firma K & K (Křemel & Křemel) – prodej a servis, moto – velo, zahradní mechanizace, výroba klíčů. Ze stěny do ulice ční část bicyklu, který už na dálku návštěvníkům oznamuje, jakýžto druh zboží zde hlavně zakoupíte. Firma Křemel & Křemel patří již více než deset let neodmyslitelně k městu Valašské Meziříčí, avšak ti nejstarší pamětníci vědí, že patřila k městu už za první republiky. Nebyť oněch 40 let socialismu v naší zemi, kdy se soukromé živnosti neprovozovaly, slavili by u Křemelů významné výročí. Právě v květnu letošního roku totiž uplynulo 70 let od založení firmy...

Na jaře roku 1933 projížděl mladý Josef Křemel městem Valašské Meziříčí a padl mu do oka malý krámk na Študlově, který byl k pronajmutí. Byla to souhra náhod, neboť Josef Křemel právě v této době ukončil své zaměstnání v ostravské firmě MECHANA - Růžička a Lambert a chystal se otevřít si vlastní živnost. Počátkem 30. let doba podnikání příliš nepřála – bylo to spíše období krachu firem, ale krámk se mu líbil, tak proč to nezkusit. Okresní úřad ve Valašském Meziříčí vyhověl jeho žádosti, a v květnu r. 1933 se objevil ve městě nový obchod provozující prodej jízdních kol, šicích strojů, strojů hospodářských a jejich součástek, kapesních a velocipodových svítilen.

Ve Valašském Meziříčí už jeden obchodník s jízdními koly byl. František Janiš měl ve třicátých letech na Zašovské ulici tovární sklad šicích strojů a jízdních kol, proto rozhodně štěstím z konkurence nepřekypoval, zvlášť když jeho nový konkurent byl opravdový znalec v oboru, znal dobře velkoobchodní ceny a navíc získal do začátku svého podnikání levně zásoby z firmy Růžička – Lambert, která právě ukončila svou činnost. Tak začala úspěšná předválečná kariéra rodiny Křemelů...

Zakladatel firmy Josef Křemel se narodil 12. května 1909 ve Vidči. Ve škole mu to šlo velmi dobře, proto se pěstouni rozhodli dát ho učit se obchodním příručím v Českém Těšíně na Vše-

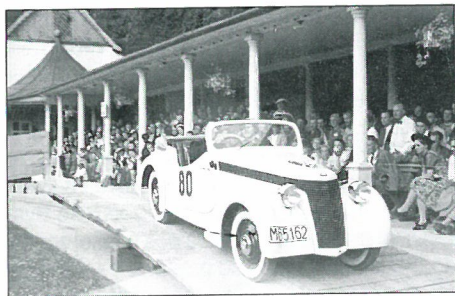
obecné živnostenské škole, obor smíšené zboží. Po jejím absolvování se ještě zdokonalil v oboru a vystudoval Kupeckou školu pokračovací rovněž v Českém Těšíně a pak už začal sám život. Na chudém Valašsku moc pracovních příležitostí nebylo, a tak ho na chvíli z nouze zaměstnala příbuzná - teta Křenková ve svém krámk se smíšeným zbožím ve Valašské Bystřici. Pár měsíců to vydržel a pak odešel zpátky do Českého Těšína, kde pracoval v r. 1926-27 u firmy Horacek v obchodě se smíšeným zbožím jako příručí. Tady se naučil perfektně německy, což bylo pro budoucího obchodníka nesporně důležité. Odkroutil si v Hranicích na Moravě vojnu a do roku 1933 vystřídal ještě několik zaměstnání - pracoval většinou jako příručí, skladník či expedient. Od všech zaměstnavatelů ho vždy doprovázelo dobré pracovní hodnocení, které mu otvíralo nové cesty. „Svoji pilností a pohotovostí moji úplnou spokojenost si sjednal. Mohu ho všem p.t. kolegům co nejlépe doporučit“, napsal jeden z nich.

V roce 1933 bylo Josefu Křemelovi teprve 24 let. Měl však už dostatečné zkušenosti, aby práci ve své vlastní firmě zvládal s přehledem a do roka se mohl poohlédnout po novém atraktivnějším místě pro svůj obchod. Vyhlédl si pěkný dům v Mostní ulici č. 79, jehož majitelem byl v té době pan František Braun.

Mostní ulice za první republiky (a vlastně dodnes) patřila k vyhledávanému místu obchodníků a živnostníků. Výkladní skříně a vývěsní štíty nejrozumnějších obchůdků a krámků lákaly zákazníky k nákupu. Josef Křemel se dostal do dobré společnosti: hned na začátku zdobila Mostní ulici (v sousedství s Křižnou) budova lékárny U Libuše, jejímž majitelem byl na počátku třicátých let František Šejvl a od r. 1938 ji převzal magistr Jaroslav Pozží, světoznámý pěstitel jirín. Lékárna sousedila s menší továrničkou na klobouky – její majitel Max London v ní upravoval klobouky z polotovarů od firmy Hückel z Nového Jičína. Naproti Křemelům stál obchod Doupovců – Konstantin Doupovec zde rámoval obrazy, pozlacoval rámy, prodával náboženské obrazy

Mostní ulice ve Valašském Meziříčí v r. 1939. Pohled od mostu směrem k náměstí

Vůz JAWA Minor předvedl Jan Kremel na přehlídce v Luhačovicích v r. 1938 Archiv J. Kremela

aj. Vedle něho vlastnil v domě č. 54 velkoobchod Josef Švanda, jehož reklamy se pravidelně objevovaly v časopisech či ročenkách. Přes most sousedil velkoobchodník Švanda s Pagáčovým řeznictvím a uzenářstvím. Stejnou adresou jako pan Kremel „Mostní ulice“ se v třicátých letech chlubilo Zajíčkovu zahradnictví hned za mostem u řeky Bečvy (na levé straně), vedle něho stála budova Fortelkova pekařství vonící křupavými rohlíky a čerstvým pečivem. Naproti němu se usadil obchodník s módním zbožím František Dvořáček, který měl přezdívku „Modes Robes“, pod schůdky měli obchod se železem a zbraněmi Cimalovi – ti se později přestěhovali na ještě výhodnější místo na náměstí. Naproti schůdkům nabízel kvalitní hodinky, náhrdelníky, náušnice aj. František Nárožný. Řadu krámků pod podloubím (už u náměstí) ukončovalo hodinářství a zlatnictví Karla Demla. Zdaleka jsme nevymenovali všechny firmy, které se usadily za I. republiky v Mostní ulici. Chtěli jsme jen připomenout staré zaslé časy, atmosféru 30. let a společnost, ve které se Josef Kremel ocitl a do které se úspěšně zařadil.

Jeho dům byl v době, kdy ho zakoupil, podstatně větší než dnes – sahál až k dnešnímu tržišti. Větší prostor k podnikání přiměl Josefa Kremela, aby dál rozšířil firmu. A protože byl vždycky fanda do motocyklů a aut, splnil si svůj sen. Od května 1934 se přidal k řadě obchodů v Mostní ulici nový, který ohlašoval, že zde sídlí: „Josef Kremel, Velo - Moto - Auto - Sport“. Kromě již výše uvedeného zboží v něm začal p. Kremel prodávat též kapesní a velocyklové součástky, dětské kočárky, gramofony a desky, ale především automobilové, motocyklové a sportovní potřeby.

Motocykly patřily k největším láskám Josefa Kremela. Ještě dnes se mu rozzáří oči, když o nich vypráví. „Taková JAWA – to byla motor-ka!“ říká s nadšením. Znal je do sebemenších detailů, byl to obchodník s duší motocyklisty a neobyčejnou láskou ke svému povolání, s intuicí podnikatele, která mu napověděla, že bude dobré začít podnikat právě teď a právě tady, v nevelkém okresním městě na Valašsku. Ve Valašském Meziříčí jezdil v r. 1920 pouze jediný motocykl a když na něm jeho majitel František Přidal vyjel, vylézaly prý lidem oči z důlků. I kolo bylo ve dvacátých letech ještě vzácností a pro lidi, zejména v době krize, bylo stále příliš drahé. Koncem dvacátých let fungovala na Zašovské ulici půjčovna kol, ve které si zejména kluci za tříkorunu na půlden s nadšením půjčovali bicykly. Časy se však měnily, pokrok šel dál a po překonání krize se i na chudém Valašsku začínaly stále víc projíždět motocykly, auta

a „velocipеды“, které se brzy staly samozřejmostí. Josef Kremel úspěšně prodával nejen kola, ale měl i větší úlohy. Podařilo se mu např. prodat nákladní auto na rozvoz zboží svému téměř sousedu, pekaři Františku Fortelkovi. Další „nákladák“ prodal na Vsetín a rodině známých podnikatelů Dadáků (pražirna kávy, káva Arda, čaj Inda) prodal nejen osobní auto, ale též motocykl BMW. „Takové kšefty však nebyly každý den“, dodává pan Josef Kremel. Větší čas zabral drobný prodej, opravy, služby – zkrátka práce a práce. I když pro pana Kremela se stala i práce koníčkem – stal se jedním z prvních nadšených propagátorů motorismu ve Valašském Meziříčí. Jak práce přibývalo, rozšiřovaly se i počty zaměstnanců. V době největšího rozmachu firmy zaměstnával Josef Kremel až 17 pracovníků. Dokonce si musel pronajmout na nějaký čas halu v bývalé Schlesingerově továrně (směrem na Poličnou), kde se firemní zaměstnanci snažili plnit včas zakázky a uskutečňovat i odvážné novátorské představy (dřevoplyny).

Josef Kremel se stal obchodním zástupcem firmy Škoda – prodával jejich auta, hlavní zastoupení v jeho podniku měla zn. JAWA – motocykly i automobily. V polovině třicátých let si pan Kremel vyzkoušel přímo na závodě, jak se na takové motorce a ve značkových vozech jezdí. Když v září 1937 uspořádal Automotoklub ČSR v Praze soutěž automobilů, motocyklů a sajdkár pro členy Malé dohody, přihlásil se i Josef Kremel a úspěšně absolvoval tuto soutěž na voze JAWA 700. Na Jawě absolvoval v třicátých letech ještě další dvě velké motocyklové soutěže, ve kterých dosáhl na stupeň nejvyšší – získal zlaté medaile. Snažil se zapálit pro motorismus i další mladé závodníky – vychoval např. úspěšné soutěžní jezdce Arnošta Dadáka, Josefa Dolečka, spolupracoval s Janem Fajkusem, (který se stal později jedním z účastníků našeho zahraničního odboje v Anglii), Janem Benou aj.

Válka motoristické soutěže přerušila, někteří z přátel odešli z Valašského Meziříčí, život se smutně měnil, ale firma jela dál. Bylo nutné postarat se o rodinu a vychovávat děti. Veškeré snahy a ještě neuskutečené sny, kterých bylo hodně, ukončil tak jako u mnoha jiných firem definitivně rok 1948. „Všechno bylo najednou pryč“, říká Josef Kremel, ale sám ví, že úplně všechno to nebylo – stále zůstávala rodina a velký životní koníček: motorismus.

Josef Kremel má pět dětí. Synové Josef, Milan a Pavel od malička vyrůstali v prostředí, které vonělo benzinem a dálkami. Tatínek jim vštípil lásku zejména k motocyklům, podporoval je v jejich nadšení, a tak paradoxně i když firma musela ukončit svou činnost, jméno Kremel dál

Předválečné motocykly JAWA u Kremelů Archiv J. Kremela

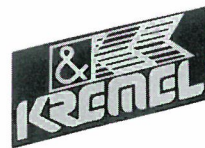
Zakladatel firmy Josef Kremel

zůstávalo známé a už nejen na Valašsku, ale též ve světě. Milan Kremel (nar. 1945) se stal motocyklovým závodníkem, který začínal jezdil v místním Automotoklubu, později se jako tovární jezdec Povážských strojů stal 9x mistrem republiky v kubatuře 125 ccm. Startoval dokonce devětkrát na Šestidenní a na mistrovství Evropy získal 3x stříbrnou a 4x bronzovou medaili. Zařadil se mezi přední světové jezdce a právem získal v r. 1974 titul „zasloužilý mistr sportu“. Ve šlépějích svého otce pokračoval též syn Martin, nar. 1971 (vnuk p. Josefa Kremela), když se stal v šestnácti letech nejmladším juniorským mistrem republiky a v r. 1992 dokonce získal titul „mistr Evropy juniorů“. Za tyto výsledky byl nominován do československého družstva na Šestidenní do Austrálie. Naše družstvo tady obsadilo II. místo a Martin byl vyhodnocen jako nejlepší český jezdec. V roce 1999 dosáhl dalšího úspěchu – stal se seniorským mistrem Evropy.

Josef Kremel prožíval poválečnou dobu různě, někdy dole, někdy trochu nahoře. Byl zaměstnán několik let v Závodě lesnicko-technických meliorací, středisko Valašské Meziříčí, a poslední léta před důchodem se mu přece jen podařilo najít práci, která ho bavila – stal se instruktorem autoškoly ve Svazarmu ve Valašském Meziříčí.

Po roce 1989 požádala rodina Kremelova o restituci majetku. Byl jim vrácen poněkud zmenšený dům v Mostní ulici, a tak se po více než 40 letech vrátilo alespoň něco z minulosti zpět na své místo. Tak jako kdysi Josef Kremel vás dnes obslouží v obchodě opravdoví znalci motorek a kol, poradí vám, provedou odborný servis, ... Vzal si příklad ze svého otce, který ví, že poctivě a dobře podnikání, to je především práce, odpovědnost, starosti... Teprve pak, když se dílo daří, přichází těch pár chvil radosti a spokojenosti.

V květnu 2003 uplyne, jak jsme už napsali, 70 let od založení firmy Kremel ve Valašském Meziříčí. A protože se jméno Kremelů nikdy neztratilo z našeho povědomí, vždy dobře reprezentovalo město i náš stát, zaslouží si naši upřímnou gratulaci. Pozvedněme alespoň symbolicky skleničku na zdraví a do dalších let popřejme firmě, panu Josefu Kremelovi a celé jeho rodině zdraví, úspěchy a hodně spokojených zákazníků.

Uměleckoliterární klub na Masarykově koedukačním ústavu učitelském ve Valašském Meziříčí

K 100. výročí vzniku prvního
a jediného učitelského ústavu
na Valašsku

Jiří Demel

V době nesvobody zejména mladí lidé vždy pociťovali, že jsou omezováni ve svobodě vlastního projevu, v hledání vlastních tvůrčích snah. Nebylo tomu jinak ani v době nacistického protektorátu. Ovšem také starší generace, jejich rodiče, učitelé měli podobné pocity. Někteří svým dětem, žákům vycházeli vstříc a podporovali schůzky mladých adeptů kultury. Tak například ve Valašském Meziříčí u Hofmanů v Sokolské ulici se scházeli občas na středečních schůzkách milovníci poezie. Jiřina Hofmanová tu četla své verše napsané v koncentračním táboře, kterým prošla po 17. listopadu 1939. Recitovány tu byly i verše Emila Boka a dalších začínajících básníků. U Šumberů v Husově ulici se scházeli zájemci o divadlo a balet. Hala domu s otevřeným schodištěm byla vhodným jevištěm pro herecké dialogy. Pamětníci dodnes vzpomínají na baletní vystoupení Běly Šumberové (Horníčkové) při svíčkách v tomto prostoru. Trošku tato setkání mladých nadšenců připomínají pražské literární kluby 19. století.

Ovšem cesty starší generace navazující na osvědčené tradice se zdály mladým cizí, nmoderní a hledali vlastní způsob vyjádření. Arch. Rostislav Skalík vzpomíná na tuto dobu takto:

„Při zvláštních příležitostech v meziříčských školách kantoři iniciovali studentská kulturní vystoupení - recitace, hudbu, zpěv. Postrádal jsem v tom kontakt mezi naší generací a stár-noucímí osobnostmi v té době nuceně mlčen-ní a založil jsem (Skalikův přítel Emil Bok jinde upřesnil, že spíše pokračoval ve starších tradi-cích) na učiteláku ULK - uměleckoliterární klub. V improvizovaných scénických podmínkách, v tělocvičně ústavu, jsme uváděli bengálskou poezii Rabindranatha Thakura, Seiferta, dialo-gy z „Noci na Karlštejně“, připravovali jsme Srámkova „Oblaka“ a rozjeli jsme zkoušky na Puškinova „Kamenného hosta“, kterého jsme později po dohodě se skupinou Dobry Tesaře uvedli i veřejně v sokolovně. Mimo tuto svou vlastní činnost uměleckoliterární klub vyhledá-val styk s význačnými osobnostmi české a ze-jména krajové kultury a zval je na besedy, aby jejich národní poselství nezaniklo.“

Některé oslovené osobnosti přijaly pozvání, jiné poslaly zdravice. Jsou pochopitelně silně vlastenecké, ovlivněny dobou nesvobody a touhou po lepších časech. Často vyjadřují radost,

že mladá generace se činí. Jaroslav Kvapil jim píše: „Měl jsem srdečnou radost ze všeho, co jste mi pověděl, a s důvěrou se dívám na snahu Vás mladých, kteří se tak odvážně a přec i roz-vážně chystáte do příštího života: bude Vás a Vaši práce tuze třeba, až se dnešek překoná a nastane nová práce s novou odpovědností. Přes svůj věk nevzdávám se naděje, že aspoň cípek té nové doby ještě zachytnu, bych se už mohl na to všechno jen dívat a leda tu a tam poradit, bude-li mé rady ovšem dbáno.“ Na jiném místě Kvapil připomíná: „Teprve z Vašeho dopisu do-věděl jsem se o těch zlých událostech, které se na Valašsku děly, a jimž patrně ještě není kon-ce - bohužel zpráva o tom, jak se někteří jed-notlivci o nich vyjadřují, mne velice zarmoutila. Doufám, že si jména těch lidí dobře zapamatu-jete, aby se zas nemohli obracet z rubu na líc, až nastanou doby jiné.“

Jaroslav Kvapil poslal také mladým adeptům učitelství na Valašsku veršovanou výzvu:

Rodná země pod nohama,
v srdcích věrnost, v pažích síla:
pravda nevíteží sama -
na nás je, by zvítězila!

Jan Kopecký
Praha, v lednu 1944

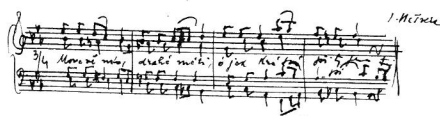
Z dopisu spisovatele Josefa Koptu, legioná-re, pracovníka presidentské kanceláře, se do-vídáme, že na Valašsko často a rád jezdil. Stu-dentům učitelského ústavu píše: „Skalička (Ska-likova louka) je již po dlouhá léta naše každo-roční prázdninové stanoviště.“

srdečně váš
Josef Kopta

Skalička, leden 1944

Dirigent Pěveckého sdružení moravských učitelů Jan Šoupal ke svému pozdravu připojil začátek Nešverova sboru Moravě, který v době protektorátu na koncertech pěvcům a poslucha-čům zastupoval nepovolovanou hymnu.

Slavíme s studenty
národního ústavu na Val. Meziříčí
pro národní
ne slavnosti spouště
na paměť
Jan Šoupal,
Jiří Demel

Pozoruhodné jsou příspěvky valašských kul-turních osobností. Miloš Baláš poslal arabským písmem napsané verše perského básníka Oma-ra Chajjáma Rubáijata o smyslu života.

Omar Chajjám: Rubáiját

در خفا که اگر گاه دانست
درد هم اسرار انوار دانست
امروز که با خود ندانست هیچ
فردا که در روز چه خرمی دانست؟

Dr. Josef Rybík přeložil:

Taj z té kávy smal, co řady stla,
smal po tuntu. Co řady stla, smal,
málo málo: čus tve já a učená nic,
co stla tve, ať tve já a učená nic?

10. VI. 1944. Jaroslav Kvapil

Spisovatel Čeněk Kramoliš, malíř a sochař Jan Knebl odpověděli studentům vlasteneckou zdravici apelující i na jejich valašské krajanství, kterou spisovatel František Horečka dokonce zveršoval.

Milým členům Kroužku umělecko-literárního při učitelském ústavu ve Valašském Meziříčí.

Z lásky k rodné obci pramení se láska k rod-nému kraji a z ní vyvěrá hřejivá láska k vlasti a k našemu drahému národu. A ta ať zdobí Vás po celý život.

Tiskne Vám ruku s přáním všeho dobra

Čeněk Kramoliš

Rostislav Skalík
15/8 1944

Každý z nás básníkem, každý má rád,
každý nácem umí bolest překonat.
Je smyslem země, krev varu,
je tím, pro kterým pohnou řeky
a v něm, pomalu spívají řeky
na prazích řívních a kmaru.

Milému Kroužku umělecko-literárnímu
ve Val. Meziříčí

na památku připsal

5/4 1944

František Horečka

Umění je nehmamatelnější složkou nár. kultu-ry. Je dokladem práva na život a svěbytnost národa a měřítkem jeho vzdělanosti.

Jan Knebl

Val. Meziříčí dne 29. srpna 1944.

Většina dopisů, které dostal uměleckoliterár-ní klub studentů učitelského ústavu ve Valaš-ském Meziříčí, je z roku 1944. Nejzajímavější však snad je dopis z června 1945, který poslal žurnalista Emil Čermák, první šéfredaktor Lido-vých novin a dlouholetý ředitel Československé tiskové kanceláře:

„Budeme dělat chyby, ale máme před sebou moc a moc času, abychom je napravili. A proto pokládám budoucnost českého národa, jeho rozkvět a jméno za zajištěny.“

Praha, červen 45.

Emil Čermák,
ředitel tisk. kancel.

Z výstavy Interfotoklub 2002

Foto M. Janiš

Ohlédnutí za výstavou

22 ročníků mezinárodní přehlídky fotografií ve Vsetíně INTERFOTOKLUB

Otakar Havránek

Když jsem letos v lednu navštívil přehlídku fotografií Interfotoklub ve vsetínském zámku, pocítil jsem obrovské uspokojení z toho, že tato výstava ve Vsetíně pokračuje a že se našli lidé, kteří jí fandí. Trochu mi na plakátě i v katalogu scházelo číslo 22, protože se jedná o takové pořadí v její historii. Společně s rokem pořádání by potom číslo 22 s rokem 2002 bylo velmi pohledné.

Asi dnes málokdo ví, že se nikde v naší republice podobná akce nedožila takového počtu ročníků. V tom má Vsetín absolutní primát. Vzpomínám na to, jak zanikly tak slavné výstavy jako PREMFOto Přelouč nebo FOTO-FÓRUM Ružomberok. Kdysi jsme mezi ně vstoupili jako chudí příbuzní a kde jsou oni dnes? Vsetín zůstal se svou tradicí jediný.

Začátkem 50. let se zřizovaly při velkých podnicích závodní kluby, které měly své zájmové kroužky, aby se pracující měli kde takzvaně vyžívat. Tak se sešla v MEZu Vsetín skupinka zapálených fotografů, kteří nechtěli jen fotografovat, jak se říká, do šuplíku. Měli jsme zájem naše díla někomu předvést, a tak jsme přišli na myšlenku, že si kolekce fotografií budeme s někým vyměňovat. Myšlenku jsme rychle proměnili v čin. Záhy vznikla dohoda s několika fotokluby v Evropě a brzy k nám

začaly putovat kolekce fotografií. Mělo to ale háček. Když uplynul týden, museli jsme kolekci poslat dál. Chtěli jsme je mít všechny najednou u nás, abychom je mohli srovnávat. Nabídlí jsme těmto klubům, ať nám najednou pošlou všechny kolekce k vystavení. Nápad byl přijat, a tak před čtyřiceti lety - v roce 1963 vznikla 1. Mezinárodní přehlídka fotoklubů. Nechtěli jsme se stát snobským fotosalonem jen pro jednotlivce tak, jak tomu bylo v Přelouči a v Ružomberku či jinde ve světě. Naše myšlenka přehlídky fotoklubů zabrala. Již na druhý ročník zcela neznámé a netradiční výstavy došlo 630 fotografií a v roce 1965, kdy už byla výstava ve vsetínském zámku, dokonce 1306. A tak to šlo dál. Brzy jsme se stali ve světě známí a nestačili jsme vyřizovat zahraniční korespondenci.

Rád bych se vrátil ke druhému ročníku v roce 1964. Šťastnou náhodou jsme se setkali s manželi Dadákovými - Boženkou a Břetou, kteří byli naší myšlenkou nadšeni. Přislíbili svou pomoc a svými zkušenostmi a odbornými znalostmi nám velmi pomohli. Vše výtvarné dostalo novou dimenzi. Plakáty, katalogy, diplomy i odborně provedení výstavy. Diplomy Boženy Dadákové, zdobené valašskou figurální batikou, byly brzy populární po celém světě.

Každá výstava však potřebuje své medaile, jak je ve světě zvykem. Náš problém byl, že jsme na pořádání těchto přehlídek měli minimum peněz. Navštívil jsem osobně sochaře Jiřího Jašku, známého medailéra, a po pravdě vysvětlil naši situaci. Vznikl návrh a sádrový model krásné medaile. Na titulní straně plastický poloakt, na rubové straně reliéf města Vsetína s nápisem MEZINÁRODNÍ PŘEHLÍDKA FOTOKLUBŮ - VSETÍN. V Kremnici nám potom skoro partyzánským způsobem vyrazili zlaté, stříbrné a bronzové medaile. Udílení těchto medailí vydrželo až po osmý ročník v roce 1974.

V roce 1969 přišlo do soutěže velké množství fotografií, zejména s tematikou Praha v srpnu 1968. Asi všichni měli zájem, aby je bylo vidět. Přehlídka se ale nekonala, protože na zámku spadl strop, začala rekonstrukce celého zámku a náhradní výstavní prostory nebyly. Nakonec nebyl zájem ani konat přehlídky v dalších letech a my pořadatelé jsme byli rádi, že jsme prošli prověrkami. Zvláště poté, co jsme si kolekce ze SSSR, Polska, NDR a Maďarska v roce 1968 troufli nepřijmout.

Situace se uklidnila až v roce 1974. Na tento rok připadalo 25. výročí trvání našeho fotokroužku a my je chtěli nějak oslavit. Pokusili jsme se navázat na tradici, což se podařilo. Vytvořili jsme nové logo s názvem INTERFOTOKLUB z autorské dílny Břetislava Dadáka. Nový název byl nutný, protože název Mezinárodní přehlídka fotoklubů již byl přežitý. Přišlo ještě jedno důležité rozhodnutí - konat výstavy jednou za dva roky, protože na každoroční pořádání bychom nesehnali peníze, a ani bychom všechno organizačně nezvládli. Důležitý moment znamenala dohoda s Okresním kulturním střediskem, kde

Poezie mládí

Foto Janis Kreicbergs, Riga

Mnohé zahraniční fotokluby o naši přehlídku usilovaly přímo dychtivě. Hlavně to byly ty ze sovětských republik, které se snažily kolekcemi svých zásilek dokazovat svou národní identitu, dušenou ruskou imperátorskou politikou. Zvláště v tom vynikal fotoklub z Rigy, vedený Aivarsem Akisem.

Jiří Jaška: Avers a revers medaile Mezinárodní přehlídky fotoklubů - Vsetín

byla pro organizační práce pověřena paní Božena Dadáková.

Složité bylo financování celého projektu. Tyto náklady byly hrazeny ze sdružených zdrojů Klubu, Okresního kulturního střediska, podniku MEZ Vsetín i dalších subjektů. Při organizaci 12. ročníku v roce 1982 se zdálo, že se výstava z finančních důvodů neuskuteční. Navštívil jsem tehdy na ONV PhDr. Dalibora Malinu a opatrně jsem mu předložil náš požadavek. Nečekal jsem úspěch, ale o to víc jsem byl překvapen, když pan Malina prohlásil, že takovou akci, která reprezentuje naše město i celý region, nemůžeme nechat padnout. Přislíbil pomoc, kterou pak také v plné míře realizoval. Jeho zastání pak vydrželo až do doby, kdy se akce ujal Městský úřad. Nebýt v té době jeho přístupu, výstava by jistě zanikla, protože jsem již neměl energii chodit od dveří ke dveřím a žebrot.

Snímky, které porota vybrala, jsme v podstatě také vždy vystavili. Snad kromě roku 1974, kdy po porotě nám „někdo“ pár fotografií vyřadil. Naštěstí to nebylo nijak rozhodující. V dalším ročníku výstavy jsme získali patronaci meziná-

rodní asociace fotografů FIAP a prestiž se ještě zvyšovala. To se projevilo na stoupajícím zájmu vystavovatelů. Do soutěže přicházelo vždy přes 2000 fotografií. Jednou dokonce porota vybrala dvě kolekce po 250 kusech. Jedna byla vystavena a druhá půjčována některým fotokroužkům jako studijní materiál.

Přestože výstava byla závislá na celé řadě dobrovolných pracovníků, členů kroužků, vždy všechno klapalo. Lidé byli naší největší devizou. Především to byla již zmíněná Božena Dadáková, po ní přišel za tímto účelem na OKS náš člen Zdeněk Zemánek a ti byli zárukou splnění všech činností v potřebných termínech. Zcela unikátní byl přístup Jiřího Jakoba, který vytvořil síťový graf, který stanovil úkoly pro každého zúčastněného. Jen hlavních úkolů bylo kolem stovky, a to na některé byl vytvořen ještě další podružný harmonogram. Taková akce se nedělá 14 dnů. Je to celoroční cílevědomá práce. Musí být trvalý kontakt jak s účastníky samými, tak i s odbornými partnery. Vyžaduje to spoustu zahraniční korespondence a přirozeně znalost problematiky. Věděli jsme, že si pověst můžeme zkazit jen jednou, třeba tím, že včas nevrátíme zásilky, což se ve světě vylučuje. Naopak, že dobré jméno se tvoří přesností, sluš-

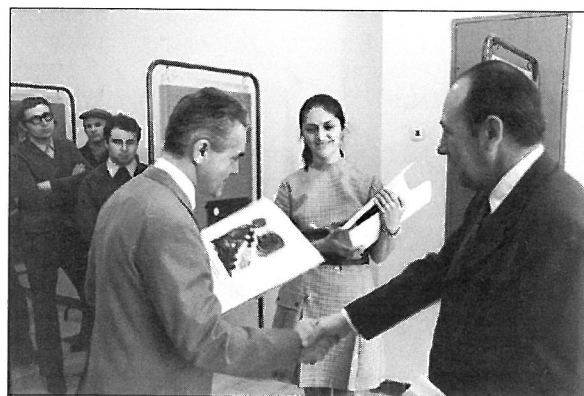

Navzdory ostatním drátům na hranicích přicházel svět k nám a díky katalogům z přehlídek se zase svět dovídal o nás. Již s prvními kolekcemi k nám přicházelo množství zahraničních katalogů. Zajímavé, že většinou byly menšího formátu s drobnými fotografiemi. Již při druhé přehlídce v roce 1964 jsme přišli s tehdy nezvyklým formátem 20 x 21 cm s celostránkovými fotografiemi, navíc seřazenými jakoby do příběhu. A čeho jsme se nenadáli! Začaly nám chodit rázem katalogy větších formátů s fotografiemi přes celou stránku. To potěšilo...

se přes 200 lidí i někteří zahraniční hosté, dokonce i ze Sovětského svazu. Přednáška začala v osm hodin večer, pak následovala beseda, kterou nebylo možné ukončit. Celý večer vládla krásná atmosféra, lidé ne a ne domů. Končilo se asi o půl druhé v noci a poslední slova pana Noela byla: „Aký by ten svet bol krásny, len keby tých komunistov nebolo.“ Již jsem viděl, jak výstavu balíme. Každý si však tato slova nechal pro sebe.

Fotografové, kteří se zúčastňují světových přehlídek, přizpůsobují často své snímky vkusu poroty. Abychom tomu u nás zabránili, složení poroty jsme obměňovali. Výsledkem bylo různé složení výtvarného spektra v jednotlivých ročnících. Snažili jsme se o to, aby v porotě vždy zasedala jedna nebo dvě výrazné osobnosti. Protože o naši výstavu byl vždy velký zájem, problémy jsme neměli. Našimi porotami prošli například dr. Baran, Peter Purz, Aivars Akis, Laco Noel, dr. Petr Balíček, dr. Miloslav Stibor, Ing. Ivan Kozáček, Milan Borovička, Ing. Miroslav Bílek a další.

A co bych přál Interfotoklubu do budoucna? Stejně jako rodič svému dítěti nic špatného. Když na tuto výstavu přijdu, jsem šťastný, že existuje, že se naši schopní lidé, kteří se snaží o to, aby byla stále lepší. A jako Vsetínák jsem na ni patřičně hrdý.

Předávání diplomů v klubu MEZ v roce 1974

ností, solidností. Na těch drobných úkolech se vždy podílela řada nejmenovaných nadšenců. Je třeba jmenovat ty hlavní – Bořivoje Štrobla, Jiřího Jakoba, Boženu a Břetislava Dadákovy, Zdeňka Zemánka, Karla Myšku, Ing. Františka Novotného, Jana Hrubého, Vladimíra Březovského. Samozřejmě, že byli další.

Velmi významnou roli hrála také spolupráce s fotokroužkem závodního klubu Zbrojovky, který nám pomáhal svými členy tak, jako by to byla jejich vlastní akce. Myslím, že do dneška jim za to ještě nikdo nepoděkoval. Činím tak dodatečně.

Součástí výstavy býval i fototýden, ve kterém se konaly přednášky, besedy, semináře, výlety do fotogenicky zajímavých míst, školení a jiné kulturní akce. Dnes již mohu vzpomenout na přednášku slovenského kritika Laco Noela. Protože se očekávala velká účast, pronajali jsme si na celý večer velkou jídelnu hotelu Vsačan. Sešlo

Salonní samotář malíř František Podešva

Tomáš Mikulaščík

Před sto deseti lety, 2. července 1893, se v Sokolnicích, nevelké vesnici nedaleko Brna, narodil snad nejvýraznější „valašský“ malíř František Podešva. Rodovými kořeny ovšem na Valašsko patřil, i když dětství a mládí prožil v Brně a v letech 1925 až 1938 žil v Praze. Na Valašsku se usadil až ve svých pětácti letech (což bylo v té době vnímáno jako zralý věk), zdánlivě už za zenitem tvůrčích sil, vlastně téměř na pokraji stáří. Za sebou měl rozsáhlé a uznávané dílo, opouštěl bohatý společenský život i poněkud snobskou kulturní revui Salon, kterou spolu se svou paní redigoval a které vtiskl kultivovanou výtvarnou podobu. Překvapivé, nepochopitelné a podivínské rozhodnutí je samozřejmě zcela prosté a vůči rodině bylo jisté i trochu sobecké, setkal se však s porozuměním manželky a s pochopením dcer, tehdy ještě školou povinných, pro které měl nový život příchutí dobrodružství. K domu nevedla cesta, na vlak do Velkých Karlovic či do Rožnova se muselo jít pěšky a elektřina k nim byla zavedena až v roce 1952. Je ovšem ještě třeba podotknout, že když František Podešva odešel ze středu pražské či české kulturní společnosti do solánského osamění, vlastně z té společnosti nevystoupil, šel si pouze pro inspiraci a získal také klid na práci. Společnost totiž přicházela za ním a naštěstí jí na to zůstala ještě čtyři desetiletí času.

Sen, který Podešva sprádal s malířem Janem Kobzánem, že totiž na Soláni vznikne va-

lašský Barbizon, se jim naplnit nepodařilo, nicméně spolu s Aloisem Schneiderkou milované místo neokázale oslavili. Kraj jim byl nevyčerpateľnou studnicí inspirace, ba až jakousi mystickou, z části idealizovanou oporou a jistotou, avšak i oni sami svůj kraj proměnili. Zájem o rodové kořeny, o lidové umění, o starobylé zkazky, o sváteční i všední život svých sousedů naučili jeho obyvatele vidět a vnímat svět, přírodu a krajinu jinak, než jako pouhý zdroj obživy.

Vraťme se však k našemu tématu. Do školy chodil František Podešva v Brně a tam se také u Josefa Lídla vyučil houslařem. V roce 1911 byl přijat na Akademii výtvarných umění v Praze, leč absolvoval ji až v roce 1921, protože byl roku 1915 odveden a narukoval do Haliče. O rok později byl raněn a po vyléčení odvelen do Albánie. Oslaben válečnými útrapami nenastoupil hned zpátky do školy a svou rekonvalescenci trávil u příbuzných na Valašsku. Při tom (v roce 1920) vytvořil svá první monumentální díla: sgrafito na rožnovské škole a fresku v kostele na Hutisku (vyzdobil vítězný oblouk mezi chrámovou lodí a kněžištěm a strop kněžiště). V kostele na Hutisku vytvořil o třicet let později ještě dvě rozsáhlé figurální kompozice na stěně apsidy po stranách hlavního oltáře, které jsou bohužel zničeny.

Významným předělem byl pro Podešvu rok 1925. Získal stipendium, které mu umožnilo studijní pobyt u prof. Františka Kupky v Paříži, také se toho roku oženil a přestěhoval se z Brna do Prahy, kde se stal vedoucím redaktorem noblesní společenské revue Salon, která od té doby přinášela pravidelně rovněž články o výtvarném umění doplněné barevnými reprodukcemi.

Tvorba Františka Podešvy z dvacátých let je především důkladně promyšlená, snad až příliš intelektuální; po pařížském pobytu pak ovlivněná neoklasicismem derainovského ražení. Výtvarná střídmost, jemná a kultivovaná barevná škála, jasné kompoziční rozvržení obrazového prostoru charakterizují jeho tehdejší díla. Výtvarné pádnosti a síly výrazu dosahoval jednoduchými a čistými malířskými prostředky. Zde je také základ jeho pozdější, poněkud dokumentárněji zaměřené figurální tvorby. V třicátých letech se ještě prohlubuje umělcovo směřování k jednoduchosti a pregnantosti vlastního malířského jazyka, používá lomených barevných tónů, z nichž sestavuje harmonickou obrazovou plochu.

Příchod na Valašsko jeho výtvarné názory a směřování prakticky neproměnil, alespoň ne hned. Figurální tvorba mu byla blízká už z doby, kdy se nechal inspirovat klasicizujícími liniemi pařížské školy, a důsledným realistou nebyl a nikdy se ani nestal. I v těch nejrealističtějších dílech je kus stylizace nebo idealizace, což je zřetelně patrné na rozsáhlé kompozici zachycující vítězné Valachy v Rokytnici v roce 1634, při jejímž vytváření umělec konzultoval s historiky a etnografy každý detail oděvu a výzbroje, aby zachoval historickou věrnost. (Snaze o přesnost, ale i už vysokému věku autora musíme připsat i jistou strnulost této rozměrné kompozice, kterou by malíř dříve vládl se sebejistou bravurou.)

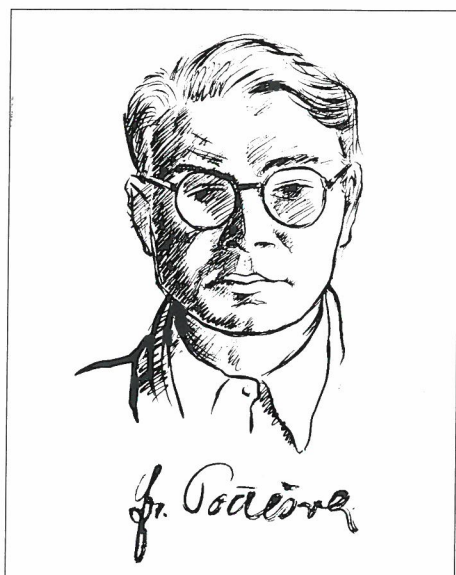
Čtyřicátá léta, zejména jejich druhou polovinu, můžeme označit za skutečný vrchol malířova uměleckého zrání. Proměna námětové skladby nastala brzy po přestěhování z Prahy. Nová inspirace a vnitřní síla zobrazovaných témat měla pak vliv i na samotné provedení. Pro Po-

dešvovy obrazy se postupně staly charakteristickými robustní tvary podané pastózními tahy štětce a zemitými barevnými tóny, které se tolik vzdalovaly od hladké, kultivované malby přelomu dvacátých a třicátých let. S přibývajícím věkem se umělcova barevná škála proměňovala, stále více prosvěťovala a zjasňovala až do svítivých barev, které malíř používal od závěru šedesátých let až do konce svého života. František Podešva zemřel 28. října 1979 v Rožnově pod Radhoštěm a je pohřben na Valašském Slavíně u kostela v rožnovském muzeu. Od roku 1995 jsou tam uloženy také ostatky jeho paní, spisovatelky Marie Podešvové (1901–1994).

Ke stému výročí umělcova narození připravilo Okresní vlastivědné muzeum ve Vsetíně v roce 1993 obsáhlou retrospektivu Podešvova malířského díla od jeho počátků ještě z doby před první světovou válkou přes skvělou sérii obrazů v sytých teplých tónech, které vznikly brzy po válce, až po díla ze závěrečného tvůrčího období, pro které je charakteristická ostrá barevnost pevně definovaných tvarů. Po premiéře ve Vsetíně byla výstava reprizována ve Velkých Karlovicích a v Rožnově pod Radhoštěm. Přípravu a realizaci výstavy vítala tehdy dvaadvadesátiletá paní Marie Podešvová s přátelskou vstřícností a s vděčnou radostí. Zúčastnila se slavnostního otevření výstavy a v průběhu výstavy ještě přijela i s rodinou, již nadto poskytla zasvěcený výklad. Tím bolestněji se jí dotklo svévolné zničení fresky na Hutisku několika místními občany.

Nemohu si odpustit na závěr poznámku poněkud osobnější. Tento kraj neoplývá uměleckými památkami a každé umělecké dílo by mělo být opatrováno, tím spíše, jde-li o takovou kuriózu. Lze však také pochopit, že má někdo jiný vkus a že se mu freska nelíbila. Pokud má ve farnosti hlas rozhodující, nemusí ji ovšem ničit. Existují metody, jak takové dílo sundat ze stěny i s omítkou a přenést jinam. V případě, že by se podařilo získat vývozní povolení, jistě by se našlo dost krajanů, kteří by si rádi připomněli domov a zaplatili náklady i spravedlivou cenu. Vždyť závěr čtyřicátých a počátek padesátých let je vrcholem valašské části Podešvovy tvorby. Odpůrci fresky a jejím autorovi vyčítali, že zobrazil je či jejich předky záměrně nelichotivě, jako prostáčky omezeného rozhledu. Určitě to neměl v úmyslu, svým činem to však dotvrdili.

Dítě s jablky, 1932, olej na plátně, 50 x 60 cm, soukromá sbírka

Sluníčko, 1931, olej na plátně, 45 x 33 cm, soukromá sbírka

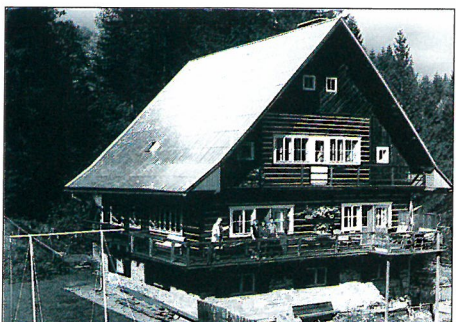
S rukama na tatínkově stole

Eva Fuka

Rodina Podešvových na Soláni, 1938

Foto Jirů

Podešvovi na chalupě na Soláni, 1975

Foto J. Musil

Marie a František Podešvovi o Vánocích 1943, rodinný fotoarchiv

Sedím u stolu, na kterém už hodně dávno šil staříček papuče a soukenné kabátce. Deska stolu má ještě prohlubeň pro krejčovskou křídou, je trochu proděravělá červotočem a vyhlazená stoletou prací kartáčů a generací loktů mých předků. Sedím u něj a uvažuji o náhodách a osudech lidí a věcí.

Stůl našel můj táta za staříkovou chaloupkou usazenou na strmém kopci na Solanci, která už dosluhovala a musela udělat místo stavení novému. Táta nechal stůl donést do naší soláňské chalupy, polámané trnože opravil, chybějící kousky nahradil a od té doby mohl stůl sdílet osudy další generace. Pod petrolejkou jsme po večerech hrávali kanastu, táta usrkával svou valašskou slivovici, probírali jsme drobné události dne a problémy válečných dnů. A teď, skoro po čtyřiceti letech, které jsem strávila v Americe, stůl jako zázrakem stojí v mém pražském bytě a já si o něj mohu opřít lokty a snad i zavzpomínat.

V cizině jsem si často připomínala tátova slova, překvapovala mě jejich moudrost. Často, podle mého mladického soudu až příliš často, nás častoval moudrými perličkami. Netušila jsem tenkrát, jakou hlubokou stopu ve mně zanechají a jak mi často budou i nápomocná. Jeho horalští předkové ve svých primitivních podmínkách museli čelit nepohodám života. Naučili se znát a pochopit moudrosti a tajemství přírody. Stali se částí přírody a řídili se jejími zákony. Snad jen tak bylo možno přežít. Tyto poznatky dědila generace po generaci. Já a má sestra jsme vděčné, že na nás snad také trochu zbylo.

Pamatuji se, jak nám táta ukazoval drobná jádérka z jablka, které každý večer čtvrtl a obě nás podaroval. Připomínal nám zázračné vlastnosti jádérka, ze kterého může vyrůst velký strom. „Budete silné a zdravé, když je rozkoušete,“ dodával.

Dokázal silou svých magnetických dlaní otevřít a zavřít květinu. Ani proutkaření mu nebylo cizí. Upozorňoval nás na krásnou oblohu kamenů, na vůni dřeva, na tvary listů. Pro něj byl svět podivná a on byl jeho radostným pozorovatelem a obdivovatelem.

Po kapsách vždy nosil mandle, to bylo jeho mlsání. Dopřával si i jiné potěšky. O nedělích naši proslulou zahradu zalila hudba varhan z vídeňského kostela, kterou si táta pravidelně našel mezi válečně omezenými rádiovými stanicemi.

Máma byla výborná pianistka a s tátovým violoncellovým doprovodem dělávali malé koncerty. My se sestrou jsme vděčně poslouchaly a učily se znát a milovat hudbu.

Nebyl to jen sluch a zrak, skrze něž táta nalézal potěšení. Pro jeho „fajnový“ nos muselo i máslo mít správnou chuť a vůni a chléb musel vonět kmínem a mít křupavou kůrku. Pro tyto vlastnosti býval také zván k ochutnávání, neboli košťování vín, kterým velice dobře rozuměl.

Máma často přidávala k dobrému, že jít s tátou do restaurace nebylo snadné. Vždycky strčil nos do dveří a když tam bylo zakouřeno, nebo cítil přepálený tuk, tak ho tam nikdo nedostal.

Nesmím však zapomenout na tátovu manuální zručnost. Musely jsme mu však u všeho asistovat. U řezání dřeva, tření barev, i u vyvolávání fotografií. Dodnes obě víme, jak správně zabalit zásilku, jak udělat uzel i jak zapakovat obrazy, aby se rámy nepotloukly.

Táta nerad viděl, když jsme si hrály s panenkami. Pokládal to za činnost, která není příliš činorodá. Myslím, že trochu postrádal syna. Snad proto jsme celé dětství strávily v kalhotách a ostříhané jako chlapi. Táta měl velkou schopnost předvídat, a tak i v tomhle hodně předběhl dobu.

Všechno, o čem se tady zmiňuji, jsem plně ocenila až v dospělosti. Vděčně na tátu vzpomínám. Přinesla jsem si od něj do života mnoho cenného, měla jsem štěstí, které nemá každý. Jen mě mrzí, že jsem mu nestihla včas a dostatečně poděkovat.

Eva Fuka (1927), rozená Podešvová, starší ze dvou dcer spisovatelky Marie Podešvové a malíře Františka Podešvy. Zpočátku se věnovala malbě (studovala na pražských výtvarných školách včetně AVU), od r.1951 fotografií. Stala se manželkou malíře a ilustrátora Vladimíra Fuky. Od r.1967 žila v emigraci v USA. Pracovala mezi jiným pro Metropolitní muzeum v New Yorku. Patří k významným světovým fotografům. Nyní žije střídavě v Praze a v USA.

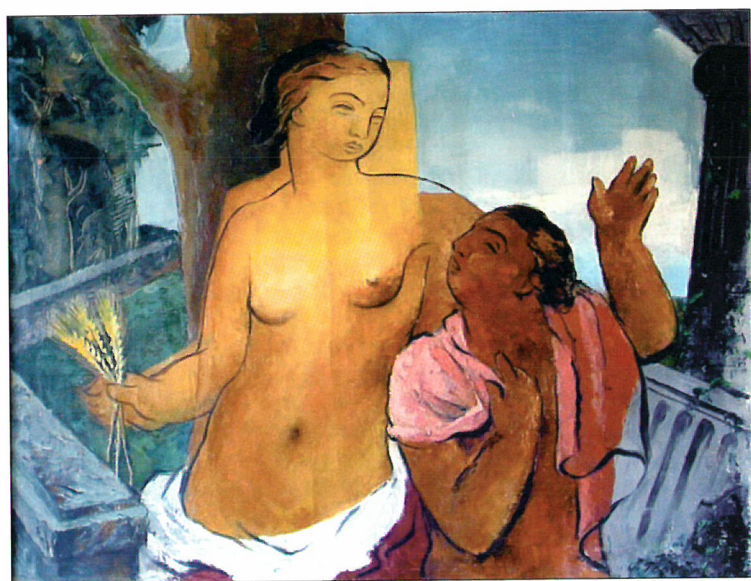
-dm-

1

2

3

4

5

6

1. Očko, 1923, olej na plátně, 40 x 33 cm, soukromá sbírka

2. Tři doby života, 1923, olej na plátně, sbírka GVV Zlín

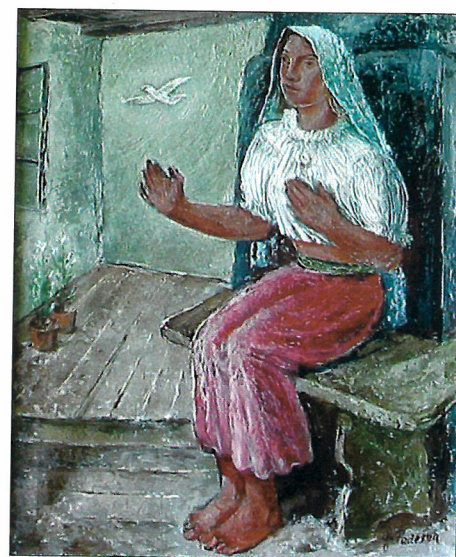
3. Demeter uči Triptoléma orbě, 1932, olej na plátně, 80 x 100 cm, soukromá sbírka

7

8

9

10

11

12

13

4. Španělská krajina, 1926 (?), olej na plátně, 65 x 75 cm, soukromá sbírka
5. Mladý hospodář, 1934, olej na plátně, 80 x 105 cm, soukromá sbírka
6. První včelka, olej na plátně, soukromá sbírka
7. Kopání brambor, nedat., olej na plátně, 60 x 50 cm, OVM Vsetín
8. Dítě s melounem, 1937, olej na plátně, 60 x 50 cm, soukromá sbírka
9. Zvěstování, 1945, olej na plátně, 60 x 50 cm, soukromá sbírka
10. Muž s ovečkou, 70. léta, olej na plátně, 70 x 100 cm, OVM Vsetín
11. Těžká robota, 1964, olej na plátně, 100 x 150 cm, soukromá sbírka
12. Vyprahlá země, 1947, olej na plátně, 66 x 100 cm, OVM Vsetín
13. Horalské poledne, 1948, olej na plátně, 80 x 100 cm, OVM Vsetín
14. Milenci, nedat., kresba hnědou tuší, 14, 9 x 27 cm, OVM Vsetín

14

15

16

17

18

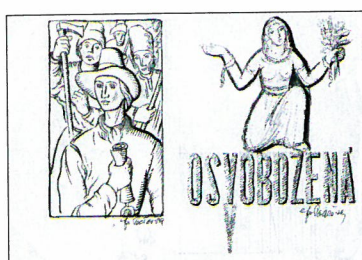
19

20

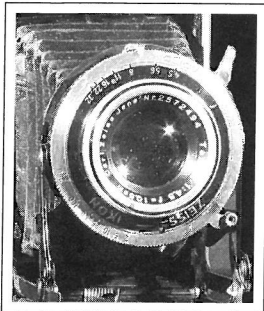

21

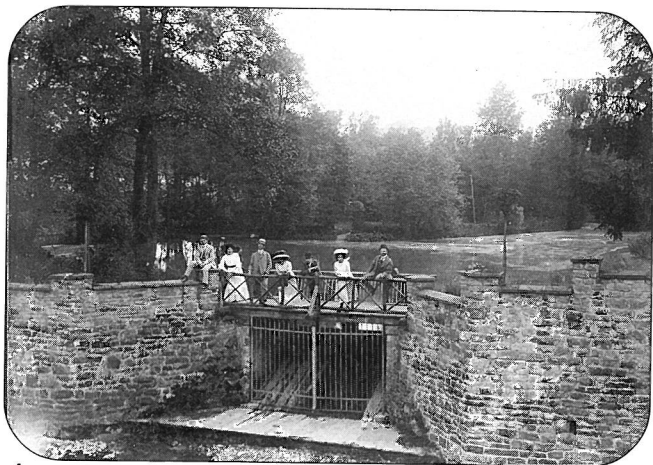
22

15. Horalská rodina, 1967 (?), olej na plátně, 70 x 100 cm, OVM Vsetín
 16. Na pastvě, 1961, olej na plátně, 50 x 70 cm, OVM Vsetín
 17. Svačina, nedat., olej na plátně, 70 x 50 cm, OVM Vsetín
 18. Matka s dítětem, nedat., kresba tuší, 21, 6 x 15 cm, OVM Vsetín
 19. Dřevorubec, 1963, olej na plátně, 102 x 70 cm, OVM Vsetín
 20. Odpočívající žena, 1946, olej na plátně, 33 x 50 cm, OVM Vsetín
 21. U džbánu, 1946, olej na plátně, 33 x 50 cm, OVM Vsetín
 22. Návrh obálky, nedat., kresba tužkou a tuší na pauzovací papír, 21 x 29,4 cm, OVM Vsetín

Panská zahrada ve Vsetíně v proměnách 20. století

1. V části Panské zahrady na levém břehu Bečvy byly v letech 1872 – 1874 vybudovány belgickou akciovou společností „Société civile de Wsetin à Bruxelles“ sběrné vodní nádrže - „plaviska“ - sloužící ke shromažďování naplaveného dříví z Bečvy a jejích přítoků. Po zrušení tohoto levného způsobu přepravy vytěženého dřeva z hornatějších částí Vsetínska v r. 1924 byly pozemky využity k založení fotbalového hřiště, tenisových kurtů a na konci 30. let 20. století k výstavbě kolonie obytných domů Zbrojovky Vsetín.
2. Užžitná zahrada s panoramatem Horního města kolem r. 1920. Dnes v těchto místech stojí budova bývalé mateřské školky a jeslí (dnes denní stacionář).
3. Labutí ostrůvek na rybníčku.
4. Můstek nad propustí do Bečvy.
5. Nedělní siesta v Panské zahradě.
6. Romantický vzhléd parku dodaly úpravy Okrašlovacího spolku na počátku 20. století. Z oslav Okrašlovacího spolku města Vsetína.
7. Bruslení na rybníčku v Panské zahradě roku 1912.

4

5

1

2

3

6

7

8

9

8. Dřevěná lávka přes řeku v r. 1910. Vstup do svažité části parku na pravém břehu Bečvy býval pro veřejnost uzavřen až do r. 1946, kdy tehdejší majitelka zámku Marie Baťová povolila průchod na Horní město z Panské zahrady přes zámecký park.

9. V roce 1940 využívali obyvatelé Sychrova přechodu přes Bečvu po betonových kvádrech. Foto Zuzan

10. Parkové úpravy v letech 1948 - 1949.

Foto Velísek

11. – 13. Vzhled parku a přilehlého hřiště v době konání výstavy Valašsko v práci v r. 1949. Foto Velísek

Foto Velísek

10

11

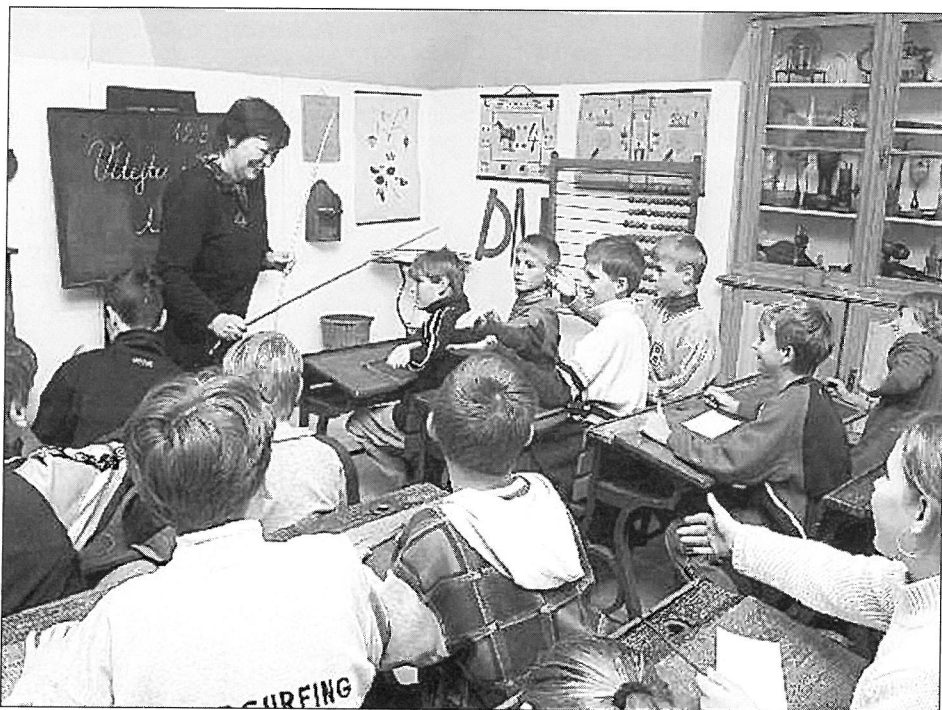
12

13

Originály fotografií ve fotoarchivu OVM Vsetín.

Připravila H. Jabůrková

Muzejní výuka na výstavě „Pradědek po škole“, Vsetín 2003

Foto M. Janiš

Hry s muzejními múzami

Hana Jabůrková, Ladislav Štěpánek, Jiřina Fabiánová

Jak už ze samotného názvu instituce vyplývá, je působení múz na smysly i celkový kulturní rozhled návštěvníků neoddelitelnou součástí existence každého muzea. Zdá se, že si naše veřejnost pořád málo uvědomuje, jak snadno dostupné a často kvalitní kulturní zážitky si může dopřát při návštěvě výstav či doprovodných akcí většiny našich muzeí a galerií! Správné návyky se však vytvářejí od nejútlejšího mládí. Proto dnes tolik muzeí ochotně spolupracuje se školní mládeží a dětskými návštěvníky vůbec, proto tolik vynakládáno úsilí k výchově potenciálního spotřebitele kulturního života. Spolupráce mezi muzeem a školou bývá často založena na individuálních vztazích mezi konkrétním pedagogem a poučeným muzejním pracovníkem.

Na základě vzájemných sympatií, porozumění, důvěry a předchozí dlouholeté koležiality v oblasti obecního kronikářství vznikla i spolupráce historicky vsetínského muzea s okresní metodickou pro výuku dějepisu. Slovo dalo slovo, chuť začít netradičním způsobem pracovat s dětmi dala křídla fantazii a nové pojetí organizace Soutěže mladých historiků bylo na světě!

A tak se v březnu 1994 sešla poprvé na půdě vsetínského zámku dvacítky soutěžících žáků ze základních škol vsetínského okresu, aby tady změřili své znalosti z českých dějin. Základní schéma soutěže se dodržuje bez výraznějších změn po celých devět let její dosavadní existence: tj. vypracování jednotného písemného testu připraveného odborníky školství ČR v povinné části a hravé muzejní soutěžení v části

druhé. Tato nepovinná, dětmi oblíbenější část soutěže se připravuje aktuálně v návaznosti na právě probíhající muzejní výstavy či regionální historická výročí. Protože se první muzejní ročník Soutěže mladých historiků uskutečnil v jubilejním roce vzpomínek na ozbrojený lidový odboj na Valašsku v době třicetileté války, který se dostal i do školních učebnic dějepisu, nabídlo muzeum soutěžícím i finančně náročné závěrečné vystoupení SHS Requiem z Hranic na Moravě s názvem Toulky minulostí. Rovněž štedré sponzorství vsetínského VD Irisa ve formě dárku pro všechny účastníky soutěže v podobě skleněné vánoční ozdoby s motivem oslav valašských rebelií se v dalších ročnících soutěže už neopakovalo. Chápaví sponzoři se, bohužel, už nenašli, a tak se věcné odměňování účastníků následujících ročníků soutěže odehrávalo pouhým nákupem sladkostí či drobných suvenýrů od místních lidových umělců. Nejpříjemnější a zároveň i nejspravedlivější odměnou pro samotné pořadatele bývá pak zápal a spokojenost dětských soutěžících.

O tom, že se Soutěž mladých historiků stala záhy populární, svědčí i stoupající zájem ze strany samotných škol. Zatímco v r. 1994 se jí zúčastnilo 22 žáků ze 16 škol okresu, v r. 1996 už to bylo 34 žáků z 19 škol, a tento stav se s menším početním nárůstem udržel až do současnosti. V r. 1997 se soutěž dokonce rozšířila o samostatná klání malých historiků, žáků šestých tříd ZŠ, která nabízela ještě hravější pojetí celého projektu. Každoroční soutěžení

v krásných a inspirujících prostorách vsetínského zámku završilo v loňském roce, k příjemnému překvapení pořadatelů, rozhodnutí krajského školského úřadu ve Zlíně o pořádání rovněž širšího krajského kola Dějepisné olympiády pod patronátem vsetínského muzea.

K dalším pravidelným kontaktům našeho muzea s místními školami patří speciální interaktivní prohlídky muzejních výstav žáky Zvláštní školy ze Vsetína. Dosavadní zkušenosti dokládají, že s těmito dětmi i starší mládeží – většina z nich je romského původu – se pracuje velmi dobře. Užší kontakt s nimi, zvláště když muzejního lektora považují za určitou autoritu a ne za bezvýznamného „gádžů“ z ulice, je v dnešní xenofobní době doslova osvěžující masáží duše v pravém smyslu slova. Jejich důvěřivost, fantazie, opravdovost v projevech a neutuchající radost ze života vás vždy dokážou zcela pohltnout. Snáze se pak přeslechne i nějaký ten větší hluk či přehlédne chvilková neukázněnost při spontánním plnění zadaných úkolů!

Jako příklad konkrétní uměleckovýchovné práce s žáky zvláštní školy na půdě muzea uvádíme praktickou lekci na výstavě plastik, plakátů a reliéfů akad. sochaře Jiřího Habarty. Plasty, při jejichž tvorbě autor využívá přírodního kamene ve spojení s litou mosází, patří do oblasti umění abstraktního. Proto bylo možné výstavu vhodným způsobem využít k rozvíjení představ dětských návštěvníků.

Lekce probíhala následujícím způsobem:

- Nejprve si děti výstavu prohlédly s výkladem o technologii vzniku bronzové plastiky.

- Nato si samy našly jeden z vystavených exponátů, který je nejvíce zaujal, a na lísteček zapsaly jeho název (např. Hořící strom, Poutník po mořích, Rašící skála nebo Zrození řeky).

- Následovalo vytvoření vlastního uměleckého díla - na čtvrtku výkresu namalovaly svou představu podle vybraného názvu.

- V další části lekce se děti seznámily s nejrůznějšími horninami zajímavých tvarů i způsobem jejich vzniku. Společně si o nich popovídaly s odborníkem - geologem, uvědomovaly si jejich tvar, barvu, kresbu apod.

- Pak si každý z nich vybral jeden z předvedených kamenů, který je nejvíce inspiroval k nějaké konkrétní představě, a tuto představu ztvárnil prostřednictvím kresby.

- Na základě nakreslených obrázků si nakonec všichni společně popovídali, který z kamenů koho inspiroval a proč.

Vystoupení dětí tanečního kroužku ZUŠ Vsetín, zámek Vsetín 2001

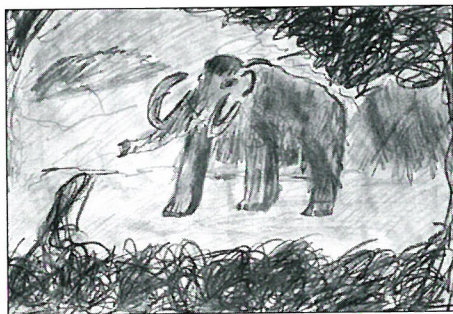
Foto M. Langer

Oživlé muzeum s historickými obrazy, Vsetín 2000

Foto M. Langer

Jednu z archeologických výstav „Vzpomínky malých věcí – o nejstarších dějinách Rožnovska, Valašskomeziříčska a Vsetínska“ dokonce talentovaní žáci vsetínské zvláštní školy sami pomáhali spoluvytvářet. Úkol se všem náramně zamlouval. V úzké spolupráci muzejního archeologa s učitelkou V. Březovskou byly děti seznámeny s nutnou teorií. Pak si přímo v muzeu naskicovaly dané předměty. Námět si dotvářely ve škole, ale i doma. Tvořivost a fantazie byly důkazem nezměrného zaujetí vybraných dětí, které měly z nálezů bezprostřední dojmy, protože si je mohly osahat – potěžkat kamenný sekeromlat, zkusit si nasadit bronzový náramek atp. Hravým způsobem si tak osvojily znalosti, které by je v učebnici nezaujaly. Výsledkem byl soubor kreseb, inspirovaných archeologickými nálezy, s názvy jako Ženo, kde mám ten sekeromlat?, Poslední věci člověka, Útěk před lovci nebo Osudový pohled. Třeba

Ondřej Novosad, 14 let, Na mamutí stezce

Michaela Potočná, 12 let, Ženy se zdobí náramky

nebyly obrázky dokonalé po stránce perspektivy, šrafování, vidění světla a stínu, ale emotivní stránka, fantazie, nadčasovost i humor dětských autorů v nich byly vyjádřeny skvěle. To mohli nakonec ocenit i samotní návštěvníci výstavy.

Stejná výstava se stala inspirací i pro literárně dramatický obor ZUŠ ve Valašském Meziříčí, kde vznikl cyklus Cesta do pravěku. Učitelka oboru B. Plesníková danou problematiku opět s dětmi předem nastudovala. Výsledné výtvarně literární práce jsou vystaveny na základních faktech oboru; tam, kde přesahují jejich rámec, se samozřejmě jedná o představivost, o které A. Einstein prohlásil, že je důležitější než znalosti.

Pravěká báseň

Člověk
V člověku pračlověk
Pračlověk v jeskyni
V jeskyni obrazy
V obrazech zvířata
Na zvířata lov
V lovu krev
V krvi zvíře
Na zvířeti kůže
V kůži rána
V ráně bolest
V bolesti utrpení
Ve smrti cesta
V cestě život
V životě člověk
V člověku...

Asociační řetězek pojmů na téma pravěk.
Společná práce skupinky studentů II. stupně
ZUŠ ve Valašském Meziříčí

První zvuk hudby

Irena Schönweitzová, 9 let

V době pravěké, kdy žili lidé pravěcí, byl jeden chlapec jménem Ryba – Pstruh. Ta Ryba proto, že se uměl vyvléct z problémů, a Pstruh proto, že když byla nějaká slavnost, tak ulovil

pstruha. A tak se jmenoval Ryba – Pstruh. Vždycky, když chtěl ulovit nějakého toho pstruha, vzal si klacek ovázaný střívkem. Na jeho konci byla provlečená malá rybí kostička, na kterou dal žízlu, a pak čekal a čekal.

Jak tak sedával u vody, poslouchal, co se tam děje a jaký zvuk to místo vydává. Žbluňkalo to a všelijak hlasitě šplouchalo, a vždycky, když chytil pstruha, tak sebou ten pstruh mrskal a pleskal. To se Rybě – Pstruhovi líbilo ještě víc.

Jednou zkusil vzít dva klacky a bouchal jimi tak, až se lovci v táboře lekli, že to je válečný křik nepřátelských kmenů. Všichni hned utíkali z chýší a muži byli připraveni bránit své rodiny. Když uviděli Rybu – Pstruha s těmi klacky, tak mu vyhubovali. Nesměl ven do té doby, než půjdou na lov.

Ryba – Pstruh si sedl na kůži a přemýšlel. Když muži odešli lovit, vypravil se Ryba – Pstruh k řece a znovu poslouchal její zvuky. Najednou ho napadlo, že zkusí napodobit řeku kamenem, který měl před sebou, o druhý kámen. A taky že jo.

Nejdřív to zkusil potichoučku, tůkal si, ale pořád to nebylo ono. Vzal ještě jeden kámen a zkoušel to znovu a znovu, až s vlnkami v řece vytukával stejný rytmus. Ostatní děti z tábora to viděly a slyšely a chtěly to zkusit také, ale nedařilo se jim to tak dobře. Ryba – Pstruh jim to předváděl znovu a znovu, až to všechny kluky a holky z tábora naučil.

A tak vznikl první zvuk hudby.

Zámecké adventní kouzlení, Vsetín 2001

Foto M. Langer

Ve všech pracích děti projevily schopnost zajímavým způsobem vytvořit příběh, který navazuje tam, kde archeologické prameny již mlčí. Je nesporné, že profesionalitou nezatížený dětský pohled může být inspirativní pro interpretaci náleзовých souvislostí. Zvlášť zajímavé je zpracované téma náleзовých okolností světo- vě proslulého trojhrubu z Dolních Věstonic z mladšího období starší doby kamenné (cca 26 640 ± 110 let př. n. l.). Vyplyvá z nich, že v lovecké společnosti žil postižený jedinec, o něhož se ostatní museli starat. Tato skutečnost

pozoruhodně posloužila pro srovnání s životem zdravotně postižených v dnešní době.

Děti se tímto tvůrčím způsobem seznámily s tím obdobím dějin člověka, o němž vypovídají jen hmotné předměty, a není tedy jednoduché zpracovat je formou školní učebnice. Naše zkušenosti z práce dětí ze dvou natolik odlišných škol vypovídají o tom, že lze vytvořit vztah i k tak „nezajímavému“ předmětu, jakým je podle statistik dějepis na základních školách.

Instalace výstav ve vsetínském muzeu využívají i děti s nejrůznějším mentálním či tělesným postižením, a to k nábídku komunikativních dovedností. Jedná se především o žáky pomocné školy a denního stacionáře Sedmikráska pro zdravotně postiženou mládež. I když práce s nimi bývá pro neškolené muzejníky obtížnější, odměňují se výraznou aktivitou a naprostou odevzdaností.

Velmi úzkou spolupráci se školami při vzdělávacích i zábavných programech má také pobočka vsetínského muzea ve Valašském Meziříčí. Za zvláštní zmínku stojí společné odborné, studijní a prezentační aktivity se Střední uměleckou školou sklářskou a sklářským učilištěm, které navazují na dlouholetou tradici výroby osvětlovacího skla ve Valašském Meziříčí – Krásně a využívají jednu z muzejních specializací na historické sklo zhotovené v regionu Valašsko. Studenti navštěvují zdarma v rámci školní výuky stálou expozici skla a gobelinů, kde probíhají hodiny výtvarné výchovy, po dohodě s muzejníky i prohlídky depozitáře skla. V muzeu se také pravidelně pořádají prázdninové výstavy jak studentských prací, tak výtvarného či designérského díla jejich pedagogů, často renomovaných umělců. Do budoucna se uvažuje i o předávání zdařilých studentských klauzurních a maturitních prací do muzejních sbírek.

Na pořádání nejrůznějších výstav zase navazují nepravidelné akce muzea pro školní mládež. V minulých letech tak byla připravena soutěž pro střední školy a učiliště v oboru cukrář – kuchař „O nejlepší perníkový výrobek“. Celkem se do ní přihlásilo osm moravských škol, jejichž vítězné výrobky se staly součástí muzejní výstavy „Perníkářství na Valašsku“. Muzeum bylo provoněno perníkem i odvážnými nápady mladých cukrářů, kteří vytvořili z perníku nejen betlémy všeho druhu, ale třeba i aktovku, kolotoč s marcipánovými slony či čajový servis. Ukázalo se, že o soutěži tohoto druhu je mezi mládeží obrovský zájem. Jednak jsou pro ně zpestřením školní výuky, ale i velikou osobní motivací. Vesměs se však jedná o projekty finančně velmi náročné, na něž je nutno sehnat sponzora, což se v tomto případě muzeu podařilo.

Soutěžení v muzejní expozici, Vsetín 2002

Foto M. Janiš

Děti z „Kohútka“ dětem na Zámeckém adventním kouzlení, Vsetín 2001

Foto M. Langer

Kdo se strefí, dostane pamlsék!, Vsetín 2002

Foto M. Janiš

Na fotografickou soutěž „Lovy objektivem“ určené mládeži do osmnácti let muzeum získalo grant nadace OSF. I v tomto případě se vítězné snímky s přírodními motivy staly nedílnou součástí muzejní výstavy „Lovecké motivy“ a přivedly na ni i návštěvníky z řad rodičů, kamarádů a známých soutěžících mladistvých fotografů, kteří jinak do muzea nezavítají.

persvědčují o nezastupitelnosti podobného druhu muzejních aktivit, přinášejících kromě poučení a zábavy pro celé spektrum návštěvníků i kouzlo osobního zapojení do společného programu.

(Autoři tohoto příspěvku působí současně jako muzejní lektori spolupracující se školní mládeží.)

Hrátky s muzejními múzami bývají neobyčejně přitažlivé nejen pro dětské, ale i pro dospělé návštěvníky nabízených programů. Naše bohaté zkušenosti s pořádáním netradičních prohlídek tzv. „oživlého“ muzea na pravidelně konaných Zámeckých adventních kouzleních, stejně jako s organizací nezapomenutelného Keltského happeningu v době konání výstavy Na okraji keltského světa, to potvrzují. Jejich bohatá návštěvnost a nepopsatelná atmosféra stále více

Keltský happening, Vsetín 2001

Foto M. Langer

Otužilé plemeno skotu na valašských pastvinách

Foto B. Dadák

„Jak sa ti ty krávy pasú?...“

- setkání s farmářem ing. Pavlem Šeligou

Břetislav Dadák, Pavel Šeliga

Nesouměřitelně více s minulostí se dnes jezdí do světa. Ať jedeme za rekreací, za prací, či jenom tak, vždycky se díváme a srovnáváme. Každý podle svého naturelu anebo profese. Tento zvyk máme v krvi po svých pradědečcích, kteří dřív, než se něčím stali, jezdili či chodili – jak se tehdy říkalo – na vandr....

Když jsem byl poprvé v Holandsku, první, co mně padlo do oka, byl dobytek. Kravičky si tu očividně lebedily na zeleném pažitě, na vodou oplocených poldrech a vypadaly tak spokojeně, až jim našinec začal závidět. Pátral jsem v paměti, kdeže jsem něco podobného viděl? – Ano! Byly to obrazy mého učitele, profesora Karla Hofmana z třicátých let. Monumenty baladických valašských kopců vyzdobené pasoucími se kravkami... Byla to doba, kdy jsme si doma pěstovali králíky, po vsích na vás kejhala a syčela hejna hus, děcka pásala kozy a na ostrévkách bylo zavěšené voňavé seno... Doba, kdy majitelé travnatých ploch neměli starost, co s posečenou trávou, ale vyžíval se každý remízek a každá příkopa. Loni o prázdninách jsem se opět dostal na jih Valašska, do kraje Bílých Karpat, šest kilometrů za Valašské Klobouky – do obce Vlachovice-Vrbětice. Je to krásný kraj a hlavně jsou zde neobyčejně laskaví a přátelští lidé. Je to tu, jakoby se člověk vrátil do doby prarodičů. Louky posečené, tu a tam je vidět stádečko pasoucích se oveček a také krav. Jen ty krávy mají nezvykle tmavou barvu.

„Jak vidím, vy už tu máte posečené!“

„To Pavel! Chová tu dobytek. Všichni mu tu fandíme!“

„A mohl bych s ním mluvit?“

„Co by ne, já vám ho pošlu...“

A já teď sedím se sympatickým urostlým blondákem, kdysi agronomem v místním JZD, nyní soukromě hospodařícím na 285 hektarech půdy, kterou mu chlapi v hospodě rádi svěřili do opatrování, a těším se, co se dozvím zajímavého.

„Pocházím z Valašské Senice. Podle své mamky jsem byl z pěti jejích dětí nejlinější. Je pravda, že když se vzbudím, nevyskakují hned z postele. Čtvrt hodiny ještě ležím a pomalu si srovnávám v hlavě, co budu celý den dělat. Až je mi všechno jasné, jdu do toho. To už mám promyšlený takřka každý krok. Když někdy

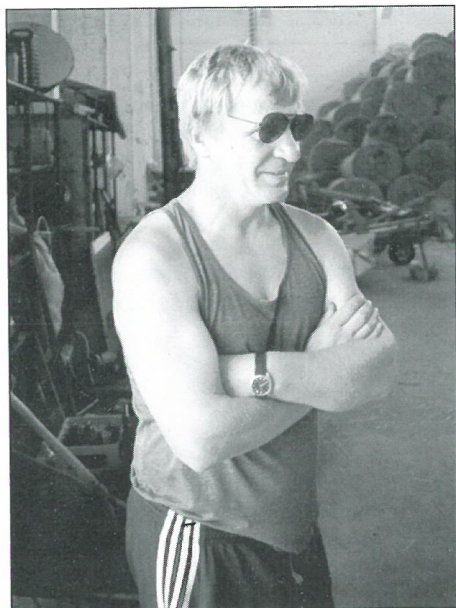
musím dojet, tak si propojím vždy dvě tři místa. To je ta moje lenost! Šetřím pohyby. Ale je v tom i ekonomika a možná i dědictví po našich předcích, kteří museli také hospodařit s časem i penězi.

Vždy jsem rád naslouchal starým lidem, takže znám historii zdejšího života z vyprávění čtyř až pěti generací. Vždy docházelo ke změnám, ale pomaleji. Ted' se to samozřejmě obrovsky zrychluje, ale nepoznávám, že by se žilo šťastněji, spokojeněji. Prioritou jsou jen materiální hodnoty, jako bychom zapomněli, že i ty duchovní jsou důležité. A to platí nejenom na Valašsku, ale ve světě vůbec. Stále se honíme za přírůstkem hrubého domácího produktu, ale já bych spíše bral za dobrou společnost tu, která dovede žít skromněji. Mně například, jako farmáře, který bude mít moc peněz, nic nebrání, abych dával na každý vstup energii. Ale když je nemám, tak přemýšlím. Také naši předkové museli přemýšlet.

Moje dětství bylo hezké, i když dost tvrdé. Táta hospodařil, takže jsme měli hodně povinností, ale i zábavy, i když jiné než je dnes – třeba při pasení nebo chytání ryb. Po studiích v Praze jsem dělal deset let agronoma v JZD ve Vlachovicích. Osobně nerad vzpomínám na mezilidské vztahy v družstvu. Lidé se navzájem sledovali, byla tam skrytá nezaměstnanost, existovali profesionální předstírači práce, kteří dělali osm hodin v týdnu, a nikdo za nic neodpovídal. Třeba v pondělí se sešlo deset lidí a rokovalo zcela vážně dvě hodiny, jestli se mají krávy vyhnat na pastvu v úterý nebo ve čtvrtek. Někdo namítne, jak jsme se měli dobře. To chápu, když to budu brát přes materiálně. Ale z hlediska vztahů, pohody a komunikace mezi lidmi to dobře nebylo.

Kolektivizací se ztratila svoboda člověka. Sedlák, když se ráno probudil, ten věděl, co a jak. On se nemusel ptát tří, čtyř techniků, co má dělat. Říká se, že socialismus lidi osvobodil od těžké práce. To je nesmysl. Komunisté zrušili na vesnicích hospodáře a nadělali z nich pacholky. Zemědělská výroba byla velmi intenzivní, a tím devastovala přírodu. Socializace, tak jak jsem ji poznal, byla nezodpovědnost a nerozum. Ti, co o všem rozhodovali, seděli v kancelářích. Dříve spolu lidé sedávali na mezi a povíдали si. Věděli, co dělají. Věděli také o každé studánce. Lidé žili skromněji, ale o to bohatěji. Nevěřím, že plný žaludek dělá lidi spokojenější.

Po roce osmdesát devět se po nadšení dostal šok. Lidé najednou zjistili, že zemědělství se o ně nestará. Byli nuceni si hledat jinou práci. Ukázalo se, že jim chybějí peníze. Přidružené výroby přecházely do privátních rukou a zůstala neproduktivní zemědělská výroba, na kterou kdysi doplácelo naše JZD 10.000 Kč na hektar. A najednou bylo vidět, že tzv. prvovýroba zaměstnávala zbytečný nadbytek lidí. Tady třeba na 1500 hektarech pracovalo 200 lidí. Jeden člověk na 7 hektarů. Kde tu byla výhoda zcelování? Jednodušší to měli tam, kde výhodnější podmínky dovozovaly zemědělskou výrobu bez přidružených výrob. A tak se tu postupně zemědělská výroba umrtvila. Krajina začala zarůstat plevem, už nebylo vidět činnost člověka. Mezi lidmi začaly kolovat katastrofické řeči: Když skončí družstvo, bude hlad! a podobně. Měl jsem pocit, že se u nás úplně vytratil obyčejný selský rozum našich předků.

Ing. Pavel Šeliga v roli průvodce farmou Foto B. Dadák

Cítil jsem, že v takové situaci není dobré „machrovat“, ale ani naříkat. A tu to přišlo. Jeden můj kamarád, kdysi můj praktikant z Vlachovic, se vrátil z Ameriky. Ten na vlastní kůži zjistil, že tam zdaleka nemají lidé na různých ustláno, že se musí makat, ale že jsou tam velké výsledky. Nebylo co řešit. Využil jsem programu, který měla Vysoká škola zemědělská v Praze dohodnutý s univerzitou v Minneapolis. A když přišlo zpět potvrzení, že si mě jeden farmář vybral, odletěl jsem v září 1994 do Ameriky.

Farma byla 300 km od Minneapolis. Přijel jsem večer, dostal jsem večeri a ráno v pět už jsem dojíll! Dělal se o sobotách, nedělích, pořád. Někdy se dělalo až 440 hodin za měsíc. V jednu hodinu jsem se vracel z práce, ráno o půl páté dojíll a krmil dobytek, sekal nebo vláčel. Farmář byl stejně tvrdý na nás tak jako na sebe. Pracovní morálka a výkonnost amerických farmářů je nesrovnatelně větší než u nás. Na farmě bylo 500 kusů dobytka, zhruba 100 krav se dojíll, k tomu bylo 700 hektarů půdy. Na veškerou práci byli čtyři lidé, v zimě si nechávali jen jednoho zaměstnance. Byla tam dost velká dřina, až to bylo hnané do extrému. Poznal jsem tam hodně špatných, ale i dobrých věcí. Dobré se dá převzít, špatné at si tam nechají. My musíme využít naší vlastní šikovnost. V USA jsem strávil půl roku. Farmáři to tam mají jednodušší, protože se řídí určitými zákonitostmi. Farmáři tam nemají tolik rušivých prvků. Je to např. otázka nájemních smluv, otázka prostoru, farmář si hledí jenom svého, a to je asi jeden z těch prvků vysoké produktivity práce. Abych pravdu řekl, moc jsem si tam tou dřinou nevydělal, ale já tam nejel pro peníze. Asi čtrnáct dní jsem pak cestoval po Jižní Dakotě, pak jsem ještě chvíli dělal u jedné zeleninové firmy. Majitel byl slušný člověk - bílá košile, kravata, ráno každému podal ruku. Člověk se pak snažil, aby dobře pracoval, aby ho nezklamal. Poznal jsem, že v pohodové atmosféře je člověk výkonnější. Svých nových zkušeností jsem nelitoval.

Když jsem se vrátil z Ameriky, uvědomil jsem si, jak je to tu pusté a zanedbané, a působilo to na mě až depresivně. Měl jsem pocit, jako by to bylo i mou vinou. Příroda mého dětství byla přírodou živou a bohatou a vlivem člověka se změnila v jakousi fabriku, kde výtečnost, přírůstky a procenta byly na prvním místě zájmu. Už jsem věděl, co mám dělat. Vzpomněl jsem si na dobu svého dětství, u kraviček, a pustil se do toho.

Pracuji sám se svou ženou, která dělá veškerou administrativu. Na sezónu si беру jednoho až dva lidi. Moje idea je, že čím menší zásah člověka, tím je to lepší pro zvířata i pro krajinu. Zvířata musí být také spokojená. Důležité bylo vybrat plemeno. Tomu se říká rajonizace v živočišné výrobě. Uvědomil jsem si, že nejlepší bude plemeno ze severu, ze Skotska, které zdomácnělo i v Americe i v Kanadě. Už před devadesáti lety přicházely dopisy z Ameriky od těch Valachů, kteří tam šli hledat práci, že tamní farmáři nechávají krávy i telata v zimě a že je ani nekrmí. Že si ty krávy najdou obživu samy. Ubraly sice na váze, ale přežily. To byl pro Valachy, kteří byli zvyklí všechno schovávat do tepla, určitě šok. Toto skotské plemeno, které se jmenuje *Aberdeen*

Ovce plemene Romney Marsh z Anglie

Foto M. Janiš

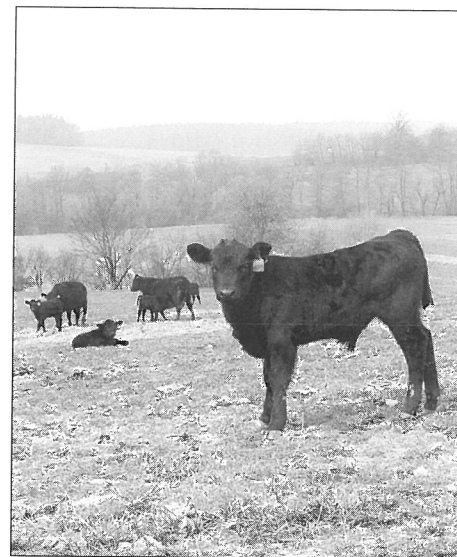

Foto M. Janiš

Angus, už bylo dovezené z Kanady. 6. listopadu 1996 přibýlo prvních dvacet kusů. A na jednu se všechno řešilo: kultivace pozemků (uvedený skot je rovněž pojiždou rezačkou i herbicidem – travní porosty dokonale čistí), vybudování ohrad a bran, třídícího a naháněcího zařízení, pořízení stáda... Dnes je farma vybudovaná na 90 %. Na rozloze 280 ha se pase 65 krav a 120 ovcí, z nichž 30 oveček sponzorovala ZO ČSOP Kosenka ve Valašských Kloboukách. Ovce masného plemene *Romney Marsh* pocházejí z Anglie a také jsou celoročně venku. Mají dostatečný prostor a klid pro svůj život. Tady ve střední Evropě jsou tato zvířata spokojena. Filosofie je spásat ty obrovské plochy. Je to změna z „těžkého“ na „lehké“ zemědělství. A čím lehčí zemědělství, tím energeticky méně náročné. Dnes mám čistokrevný plemenný chov ovcí a skotu a produkuji i ekologicky čisté maso. Denní přírůstky jsou zatím u oveček cca 30 dkg na kus, u skotu se dosahuje 1, 20 až 1, 40 kg na kus. Charakteristickým rysem chovu jsou minimální materiální a personální vstupy. Pro rozšíření systému chovu ovcí a skotu jsme s ing. Janem Svědou ze Zlína vytvořili nové s. r. o. Společně hospodaříme od r. 2002.

Stříhání a hodnocení chovu ovcí Svazem chovatelů ovcí ČR na farmě ing. Seligy, 24. 5. 2002 Foto: M. Janík

Práce mě baví a těším se z každého dne. A víte, že jsem chtěl být jako kluk autolakýrníkem? Naštěstí vůle rodičů se tehdy musela respektovat.“

Rys ostrovid (*Lynx lynx*) užitečný lesní predátor

Alena Hájková, Magda Roháčová,
Miroslava Žídková

Historie výskytu rysa v České republice

Rys je původním druhem, který byl na většině území České republiky vyhuben. Dochované historické materiály neumožňují přesnou rekonstrukci původního areálu a odhad někdejší početnosti rysa na našem území. Nicméně lze předpokládat, že v historických dobách obýval celé (nebo alespoň většinu) zalesněného území jak Čech, tak i Moravy a Slezska.

S rozšiřujícím se osídlením naší krajiny však tato původní populace ustoupila zvyšujícímu se tlaku, který postupně vyústil až v její úplné vyhubení. Nejříve rysy vymizeli v oblastech, které byly velmi časně přetvořeny v kulturní krajinu.

Zánik původní populace v Čechách se datuje: 15.-17. století - Polabí, střední Čechy; 18. století - Krkonoše, Lužické hory, Jizerské hory, Orlické hory. Relativně nejdéle se rys udržel v lesnatých oblastech a pohraničních horách jižních a popřípadě i západních Čech, odkud jsou zprávy o jeho výskytu ještě z počátku 19. století.

Na Moravě a ve Slezsku původní populace zanikala pomaleji, zvláště v prostoru východní Moravy, kde byla posilována zatoulanými nebo migrujícími jedinci ze Západních Karpat.

V 17. století rys vymizel z moravských nížin. V 18. století z Českomoravské vrchoviny, Moravského krasu, Drahanské vrchoviny, severní části Moravy a opavského Slezska. V 19. století byl ještě docela častý výskyt v Jeseníkách a na moravsko-slovenském pomezí. Poslední moravské historické ulovky nebo pozorování rysů pocházejí z Moravskoslezských Beskyd ještě z počátku našeho století.

Začátkem 20. století je však možné považovat rysa ostrovida jak v Čechách, tak i na Moravě a ve Slezsku za vyhubený druh. Pozdější případy ulovení nebo pozorování v Moravskoslezských Beskydech je nutné považovat za imigranty ze Slovenska.

Za hlavní příčiny zániku původních populací rysa lze označit přímé pronásledování člověkem, změ-

ny ve skladbě našich lesů a posléze klesající lesnatost našeho území. Intenzivní pronásledování větších šelem u nás má své počátky již v dobách hospodářského podnikání renesančních velkostatků, tedy zhruba od konce 15. století. Nejradikálnější ústup velkých šelem se však datuje do dob tereziánských a josefinských, kdy vedle nařízeného „hubení velkých šelem myslivci a poddanými“ došlo následkem tereziánských lesních řádů, vydaných v letech 1754-1756, současně k rychlé přeměně původních lesních porostů na uměle zakládané monokultury.

Pozdější reformy osviceneckého absolutismu, zejména lovecký řád Josefa II. z roku 1780, umožňující hubení velkých šelem každému a kdekoli, pak už zastihly populace velkých šelem na ústupu a přispěly k urychlení jejich zániku na většině našeho území.

Rozšíření

Rys původně obýval horské lesy a tajgu ve značné části Eurasie a Severní Ameriky. Dnes se však v Evropě více vyskytuje jen na severu Ruska a Finska, ve Skandinávii, v Karpatech, balkánských pohorích a místy i v Polsku. Mnohde je však znova vysazován.

Je typickým druhem horských lesů, kde nachází optimální podmínky v 800-1200 m n.m. Nejčastěji žije v hlubokých a nepříliš navštěvovaných jedlo-bukových, bukových i čistě smrkových porostech, kde mu skalnaté terény a hustý podrost poskytují dostatek úkrytu. Proces vymizení rysa ostrovida v četných evropských zemích trval přibližně čtyři století a postupoval od západu směrem na východ. Nebyl to souvislý proces, v určitých obdobích docházelo k přechodnému zvýšení jeho populační hustoty a opětovnému obsazení oblastí, z kterých již předtím vymizel. Nyní se populace rysa nachází ve fázi opětovného rozšiřování areálu.

Na počátku 90. let lze na území ČR rozlišit 4 oblasti, kde výskyt rysů získal trvalý charakter: Pošumaví, Labské pískovce, Jeseníky a Beskydy.

Kromě těchto hlavních center jeho současného výskytu se postupně hromadí pozorování migrujících a zatoulaných jedinců i z jiných oblastí, často až značně vzdálených od těchto stálých populací.

V současné době se počet rysů na území ČR odhaduje přibližně na 100-150 jedinců.

Beskydy jsou tradiční oblastí výskytu rysa u nás, navazující na souvislý areál západokarpatské populace. Rozsah osídlení odpovídá populačnímu vývoji rysa na Slovensku. Po roce 1945 zde byl zaznamenán výskyt rysů již v 50. letech, avšak záhy došlo k jejich poměrně rychlému vyhubení. Další období šíření rysa se datuje do počátku 80. let, kdy po legislativním omezení lovu rysů na Slovensku v roce 1975 opětovně došlo ke vzrůstu karpatské populace a zvýšení její migrace na západ.

V současnosti jsou rysy pozorovány nejen v Moravskoslezských Beskydech, kde podle odhadů žije stabilně 10-15 jedinců (KUNC, 1996), ale i v okolních pohorích (Javorníky, Vsetínské vrchy, Hostýnské vrchy, Bílé Karpaty).

Způsob života

Rys má vynikající sluch a výborný zrak. Loví hlavně srnce, prasata a jelena, kteří tvoří dvě třetiny jeho potravy. V létě chytá často i drobné hlodavce, ptáky, hmyz a občas si jidelníček zpestří i sladkými plody. Svě jméno „ostrovid“ si skutečně zasluhuje. Jeho oči zaznamenávají i nepatrný pohyb a objeví kořist jen díky pohybům stébel trávy. Je scho-

pen spatřit potkana na vzdálenost 75 m, králíka ve 300 m a srnce dokonce už na 600 m.

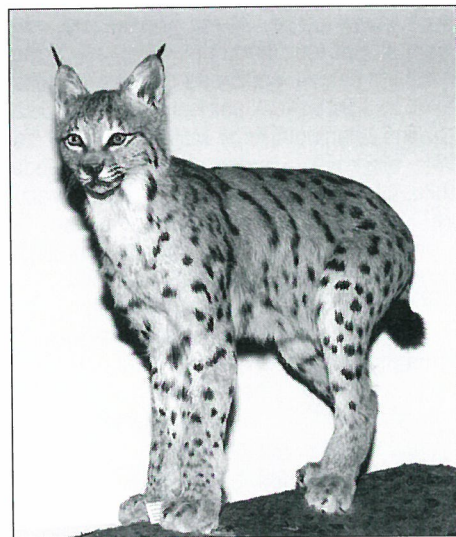
Při lovu kořist neštvě, ale překvapuje ji a pronásleduje během na krátkou vzdálenost 20-50 m. Váhou těla ji srazí k zemi a silným chrupem prokousne krk a láme vaz. Nepodaří-li se mu kořist brzy dostihnout, zanechává lovu. Takto skončí neúspěšně až 60% pokusů. Přestože dovede šplhat, na stromech neloví ani neodpočívá. Za potravou se vydává hlavně v noci, přes den se na skrytých místech rád sluní.

Žije samotářsky a jeho lovecký revír má rozlohu 10-25 km². Jedině v době páření od února do března se obě pohlaví drží pohromadě. Samice jsou březí 70-74 dní a po této době vrhají někde v houštině, na skále nebo pod vývratem stromu 2-4 mláďata. Ta přicházejí na svět od konce dubna do začátku června a brzy se pokryjí světlou a skvrnitou srstí. Prohlédnou po více než dvou týdnech a matka je kojí 2-3 měsíce. Zůstávají s ní až do období další říje, pohlavně dospívají po 2-3 letech. Mohou se dožít až 25 let.

Rys je důležitým selektivním činitelem při odstraňování zvěře slabé a nemocné a regulátorem převahy samičí zvěře v přírodě. Rovněž brání les před přemnožením srnčí zvěře. Mezi predátorem a jeho kořistí existuje zpětná vazba, pokud je dostatek zvěře, daří se také rysovi a jeho populace roste. V opačném případě jeho početnost klesá.

POZNÁMKA

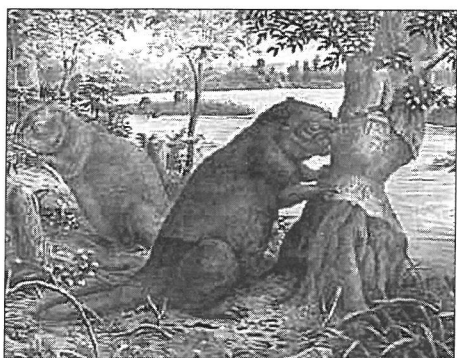
Text je zkráceným scénářem výstavy, která proběhla v listopadu 2002 v Muzeu Beskyd Frýdek-Místek a v únoru – březnu v OVM ve Vsetíně.

Fotoarchiv Muzea Beskyd ve Frýdku-Místku

narozen:	1999-2000 v Moravskoslezských Beskydech
zahynul:	23.4.2002 ve Starých Hamrech
věk:	2-3 letý kocour
preparoval:	Marie Szmaragowska, 2002
uložen:	Sbírka Muzea Beskyd Frýdek-Místek, zapsán pod př. č. 23/2003
ochrana:	druh silně ohrožený (zákon č. 114/92 Sb.ČR)

váha	15,1 kg
výška v kohoutku	53 cm
délka těla	91 cm
délka ocasu	20 cm
délka zadního chodidla	22 cm
výška ušního boltce	7,5 cm

Bobr evropský na školním obraze asi z roku 1908 (detail)

Bobr evropský ve Středním Pobečví

Karel Pavelka, Tomáš Kašpar

Na samou hranici okresu Vsetín se při svém šíření ve střední Evropě dostal největší evropský hlodavec-bobr evropský (*Castor fiber*). Šíření tohoto živočicha souvisí s jeho vysazováním v různých koutech Evropy, kromě Skandinávie mimo jiné také v Polsku. U nás byly provedeny výsadby jedinců v Litovelském Pomoraví a ve vojenském prostoru Libavá na počátku 90. let 20. století. Od té doby jsou také zprávy o výskytu tohoto živočicha na různých místech Moravy a Slezska - kromě uvedených oblastí je znám stálý výskyt na říčce Stonávka mezi Havířovem a Karvinou. V povodí řeky Bečvy došlo ke zjištění známek výskytu již v roce 2001, výraznější činnost na dřevinách a skluzy pod vodu byly zjištěny koncem roku 2002 a na počátku roku 2003 v oblasti tzv. starých šterkoven u Milotic nad Bečvou a Hustopečí nad Bečvou, později byly zaznamenány známky výskytu bobra také u hustopečského rybníka Závís.

Protože tato oblast přerovského okresu až po Hranice na Moravě je již od 70. let 20. století sběrnou a zájmovou oblastí přírodovědného oddělení našeho muzea, je výskyt tohoto živočicha dále sledován pracovníky Muzea regionu Valašsko ve Vsetíně a Českého svazu ochránců přírody ve Valašském Meziříčí. Šíření bobra směrem k Valašskému Meziříčí je možné, vzhledem k charakteru okolí Bečvy dále ke Vsetínu je však jeho stálý výskyt v této oblasti málo pravděpodobný.

Stopa činnosti bobra evropského Foto K. Pavelka

Ocenění práce vyšivačky Jany Juřicové

Richard Sobotka

Jana Juřicová se naučila vyšívat u své stařenky v Zubří, která vyšívala po celý život a získala za své umění titul „mistr lidové umělecké výroby“. Také její maminka vyšívá. Jana pracovala 20 roků v Tesle

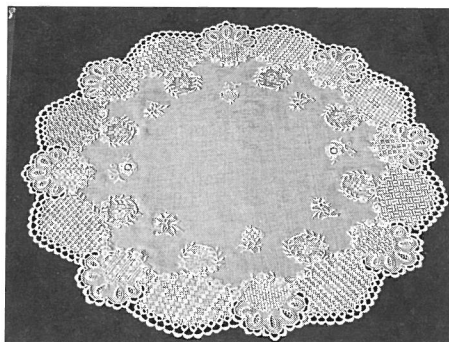
Rožnov v konstrukci jako kreslička, konstruktérka. Po roce 1990 se zabývá bílým vyšíváním profesionálně.

Původně vyšívala podle stařečnických vzorů, pak se začala zajímat o staré výšivky ve Valašském muzeu v Rožnově pod Radhoštěm. V současnosti se u svých výšivek často vrací k umění někdejších valašských vyšivaček.

V závěru roku 2002 byla její práce ohodnocena titulem „Nositel tradice“ a ministrem kultury jí byl předán v Praze diplom:

Ministr kultury České republiky uděluje Janě Juřicové titul Nositel tradice lidových řemesel v oboru bílá výšivka za vysokou úroveň znalostí a dovedností v tomto oboru a za jejich předávání následovníkům.

Slavnost spojená s výstavou výšivek měla původně proběhnout v závěru léta v Prachaticích, ale katastrofální povodně vše oddálily a obojí se odehrálo až v závěru roku 2002 v Praze.

Vyšívaná dečka Jany Juřicové podle vlastního návrhu

Jana Juřicová

Nositelů tradic, kteří tento titul obdrželi a mohou používat pro své výrobky ochrannou známku, je v ČR jen deset. V oboru textil je Jana Juřicová jediná.

Při své práci zhotovuje Jana Juřicová nejen nové výšivky, ale provádí i rekonstrukce krojových součástí a opravuje i ty nejstarší výšivky. Spolupracuje s Valašským muzeem, dělala pro Etnografický ústav MZM v Brně i pro další instituce. Pracuje na zakázku a podle objednávek. Ve Valašském muzeu předvádí během textilních dnů vyšívání na rámu.

Za nejzajímavější zakázku považuje práci na výšivce pro manželku guvernéra belgické banky v r. 1991. „Vybrala si vzor z mých náčrtků“, vzpomíná Jana Juřicová. „Byla to moje největší výšivka, kterou jsem dělala, 90 cm dlouhá a asi 60 cm široká, velký obdélník, podstříhovaná výšivka, kombinovaná se sítím. Do takto kombinované výšivky se měl málokdo odvahu pustit. Výšivka byla krásná. Ukázala jsem ji v muzeu, všem se líbila. Dostala jsem pak od guvernéra písemné poděkování. Byla to tehdy moje nejlepší práce.“

Kolik výšivek udělala, to se nedá spočítat. Vystavovala je prostřednictvím Valašského muzea v rámci přehlídky krojů nebo vystoupení folklorních souborů i za hranicemi. Její výšivky se dostaly do Texasu, Itálie, Belgie, Německa. Vystavovala ve

Vídni. Doma mimo jiné v Kersku a naposledy v Praze.

Její práce jsou prezentovány také na internetu pod Info Rožnov na stránkách:

www.roznov.info.vysivka

Při pohledu na výšivku člověk žasne, kolik práce, trpělivosti, dovednosti a umu je potřeba ke zhotovení křehké a krásné bílé valašské výšivky. Variabilita jemných vzorů a přesná práce na půvabných výšivkách jsou dokladem toho, že Jana Juřicová, která žije a pracuje ve Viganticích, obdržela prestižní titul po zásluze.

Pohodově v nové vsetínské galerii Pohoda

Monika Adámková

Ve starém rodinném domě pana Vencla byla letos otevřena nová galerie. Tento dům se výjimečně a doslova zázrakem dochoval v centru Vsetína a nebyl zbourán, tak jako většina jiných starých budov z původní zástavby. Když se uvažovalo o jeho využití, vznikla myšlenka přiblížit současné výtvarné umění lidem v průběhu setkávání se s přáteli, kdy mohou v příjemném prostředí ochutnat domácí zákusky, kávu či víno a přitom vnímat i umění. To vše poskytuje kavárna a cukrárna s galerií Pohoda, obě propojené se starožitnictvím.

Ve sklepích prostorách vznikla restaurace Zlaté časy s dokonalou kuchyní a okouzlejícím interiérem „a la patio“ (ve starém stylu). V budově nechybí ani prostory pro provozování dnes tolik módního squashu.

V Pohodě jsou vystavována výtvarná díla našich současných výtvarníků a kamarádů. Zahajovací výstava patřila akad. malíři Mirkovi Adámkovi, jeho olejomalbám a pastelům, které nebyly doposud vystavovány. Následovala výstava kreseb koní od Jáchyma Křížanové, dalšími plánovanými výstavami budou fotografie J. Rudolfa Dudy, malby J. Šuhájky, dílo M. Maliny, F. Petráka, Rossiho, Tománka, M. Kotrby...

Na všechny chystané vernisáže výstav i k příjemnému posezení „jen tak“ zvou provozovatelé galerie Robert Zenzinger a Metoděj Dvořáček a kurátorka Monika Adámková.

Kámen (vlevo) v Zadních horách se záznamem Josefa Bolfa

Foto K. Malina

Hornobečvanská marginálie Setonova průvodce Beskydami

K objasnění záznamu vytesaného do kamene na hřebenu Zadních hor

Karel Malina

V r. 2000 vydalo ostravské nakladatelství ATHOS útlou knížku Jaromíra Šlosara s názvem *Setonův průvodce Beskydami*, neobyčejně půvabnou jak obsahem, tak i pěknou grafickou výpravou s fotografiemi Ludka Boucného a navíc praktickým kapesním formátem v tvrdých deskách. Jak už její samotný název naznačuje, je věnována svéráznému putování beskydskou přírodou, na které se autor porůznu v letech 1990-1998 vydával se svým dávným přítelem z mládeži. Díky jeho kamarádovi vznikla dobrá třetina přírodních obrázků této knížky, která ale není běžným turistickým průvodcem. Jak autor v úvodu podotýká, je určena spíše jen pro vnímavé duše, které jsou obdobně jako oni dva nerozdílní trampové přitahovány tímto malým kousíčkem Karpat. Snažili se všimnout si beskydské horské přírody a divočiny jako spisovatel a zálesák Ernest Thompson Seton, legendární autor *Dvou divochů*, přírody americké. A tak díky tomuto pojetí spolu se zápisky autora se postupně rodil podklad k nevšednímu knižnímu průvodci, který se může stát dobrou, podnětnou a obohacující inspirací pro všechny, kdo se teprve do různých koutů Beskyd chtějí vypravit, ale ještě více bude blízký těm, kdo už Beskydy důkladně a mnohokrát prošli a mohou si tak k jeho pročítání přizvat prožitky a zkušenosti i z vlastního poznávání beskydských hor.

Nepřehlédnutelný a nemálo zajímavý námět k naší obsírnější poznámce na okraj textu této knížky, který se doslovně, ale jen nepřímo, váže

k obci Horní Bečvě, je zařazen v její závěrečné kapitole, označené jako Drobty na cestě, kde na str. 69 autor vzpomíná :

„Vzdušnou čarou kolem dvaceti kilometrů na jih je to z Javorového na Konečnou. Vlevo u chodníku cestou na Beskyd jsme víceméně náhodou objevili záhadný kámen, přímo začarovaný kámen. Desetkrát projdete kolem něj a nevšimnete si ho, po jedenácté se podíváte, jak je to možné, že jste ho neviděli. Je v něm vytesaný záznam o události, která se tu odehrála nejspíš v první třetině minulého století. „Nejspíš“ proto, že špatně čitelný letopočet si musíte domyslet. Text uvádí osadníka jménem Komeník z Horní Bečvy. Podle nás to byl portáš, kterého tu zabil zbojník, ale bůh ví, co se tu stalo. Několik tajemných křížků ve skále zarůstá mechem a my o nich nic nevíme.“

Záhadný kámen, o němž je tu řeč, se nachází ve střední části Zadních hor, táhnoucích se po hranici se Slovenskem mezi Bumbálkou a Bílým Křížem, a to v jejich krajinně nejhezčím úseku mezi Bobkem (871 m n.m.) a Konečnou (865 m n.m.). Vypravíme-li se na jeho místo pěšky po značené turistické trase ze středu obce Bílá přes vrchol Bobku a dál už jen 1,5 km po hřebeni směrem ke Konečné, dojdeme k němu za půldruhé hodiny. Nejspolehlivějším vodítkem k jeho vyhledání v terénu mohou být bíle natřené hraniční kameny státní slovensko-české hranice z r. 1993. Skalka je v sektoru mezi hraničními kameny označenými čísly 19/7

a 19/6, ve vzrostlém smrkovém lese a přímo na samém okraji turisticky značené hřebenovky. Jsou to dva ve spodní části těsně se dotýkající nevelké a ze země vystupující kamenné útvary, které je ale možné při chůzi v době letní vegetace snadno přehlédnout. Levý dosahuje nad zemí výšky 120 cm. Jako nepravidelný blok s úklonem k západu nese pak na své příčné stěně v její horní a povystouplé části, zhruba 70 cm široké, zmiňovaný tajemný nápis. Na skalce nejdříve upoutá pozornost pod hranou její vystouplé části nápis „z Horní Bečvy“. Nad ním nad hranou již nečitelné číslice, z nichž poslední by mohla být „6“. Nad ní nejhornější řádek písmen se skládá z „komeník“, ale před ním mezi neidentifikovatelnými znaky, které rozhodně neznámají křížky, je ještě zřetelně rozpoznatelné „Bolf“. Kromě toho určité náznaky už zcela nečitelného písma jsou i na podélné východní stěně kamene více porostlé mechem. Čitelně dochovaná slova sama o sobě jistě nic srozumitelného nenapovídají, ale Bolf je mezi nimi klíčové slovo a jméno, které nám právě znění záznamu pomůže vysvětlit. Odkazuje totiž k dalšímu podobnému nápisu na zcela jiném a odsud vzdušnou čarou 15 km vzdáleném místě Beskyd – na Čertově mlýně. Na jižním úbočí Čertova mlýna – zhruba 500 m pod vrcholem – je při značené stezce vedoucí na Martinák pramen, zčásti upravený kamennými plotnami na studánku. Vedle něho vystupuje ze svahu kamenný útvar, který by se dal označit jako kamenná lavice. Jeho vyčnívající část dosahuje délky přibližně 200 cm a výšky 60 cm. A přímo na jeho svrchní rovné plošině v jeho horním okraji nejbližší prameni je vysekán nápis:

**Bolf Josef
kameník
H.B.
1903**

Z toho vyplývá, že obsah záznamu vytesaného v Zadních horách byl tentýž a že je ve skutečnosti docela prozaický a banální : *Bolf – kameník – z Horní Bečvy*, přičemž písmeno „a“ s výraznějším bríškem se jeví jako „o“ a již nečitelným letopočtem mohl být rok 1906. Co ale kameník Josef Bolf, který tu po sobě tyto nepatrné odkazy zanechal, mohl v beskydských horách pohledávat ? Odpovědi by bylo možné dát hned několik, ale ani jedna nebude spolehlivá. Například bychom se mohli domnívat, že tu procházel zřejmě někam za prací. Ale proč zrovna těmito místy a proč by se navíc při namáhavé cestě zdržoval vytesáváním nápisů do kamene?

A přece právě Zadní hory skýtají další svědectví minulých časů, které nám skutečnost, co vlastně Josefa Bolfa na tato místa přivedlo, nečekaně odhalí.

Záznam vytesaný kameníkem Bolfem u pramene na Čertově mlýně

Foto K. Malina

Pramen na Čertově mlýně

Foto K. Malina

V úseku hřebenovky mezi vrcholem Bobku a skalkou s nápisem kameníka Bolfa stojí západně pod vrcholem označeným kótou Tobolovci – 875 m n.m. a mezi státními hraničními kameny s čísly 20/11 a 20/10 starý a dnes už historický kamenný mezník. Má tvar čtyřbokého hranolu o rozměrech 27 x 22 cm a vyčnívá 55 cm nad úroveň terénu. Na severní straně obrácené do katastru obce Bílá nese dobře viditelný nápis:

MORAVA
Ostravice
H.H.

Zkratku H.H. lze číst jako Herrschaft Hochwald (panství Hukvaldy). Na protilehlé straně hranečnicku, obrácené k území Kysúc, je pouze uvedeno: **UHRY**. Vročení kámen neobsahuje.

Mnohým turistům a v zimě lyžařům-běžkařům bude jistě velice dobře známý obdobný ručně a čistě opracovaný hraniční kámen na vrcholu Trojačka (939 m n.m.), označovaném tak s velkou pravděpodobností proto, že se tu stýkají tři horská pásma: Vsetínské vrchy, Moravskoslezské Beskydy (Zadní hory) a Javorníky. Kámen má trojhrannou podobu o rozměrech 25x24x26 cm a jeho výška nad úroveň terénu dosahuje 80 cm. Na jeho čelní straně, obrácené na sever do tehdejšího ještě ostravického katastru lze číst stejný nápis jako na čtyřhranném mezníku v Zadních horách, který je navíc doplněn letopočtem 1906 a evidenčním číslem. Na východní straně směrem do makovského katastru pak **UHRY** a na jeho jižní straně je vyznačen nápis **KARLOVICE**. Mimo tyto dva svými rozměry větší hranečnický jsou porůznu dochovány i menší hraniční čtyřhranné kameny, a to souvisle v různých dlouhých úsecích mezi Trojačkou a úbočím Vysoké i podél celé současně severovýchodní hranice katastrálního území Horní Bečvy. Z úbočí Vysoké postupují přes Hlavatou, Kladnatou, Mečovou až nad Martinák a pokračují až nad Bukovinu, na Čertův mlýn a z jeho vrcholu směrem na Pustevny. Zachované úseky těchto hraničních kamenů, které mají vytesány pouze písmena H.H. a evidenční číslo a na protilehlé západní straně písmena H.M. (Herrschaft Meseritsch), jsou shodně vyznačeny i v turistické mapě Moravskoslezských Beskyd 1:50 000 jako okresní hranice.

Mimo tyto hraniční kameny jsou na úbočí Vysoké dochovány mohutnější, nižší a nahoře zaoblené hranečnický s vročením 1830, které pocházejí z doby zakládání stabilního katastru. V celém úseku mezi Trojačkou a Čertovým mlýnem bude zřejmě nejvýznamnějších pět dochova-

ných pískovcových čtyřbokých hranolů přibližně o rozměrech 30 x 13 cm, nad zemí 50-80 cm a nahoře zaoblených. Jejich čelní strana nese v horní části vytesaný rámeček a v něm dvě propojená písmena HH a na zadní straně spojená písmena HM. Svým tvarem opracování a propojením písmen se podobají historickým hraničním kamenům z jiných území, které pocházejí až z 18. století.

Vrátíme-li se však zpět k trojhrannému hraničnímu kamenu na Trojačce a čtyřhrannému kamenu v Zadních horách a pozorujeme na nich blíže tvar písmen ve slově *Ostravice* a ty srovnáme s literami jména *Bolf Josef* vysekanými ve skále na Čertově mlýně, potvrzuje se nám tušená souvislost. Josef Bolf se pravděpodobně v letech 1903-1906 podílel na opracovávání a osazování těchto hraničních kamenů. Také i rozměry a tvary číslic jím vytesaného letopočtu 1903 na Čertově mlýně bez pochyb shodně odpovídají formě evidenčních čísel vyznačených na blízkých hraničních kamenech.

Kameník Bolf tu samozřejmě nepracoval sám. Odstraněním navrštěné a spleti kořinek upevněné zeminy ze střední a dolní části kamenného útvaru u pramene na Čertově mlýně se nám podařilo odhalit další a mnohem méně čitelný záznam: **Polach Jan**. Od něho vpravo o kus dál za prasklinou v kameni ještě pak s ním zřejmě už nesouvisející letopočet **1899** z číslic odlišné podoby.

Spolehlivě zjistit totožnost hornobečvanského kameníka Josefa Bolfa bylo možné jen nepřímo. Podle výsledků sčítání obyvatel k r. 1890, 1900 a 1910 žili v té době na Horní Bečvě dva dospělí občané se jménem Josef Bolf. Ani jeden z nich však nikdy neuvedl kamenictví jako obor svého hlavního nebo jen vedlejšího výdělků (k tomu navíc nevíme, podle jakých kritérií bylo kamenictví posuzováno při sčítání k r. 1900, kdy na Horní Bečvě vedle ostatních běžných řemesel a výdělečných činností nebylo zaznamenáno ani v jednom případě). Důležitý, i když neúplný údaj o Josefu Bolfovi se nachází v knize zápisů učňů, kterou v letech 1885-1941 po dobu svého trvání vedlo Společenstvo smíše-

ných živností v Rožnově pod Radhoštěm. V ní byl pod č. 346 zapsán jako učeň v řemesnickém oboru kamenictví. Rubrika pro datum narození zůstala v jeho zápise prázdná. Do učení nastoupil dnem zápisu 10.12.1901 a jeho mistrem byl Josef Leide z Nového Jičina, t.č. na Horní Bečvě. Možné důvody a souvislosti setrávání kamenického mistra Leideho na Horní Bečvě těžko určit. Ani dobu vyučení Josefa Bolfa jeho zápis neuvádí, ale ta zpravidla trvala tři roky a on přitom, jak vyplývá ze zjištění jeho totožnosti, do učení nastupoval už jako tříletý a ženatý. K okolnostem jeho následného uplatnění při opracovávání a usazování hranečnicků v hraničním pásmu území hukvaldského velkostatku se nepodařilo nic bližšího zjistit. Inventáře k fondu Ústřední ředitelství arcibiskupských statků ve Státním oblastním archivu v Olomouci nepoukazují na žádné případně dochované doklady o plánech a průběhu těchto prací.

Ke konci roku 1910 bylo na Horní Bečvě zaznamenáno 17 občanů, kteří zastávali různou práci v kamenickém oboru, ale Josef Bolf mezi nimi nebyl. Z toho nakonec vyplývá, že vyučeným kameníkem z Horní Bečvy byl Josef Bolf, nar. 15.9.1868, který podle záznamu v úmrtní matrice jako půlpasekář z č.p. 208 v trati Bečvica a otec pěti dětí zemřel už v poměrně mladém věku v r. 1909.

A tak jako doklady náročné, ale krásné práce, jakou kamenické řemeslo nepochybně bývalo a je, po Josefu Bolfovi stejně jako po mnoha dalších bezejmenných kamenících tu kromě jiného zůstávají i tyto topografické terénní památky, které dosud nepozbyly svoji trvalou platnost a účel. Vyznačují důležitý horský předěl s odedávna utvářenou historickou hranicí vždy současně několika nižších i vyšších územních celků a vposledu i s procházející evropskou rozvodnicí, rozhraničující říční síť v území severně od ní k úmoří Baltského moře a na jih od ní k úmoří Černého moře.

PRAMENY A LITERATURA

SOKA Vsetín, OÚ Val. Meziříčí, sčítání obyvatelstva v obci Hor. Bečva, i. č. 574-576 – r.1890, i. č. 671-673 – r. 1900, i. č. 769-771 – r.1910 (zvl. č. p. 125, 208, 370);

Společenstvo smíš. živností v Rožnově p. R., i. č. 3 – Kniha zápisů učňů 1885-1941.

Beskydy. Turistický průvodce ČSSR – sv. 8, Praha, Olympia 1987.

Žardecký, Jiří: Hraniční kameny na bohuslavickém katastru. In: Malovaný kraj, 34, 1998, č.1, str.12-13.

Trojhranný hraniční kámen na Trojačce

Foto K. Malina

Čtyřhranný hraniční kámen v Západních horách

Foto K. Malina

O Valašsku ne Valašsku

Nového, už 4. vydání, se dočkali **Horní chlapi** básníka **Ladislava Nezdařila** (1922-1999), rodáka z Rožnova pod Radhoštěm. Nezdařilovy verše psané ve valašském dialektu, evokující polozapomínaný svět starých Valachů, svět pevných a generacemi prověřených hodnot, patří už dnes ke zlatému fondu regionální literatury. 4. vydání Horních chlupců vydal T klub - kulturní agentura v Rožnově společně s Městem Rožnov pod Radhoštěm, editčně knížku připravil Jiří Jurečka, graficky ji upravila Magdalena Chumchalová, předmluvu napsal Jiří Demel a ilustracemi doprovodila akademická malířka Karla Palátová. Vydavatel chtěl zřetelně nové vydání originálně obohatit, prospět tak obdivované Nezdařilově poezii a vzdát jí tak poctu. Stalo se tak. K tomu novému, originálnímu a „rozšiřujícímu“ patří především nádherné ilustrace Karly Palátové, které čistě a přesvědčivě vystihují velká a jednoduchá, esenciální východiska Nezdařilovy poezie. Akvarely a perokresby Karly Palátové se nepokoušejí vyvolávat nostalgii a stesk po starých časech, jak se to děje u mnohých interpretů i vykladačů Nezdařilových veršů. Palátová je po akademickém malíři Ludku Majerovi a po pražské výtvarnici Kornelii Němečkové, vsetinské rodačce, další z úspěšných a citlivých ilustrátorů básnickova sugestivního textu. Druhým zajímavým počinem je rozšíření původního autorova básnického rozvrhu o ohlasy známých osobností na Horní chlape, jejich první vydání, které je spojeno s autorem oceněním v rámci literární soutěže vyhlášené k 700. výročí založení Rožnova pod Radhoštěm (1968). Pod ohlasy, vždy uznamy, jsou podepsáni Jaroslav Seifert, Vladimír Holan, František Hrubín, Jan Skácel, Jan Zrzavý, Ladislav Pešek a další. Třetí novinkou, tentokrát se sporným výsledkem, je grafické rozbití Nezdařilova klasického verše do verše stupňovitého, který čtenáři znají třeba z poezie Majakovského, Vozněsenského či Ferlinghettiho. U Nezdařilovy významové i formálně seřazené poezie s jemnou vnitřní, intimní pulzací se to zdá být opravdu nefunkční. Ale vcelku - Nezdařil je přece jen Nezdařil!

Olomoucký univerzitní časopis Aluze - revue pro literaturu, filozofii a jiné, má také svou přílohu, knižní řadu, jejímž nejnovějším titulem jsou **Listovní příležitosti - Dopisy Bedřicha Fučíka Mojmiru Trávníčkovi** (Aluze 2003). 117 dopisů, které napsal významný literární kritik, historik, nakladatel, editor a v letech 1929-39 ředitel nakladatelství Melantrich Bedřich Fučík v letech 1974-1984 (poslední dopis je datován 15. června 1984, tři týdny před Fučíkovou smrtí) literárnímu kritikovi a editoru Mojmiru Trávníčkovi do Nového Hrozenkova, jsou strhujícím čtením a zajímavým svědectvím o podobách literatury a osudech lidí kolem ní v době totalitního režimu. V dopisech sledujeme neokázalou a jakoby samozřejmou literární práci, v podstatě však jde o věc zásadní: o existenci a uchování svobody li-

terárního projevu. Sledujeme přípravu a realizaci rozsáhlého samizdatového projektu pod názvem Rukopisy VBF Praha, konkrétní práci na Spisech Jana Čepa, pořádání Díla Jakuba Demla a Jana Zahradníčka, i první fázi příprav vlastních Spisů Bedřicha Fučíka. K věcným pracovním poznámkám a informacím v dopisech postupně přibývají stále srdečnější a vnitřně zaujatější slova o žijících osobnostech literatury, o událostech všedního a rodinného života pisatele i adresáta. Potvrzují skutečnost intelektuálního a citového sblížení velkých postav tohoto dopisového příběhu. Třebaže Listovní příležitosti zaznamenávají pouze dopisy Bedřicha Fučíka, je v nich i tak obraz adresáta Mojmiru Trávníčka neobyčejně svěží a přesvědčivý. Fučík u něj brzy rozpoznává a oceňuje nejen přesnou a invenční badatelskou a organizační práci, ale i skvělé dispozice autorské: „O tom, že 'ovládáte látku', dávno vím, pořád znovu přesvědčován, že výborně rozumíte, o čem jde a na čem záleží, mi je taky jasné. Tentokrát jsem se přesvědčil o svrchovaném, nenápadném stylizaci a kompozitérovi - říci něco tak úspěšně a jasně a přehledně na pravém místě má už něco z kumštu a poslání. Co na to všechno říct? Piš-

Ilustrace K. Palátové k Horním chlupcům

te, nechte marného opisování (M. Trávníček pro samizdat opsál tisíce stran - pozn. aut.), pokud Vám to aspoň minimálně něco nevynese, studujte a pište, vždyť už jste v letech, kdy byste měl vědět, proč jste se narodil a jaký je Váš úkol.“ (V dopise č. 34, str. 79.) Tato, a na mnoha jiných místech dopisů uváděná slova chvály způsobila, že Mojmir Trávníček zpočátku s rozpaky přistupoval ke zveřejnění dopisů. Hovoří o tom v hezké předmluvě, která literární a společenský kontext dopisů zpřesňuje a v níž se jako by omlouval za vlastní přítomnost v textech významného pražského literáta. Skromnost, pracovitost a produktivnost novohrozenkovského literárního vědce však dávno potvrdily, že Bed-

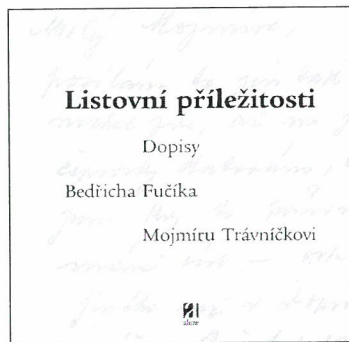
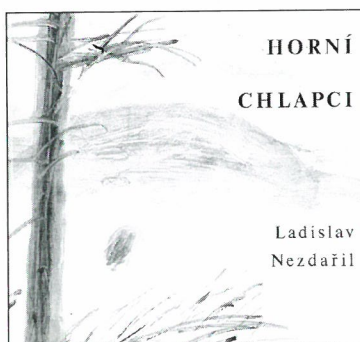
řich Fučík má pravdu. Přesvědčuje o ní nejen Trávníčkova bohatá kritická a editorská činnost, ale i činnost autorská, jeho původní práce, z nichž jmenujme alespoň Čepovu biografii Pouť a vyhnanství (1996) a vzpomínkovou knížku Skryté letokruhy (2001). Vydání Listovních příležitostí inicioval a pečlivě knížku k vydání připravil šéfredaktor Aluze, vsetínský rodák Jiří Hrabal.

Při zběžném pohledu se zdá, že básníků a poezie je až příliš. Ve skutečnosti to tak není. Těch potřebných básníků, kteří osobitě cítí a dokáží to osobitě sdělit, mnoho není. Od března t. r. k nim bude určitě patřit i vsetínský autor, nyníjší interní doktorand na Filozofické fakultě Ostravské univerzity, **Jakub Chrobák**. V nakladatelství Malina ve Vsetíně mu vyšla básnická prvotina pod názvem **Až dopiju, tak zaplatím**.

Knižka lyriky Až dopiju, tak zaplatím vznikala pomalu a dlouho, korigována přece jen už vzrálým a v literatuře poučeným pohledem osmadvacetiletého autora. Čtyři oddíly sbírky - Vzpomínky, Andrejka, Děda, Konstanty, obsahují čtyřiatřicet básní, v nichž se zřetelně ohlašují rodové tradice, krajinné obrazy a silné imprese z míst spojených s událostmi dětství či hlubokými milostnými zážitky. Autorův jazyk je střídavý a přesný, verš má osobitý rytmus, asociuje syrovost vyjadřování lidí úzce spjatých s realitou a její citlivou reflexí, tak jak byla typická pro obyvatele valašských samot a jejich vzájemné kontakty. Významnou úlohu v Chrobákově poezii mají symboly, gestická znamení nesoucí závažné obsahy. Zvláštním a účinným způsobem autor zachází s interpunkcí a členěním strof, funkčně využívá volného i vázaného verše (úvodní báseň každého z oddílů sbírky tvoří sonet), mezi objeveně využívanými jazykovými prostředky se objevují i nářeční výrazy či tvary typické pro obecnu či hovorovou češtinu. Chrobákova sbírka je promyšleně komponovaná, čtenáře zasahuje prostotou a zdánlivou jednoduchostí, stálou přítomností něčeho pro čtenáře velmi blízkého, důvěryhodného, přesto však překvapivého. Při příležitosti uvedení sbírky ke čtenářům, které se uskutečnilo ve vsetínském knihkupectví Malina 3. dubna t. r., o ní pro Českou televizi přítomný český básník Petr Hruška, nositel drážďanské Ceny lyriky, řekl: „Chrobák je jedním z básníků, kterým se povedla důležitá věc. On dokáže v básních mluvit velmi výmluvně. On ruší to zavedené klíše, že básník je tady proto, aby za nás za všech-ny říkal něco, co my ostatní neumíme. On naopak mlčí tam, kde bychom my všichni ostatní mluvili až hanba.“

Básnickou sbírku kresbami doprovodil Jiří Brňovják a graficky upravil Břetislav Dadák.

Dalibor Malina

VZPOMÍNÁME

Vilma Volková při křtu Valašska 1998 Foto M. Langer

Naše paní Vilma

19. 8. 1903 – 3. 9. 1999

Richard Sobotka

Setkávání

Setkali jsme se poměrně pozdě. Prvně až počátkem června 1993. Tehdy jsem chtěl na ní vyzvědět pro svou reportáž k jejím nadcházejícím devadesátinám co nejvíc o ní samotné, o její rodině i práci. Napsal jsem jí, jestli mohu přijít a kdy. Odpověď na korespondenčním lístku přišla obratem: „Přijedte kdykoliv...“ Pak jsme tam u ní seděli, vyprávěli, vzpomínali. A později ještě nejednou. Obvykle v kuchyni, v její univerzální pracovně. Kromě toho to byly dopisy. Nashromáždila se jich za těch šest let přehřše, umístil jsem je do samostatné složky, aby se nepoztrácely.

Tak jsme tam tenkrát seděli. Tetina Volková, jak jsem ji až do toho setkání znal jen z dohledu, fotografií, obrazů a z jejích článků, zároveň však také paní Vilma, jak jsem ji neznal, její košatý svět, její rozsáhlost, její moudrost, rozvaha, odhodlanost, vytrvalost. A také její nikdy neutuchající elán pro všechno dění na tomto světě. Nejen v kultuře, ale i mezi lidmi, v vesnici, kde žila, ve statě, ve kterém žila, ve světě, který jí o letním čase toho roku 1993 už devadesát let nosil na svém hřbetě.

Často vzpomínala na dětství. Říkali jí vila z hor, když jako děvčátko běhala s tatínkovou korespondencí na poštu zkratkou kolem kříže Na Završí, dělo se to vždy tak pravidelně, že si podle ní mohli lidé v chalupách seřizovat hodiny. Přišla při tom vzpomínání řeč na všelicos, také na mrtvé, a na to, kolik místa lidé za svého života ke své existenci potřebují a kolik se jich pak nakonec vejde do docela malého prostoru jediného hrobu. Tak v tom jejím vyprávění, pak i v dopisech byl pokaždé obsažen celý život, celý svět, její, můj, nás všech.

Ještě pouhých několik dnů před její smrtí jsem ji navštívil. Měla za sebou těžkou operaci. Seděla v kuchyni, což bylo její univerzální pracoviště materiálního i duchovního charakteru, vytukávala pomoci černých klatek psacího stroje přes už slabou pásku vybledlá písmena na bílý list papíru slova a věty a myšlenky článku do novin nebo dopisu. Do poslední chvíle udržo-

vala korespondenci snad s půlkou světa. Ubíhající čas ji po duševní stránce vůbec nezměnil. Jen po tom medicínském trápení přišla o několik kilogramů tělesné váhy, což s humorem sobě vlastním kvitovala, že je zase po letech štíhlá jako proutek. Seděli jsme v kuchyni. Paní Vilma plná elánu a všelijakých plánů vyprávěla, co ještě třeba udělat, zařídit, co by se mělo a co by se nemělo, aby se lidem žilo lépe...

Říkala, že by se chtěla dožít té stovky, ať by to bylo jaké. Scházely necelé čtyři roky ke splnění jejího přání.

Příště jsme se potkali až počátkem prosince 2000, více než rok od její smrti, kdy urnu s jejími ostatky nesl krojovaný pár, dobře urostlý Valach a pěkná Valaška (Jak by se pohledem na ně potěšilo její oko a srdce!), uložit je po bok jejího otce do hrobu na Valašském Slavině. V hlavách skromného rovu je na dřevěném pomníku, který podle návrhu Karla Langra realizoval Václav Žitník, zavěšena lucerna. S takovou chodívali Zakopčané v předvánočním čase ještě za soumraku z těch svých kotárů chodničky vyšlapány ve sněhu na jitrní mši.

Zřejmě se nemýlím, že i tam v tom valašském nebi paní Vilma pořád cosi vymýšlí, organizuje, sepisuje, odesílá početnou korespondenci. Nebo se ve chvíli volna mezi tím vším sepsáváním dívá sem dolů po těch kopečcích, vrších a valašských horách, které se jí tak pevně zakořenily v srdci, že bez nich nemůže být ani tam v tom nebi valašském, které je možná skoro tak pěkné a milé, jako to její Valaško pozemské.

Národopisná pracovnice

Vilma Volková - Karasová, dcera spisovatele Josefa Františka Karase, se narodila 19. srpna 1903 v Brně. Na Valaško se dostala ve svých osmi letech. Od roku 1911 rodina žila po čtyři roky ve Valašském Meziříčí, kde její otec působil jako redaktor. Pak až do roku 1926 na hutiské samotě v Zákopčích. Právě tady vznikla řada Karasových historických románů a povídek. Potom se Karasovi přestěhovali do Dluhonic u Přerova. V roce 1931, po otcově smrti, se Vilma na Hutisku provdala za Františka Volka.

Po otci zdědila literární nadání. Psala drobné prózy. Měla bystrý smysl pro kritické pozorování života na tehdejším chudém Valašsku. Zvláště cenný je dokumentární národopisný význam jejích povídek, v nichž věrně popisuje způsob života na Valašsku v minulosti. Radu próz napsala místním dialektem, který její vyprávění umocňuje. Její literární práce dokazují hlubokou sečtělou i přirozenou inteligenci autorky.

Významná byla její spolupráce s ostravským rozhlasem. Pro rozhlasové vysílání vytvořila řadu národopisných obrazů, napsaných ve valašském nářečí. Jsou to rozhlasová pásma „V sušárně“, „Na horách a pasekách“, „Na pasínku“, „Kdo chce mít moc, nemá nic“ a další.

Přispívala do časopisu Naše Valaško cyklem vyprávění „Prvůj a dnes“ a do časopisu Haná vyprávěním „Z valašské sušárny“. Pořádala večery písní a tanců. Založila na Hutisku - Solanci dětský folklorní soubor Valášek.

Velmi obsáhlá byla její veřejná činnost. Založila Klub přátel umění na Hutisku. Patřila k patronům výtvarného umění na Valašsku a vlastnila obsáhlou galerii obrazů předních valašských umělců. Pracovala v Osvětové besedě, v Čes-

kém svazu žen na Hutisku - Solanci. V mládí se věnovala tělovýchovné činnosti. V ochotnickém divadle vytvořila řadu dobrých rolí.

Udržovala bohatou korespondenci s předními umělci a mnohým z nich v těžkých životních situacích poskytla pomoc.

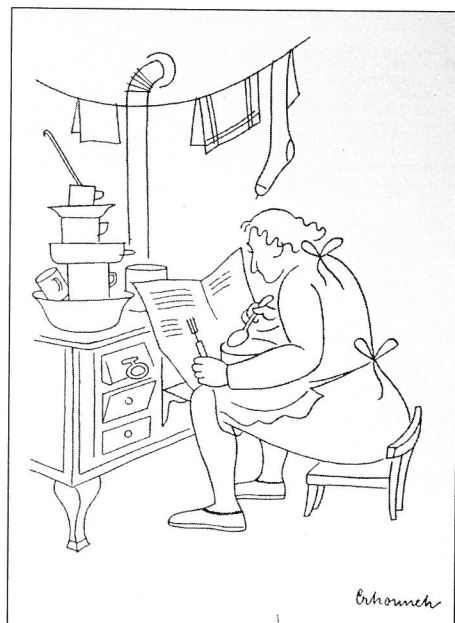
Zemřela 3. 9. 1999 ve Valašském Meziříčí. Její ostatky byly ve čtvrtek 7. prosince 2000 uloženy na Valašském Slavině do hrobu k jejímu otci, spisovateli Josefu Františku Karasovi.

Pohár plný optimismu

V červenci 1998 jsme společně nahlédli ve vzpomínkách na roky, které už uplynuly, některé byly veselé, jiné smutnější.

„Jednou jsem se zásluhou režiséra Zdeňka Havlíčka ocitla mezi pražskými herci ve hře Paní Marjánka, matka pluku. Byl to edem takový šček, to sa skutečnému hercovi nemohlo dať, edem jedna věta: „Zde vidíte Fridolína.“ Ale vymistrovaná sem na to byla, aj černú paruku mně usadili na hlavu a červenú rúžu do ruky, ani sem sa ve špigli nemohla poznať. Jenže mně neřekli, že je všecko dabované, a tak sem pokaždě spustila naplno. Všecko mně šlo, enem ten dabing ne. Pořád to museli vracat. Až mně režisér poradil, abych si trochu zastírela hubu a řekla větu potichu. Tož sa to konečně podařilo. Potem raz v Mlýnské dolině Valašského muzea přišli návštěvníci až ze Slovenska a hned, že mne viděli v televizi. Nepomohly výmluvy, že to byla moja sestra. „Já vás poznala podle vašeho nosa!“ Tož tak, svůj nos přece nemožu zapřít, nezbylo než sa přiznat.

Kdysi ještě jako školačce se mně v knížce Boženy Němcové v Babičce líbil obrázek kloboučku s růžovou mašlí, který měla na hlavě Hortensie. Vzala sem kúsek staré záclony, mašlu, pár drátků na děnko a širší okraj, všecko tak jak to bylo na obrázku. A takto vymóděná sem šla s děcký do kostela. Cestou tam nikdo nic nepravil, až nazpátky. Mařka Obšivačová: „Co to máš na hlavě?“ Pravím, tož coby, klobúk. „A hde si ho nabrala?“ A já - naši mně ho koupil v Meziříči. „Nevykládej, to ti hdosi ušil ze starěj

Vilma Volková v kresbě ak. mal. O. Crhounka z 50. let minulého století
Reprofoto R. Sobotka

záclony!“ A bylo po slávě. Věc sem ho na hlavu nedala.

Aji při paseňu krav na Drahách sme hráli divadlo. O čem to bylo už nevím, ale naposledy sem hrála jakúsi kněžnu. Všecko mluvení sem uměla nazpaměť jak násobilku. Přecaj sa stalo, že naraz sme nevěděli, jak dál. To náповěda hned ve druhém jednání obrátila inší list. Jeden z aktérů ukázal na mňa prstem a povídá, co mám pravit. Já, že to má řect toťkaj Francek. Tak sme sa na otevřeněj scéně handrkovali, až sem si byt jako kněžna vyslúžila pár poznámek ostrým jazykem. Ale nic nevadilo, hra měla úspěch, děcka myslely, že tam všecko mělo byt.

Aj na Valašsku má každé stavení své číslo, ale když člověk hledá kamaráda, který gazduje v Dívčů, tož každý řekne, že je to první stavení na levé straně poblíž kamenného mostka, jak sa ide na Soláň. Proč sa temu stavení tak pravi, to už dnes nikdo neví. Bylo to tak. Při stavbě sa kolem řemeslníků točilo děvča, pořád do nich žgáralo. Až ten, co otesával trámec, ju drapil a ušmíknul jí krásný dlhý cop. A hned ten cop zazdili do základu staveňá. Děvča s bekem domů. Než sa vrátili, už bylo nad zazděným copem kus trámův položeného. A uřekli sa, že sa temu staveňů bude pravit v Dívčů. A tak je temu až podnes.

U Volků na Vrše sa pravívalo u Kubišů. Sem po bitvě na Bílé hoře při pronásledování evangelíků přijela na černém koni Dora Kubišová, měla v batůžku enem kalich a Kralickou bibli. Stavení si postavila až u samé hory. Bibli schovala do duté vrby. Z karlovského údolí si ju namluvil Volek. Tak vznikl rod Volků na Vrše. A ty černé koně tam pořád chovali. Bible kralická je podnes u Milady Ondruškové na Dolní Bečvě. Kde sa poděl kalich, nevím. Stavení na Vrše vyhořelo. Ze zděného chlěva a konírny si Dořini potomci upravili pěkné vikendové byvání.

Ještě jako mladá cěrka sem šla v Přerově prodat Židovi kraliči kožu. Byla právě sobota a on, že světi šábes, ať přijdu v pondělí. Dala sem sa s milým Židem do řeči, se mnú už jako s děckem nebylo možné ináč. A on potem, prý slečinko, vy ste rozená obchodnica. Když mně to řekl takový kšeftman, tak že sa toho budu držet. A věru, s tú zákopeckú univerzitú sem obchodovala až do pětadesáti a dotáhla sem to až na vedoucí textilní prodejny. Na mů dušu, to sem nebyla lecadol!

Žil tady nedaleko Jura Malinů, stoprocentní Valach. On nebyl enem řezbář, ale aji básník. Takový neučesaný, ale svůj. Tož sem za ním byla, ať mně nějaké figurky udělá. Nechtěl, ať si zajdu k jinému řezbářovi, že on dělá zedničinu a pase krávy. Přece mi přinesl vyřezanú figurku. A nic za ni nechtěl. Tož aspoň list sem mu napsala a na konec stránky připsala: „Dyby to psaní četla nejaká klebetivá roba, tož by si řekla, že sa pochcúvame.“ On mně odepsal a dolů eště připsal: „No, co sa toho výdaju týče, rukávce eště nepiglujte. Grafológ mně poradil, ať si dám s takový robú svátky, že je jak když větr s plenkami na šnoře háže. Tož z tej svatby opravdu nebude nic.“ O nejaký den později na mne volala přes cestu cěrka z úřadu: „Kde ste byla, pani Volková?“ A já: „Tož u Jury Malinového.“ A ona: „A hdy bude svatba?“ A já na celú dědinu: „Ale dyž on ňa nechce!“

Naše čarovné Valašsko by sa bez čarovných bytostí neobešlo. A je fakt pravda, že strašiva-

lo. Však Veronika Orságová na mů dušu tvrdí, že na fojtstvjú strašidla na vlastní kožu zažila. Aj já teď nekdy slyším, jak kdosi chodí po hůře, ale myslím, že to tam hópe kuna. Za mladých let sem také věřila na Lucu, ale tož včilej, v tem moderním světě, opravdu nevím, jak to s tymi strašidly je.“

Pohár až po okraj zaplněný 34 675 dny, plným optimismu, neutuchající aktivity, naděje v dobro člověka a víry v uchování krásného Valašska i do časů budoucích.

Už jen vzpomínka

V roce 1973 vydal Klub přátel umění a tehdejší závodní časopis Tesly Rožnov Elektron připomínkovou publikaci k 70. narozeninám Vilmy Volkové „Devatero kvítí“. Kromě psaného slova do ní svými kresbami přispěli také malíři, kteří si k paní Vilmě uchovávali dobrý vztah, František Podešva ze Soláně, Jaroslava Hýžová z Valašského Meziříčí, O. Crhounek z Brna. Akademický malíř Luděk Majer přispěl úvodním obrázkem kytičky devatera lučních květů, které se přinášely nejen jako pozdrav, ale především jako symbol lásky, štěstí a pohody.

Tou kytičkou devatera lučního kvítí uctíme 19. srpna 2003 u příležitosti nedežitých sta let památku této obdivuhodné ženy, známé valašské vlastivědné pracovnice a vypravěčky Vilmy Volkové, které se Valašsko hluboko vepsalo do srdce a také ona do něj vypsala znamení svou obětavou národopisnou prací.

Místo posledního odpočinku národopisné pracovnice Vilmy Volkové po boku jejího otce, spisovatele J. F. Karase
Foto R. Sobotka

Vzpomínka na pana řídícího Tettera 1. 3. 1903 – 11. 4. 1976

Helena Mičkalová

V roce 1953 jsem byla na učitelské praxi na trojtrídí škole ve Velkých Karlovicích – Podtátém. Hned další rok jsem ve stejné škole začala učit. Byl tam řídícím učitelem Miroslav Tetter. Představoval se: „Já jsem Tetr – metr.“ Byla to pravda? Byla, v dobrém slova smyslu. Snažil se z každého začínajícího učitele vykřešat všechno, co v něm pedagogicky bylo dobrého. Sám byl vynikající elementarista. Jeho předností bylo to, že nabídl mladému učiteli: „Když si s nčím nebudeš vědět rady, přijdi za mnou, pokusím se ti pomoci.“ Ze začátku jsem před ním měla velký respekt. Ale měla přijet ke mně do třídy praktikanťka, tak se nedalo nic jiného dělat. Pan řídící přišel, učivo odučil a ještě mnohdy poradil jinou metodu. Dovedl dělat „dobré naschvály“. Třeba prohlásil dětem, aby si donesly květiny ze svého okolí do školy, protože paní učitelka je všechny umí pojmenovat. Pak musel být po vyučování při ruce Klíč k poznávání rostlin. Trval dva roky na tom, že o půl osmé jsme – obě učitelky – stály u jeho stolu s písemnými přípravami. Nebo jsme se krasopisně, pod jeho dohledem, učily psát na tabuli a mnoho jiného. To bylo jeho učitelování.

Původně nebyl absolventem učitelského ústavu. Maturoval ve svém rodném Vsetíně na průmyslové škole. Složil si všechny potřebné zkoušky na učitele a bylo dobře, že to udělal. 36 let učil v Podtátém a dokonce si zaučil i v důchodu, pokud bylo třeba. Znal velice dobře celé údolí, vždyť učil několik generací. Zaznamenával historii jednotlivých chalup, útržky rodokmenů, pomístné názvy i zajímavosti. Všechny chalupy z Podtátého měl vyfotografované. Uměl poznávat rostliny, hlavně houby. V jeho materiálech se objevily příběhy obyvatel, které zaznamenával. Například povídka O Cyrílkovi, která vyšla v časopise Dolina Urgatina, kromě jiných. Pověsti zpracovával do veršů.

Zbojnická.

*Kůřá mračna, kůřá spoza Javorníka,
nevidět mu vrška, nevidět chodníka.
Mlhy sa černé hóná, chladný větr fúče,
v důrách starých stromů sovisko si hůče.
Škaredý deň dneskaj, včerať také taký,
to už neňá mhlýska, to padajú mraky!
Ovej, Javorníku, chásňa ošlahané,
či už sú tý mhlýska kýmsi čarované?
Zem sa s nebem pójí, tma sa krájať môže,
zlé jsi Javorníku, zlé nám ustlál lože!*

*Šenkérečko pěkná, nalej páleného,
vína sladúčkého,
kolkem třaseného!
Šenkérečko pěkná, hybko sa ponášaj,
doky su samučký edem mně přinášaj!*

*Třeba ať sa řeci, žeňá čerti všeci,
zbojníci sa zježdú do půlnoci k peci.
Ať je tma jak v měsě,
zbojník dójde k střeše
hde veselo bývá,
píje sa a zpívá.
A hdyby sa, řeci, anciáš sobášil,
tú zbojnickú chasu, tú by nerozprášil!
Tých nic neodradí,
tých nihdo nezradí!*

*Hubočú úzký vede chodník,
neráz přežeň přešél mladý chasník - zbojník.*

*Hubočú, hubočú je věcej chodníkúch,
šak přes ně chodílo takéť věc zbojníkúch!
Huboč, černá huboč, tá hde keho schová,
hdo v ní nezná chodit, ten ať sedí doma!*

Takový je úvod k pověsti. Ještě kousek závěru.

*Už tých smrčkůch neňá,
už jích podřezali,
co pod nimi ležá
v zemi zakopaní...
Neňá svědkůch neňá, téj zbojnickéj slávy,
tá už povadnúla, tajak hrstka trávy...*

V jeho pozůstalosti byly verše inspirované nejen pověstmi, ale i druhou světovou válkou a dalšími náměty. Jako cennost uchovával Karlovské zrcadélko, které napsal rovněž řídící učitel z Podtátého – Jan Kutzer v roce 1866. V jeho soukromém archivu byly uchovávány také památky hmotné kultury, například Bible králická a mnoho jiného.

Miroslav Tetter se narodil 1. března 1903 a zemřel 11. 4. 1976. Letos vzpomene stého výročí narození. Zařadil se mezi významné učitele, kteří ve Velkých Karlovicích učili a zapsali se do jejich historie. Víme, že nebudu sama při vzpomínání.

Portrét umělce v katalogu výstavy z r. 1973

Malba jako dobrodružství intelektu K nedožitým 70. narozeninám malíře Radko Mašaty

Dalibor Malina

Malíř Radko Mašata patří Valašsku i Hané. Na Valašsku, ve Vsetíně, se 20. října 1933 narodil, větší část života však prožil v Olomouci. Na Vsetín ale často dojížděl, měl tady řadu přátel, valašskými kopci a valašským uměním se nechával celoživotně inspirovat. Na Vsetíně, v galerii V Poschodí na Dolním náměstí, také v únoru r. 1999 naposledy vystavoval. Ani ne půl roku poté, 6. července, v Olomouci zemřel. Letos by mu bylo 70 let.

Cesta Radko Mašaty k umění byla plná peripetií, prozrazuje však malířovu cílevědomost, koncentraci a zaujetí pro životní cíl. Po vystudování vsetínského gymnázia, na kterém se mezi jinými stýkal s talentovaným, předčasně zemřelým malířem Jiřím Schmidtem, budoucím filmařem Antonínem Navrátillem či literáty Mojmírem Trávníčkem a Zbyškem Malým, absolvoval Vysokou školu pedagogickou v Olomouci a učil v Nedašově na Zlínsku. Už po roce však odchází znovu do Olomouce a kvalifikaci pro výtvarnou výchovu si zvyšuje na Filozofické fakultě Univerzity Palackého. A k pedagogice se vrací: učí nejprve ve Slatiňanech u Olomouce a poté na Základní umělecké škole v Olomouci. Úporně, s velkým nasazením kreslí a maluje, pořádá výstavy a zanedlouho proniká do olomouckého uměleckého prostředí. Je jím pro nepřehlédnutelný talent přijat, a tak se v první polovině sedmdesátých let odvážně rozhoduje pro samostatnou, nezávislou činnost umělce.

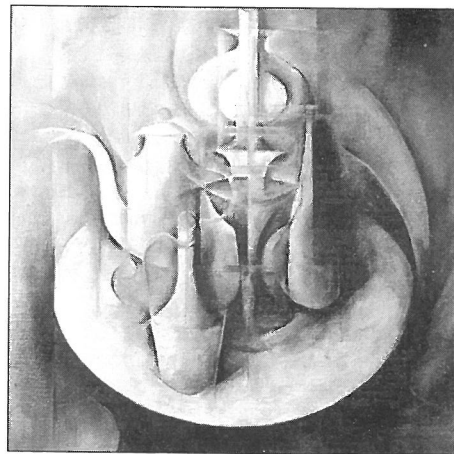
Mašatovo dílo tvoří kresby (byl neobyčejně rychlý a obratný kreslíř, kresby z cest mu většinou nahrazovaly fotografie), zátiší a krajiny (oleje a pastely), tapiserie (převážně technikou artprotisu), výtvarné kompozice s využitím tzv. kombinované techniky a monotypy. Ač byl založením Valach s vřelým citovým vztahem ke krajině a lidem, jeho tvorbu charakterizuje spíše racionalita. To postřehli už v počátečním období Mašatova vstupu na výtvarnou scénu historikové umění, a ne ledajaké. Ke

komentátorům jeho prací patřil po dlouhá léta Ladislav Rusek, který mimo jiné při příležitosti Mašatovy Karlovské výstavy v létě roku 1987 napsal: „Mašata není impresionistou - jeho citění a smyslu pro kompozici odpovídají nejlépe pevné tvary, motivy konstruktivního charakteru...“. Alena Nádvoříková, významná česká historička umění, básnířka a kreslířka, postihla už při velké Mašatově výstavě v brněnské galerii Jaroslava Krále ke konci roku 1975 malířovu základní orientaci k linii moderní malby ovlivněné Cézannovou tvorbou a jeho úvahami o malířství: „Mašata patří k těm, pro něž je malba spíše dobrodružstvím intelektu než citu a je srovnatelná nejspíše s hudbou a architekturou.“

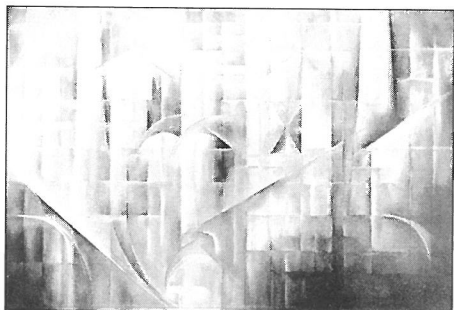
Radko Mašata přijímal a chápal realitu obdivuhodně celostně. Jeho zjitřené vnímání zaznamenávalo objekty v jejich propojenosti s fenomény, které je přirozeně doprovázejí či odkrývají a posunují je do nových významů. Mezi nimi má mimořádnou důležitost světlo. To malíře po dlouhých úvahách a experimentech přivedlo k osobitě stylizaci, v níž existence věcí není ohraničená jejich tvarem, ale přesahuje do prostoru a sám prostor obrazu nově a zajímavě strukturuje. Tak umělec vedle vlastní výpovědi o přístupu k realitě dosahuje i vyššího estetického účelu.

Během produktivního a energicky prožívaného tvůrčího života uskutečnil Radko Mašata na šest desítek samostatných výstav u nás i v zahraničí. Pravidelně vystavoval i ve Vsetíně. Po úspěšné výstavě v galerii V Poschodí plánoval výstavu další, na níž měly být předvedeny jeho nápadité, tematicky uvolněné a výtvarně zajímavé monotypy. Žel, zůstalo jen u plánu.

Osobnost Radko Mašaty a jeho dílo zůstávají součástí výtvarné kultury Valašska.

Zátiší na kulatém stole, olej 1973

Cementárna 1, olej 1972

Staříčkovi na památku Vzpomínka na Zdeňka Kašpara

Klára Kašparová

V následujících odstavcích bych chtěla věnovat několik svých vzpomínek na jistě jednoho z největších valašských primášů po Pelárovi – Zdeňku Kašparovi. Pokusím se tedy o netradiční nekrolog, který ani nemohu napsat z klasického odborného hlediska, jak je jistě zvykem, protože nemám ještě tolik oborových zkušeností, ale hlavně proto, že mé vzpomínky na tohoto muže jsou zcela zvláštní, neboť to byl můj dědeček – tedy vlastně staříček, jak si nechával podle valašského zvyku říkat.

Staříček se narodil Anně a Viktorovi Kašparovým 29. května 1925 na Jasence u Vsetína, která ještě tenkrát k tomuto městu nepatřila. Oba rodiče kromě povolání (otec byl soustružník a matka švadlena) taky působili v ochotnickém hereckém spolku, kde se hodně hrálo a zpívalo, takže svého malého syna k znalostem hudby vedli také. Otec jej učil hře na housle, a to tak dlouho, dokud se neprokázal jistý talent a nezačali mu platit učitele. Ve svých dvanácti letech se Zdeněk Kašpar stal studentem Masarykova reálného gymnázia ve Vsetíně, což činilo oběma rodičům velkou radost. Právě v té době se mu narodila sestra Irena, se kterou odmalicka zpíval, upravoval písničky do dvojhlasů, nebo psal speciálně pro ně dva písničky nové. Už tenkrát plně využíval svých schopností a umu hry na housličky, které byly jeho neodmyslitelnou součástí po celý život.

Po studiích na gymnáziu složil ještě maturitu na učitelském ústavu ve Valašském Meziříčí, mohl tak učit na prvním stupni základní školy. Později si ještě dodělal pedagogické vzdělání i pro druhý stupeň, to získal úspěšným absolvováním Pedagogického institutu ve Zlíně, specializace na hudební výchovu. Svou učitelskou kariéru začal ve Velkých Karlovicích, kde se také blíže seznamoval s tamějšími písničkami, které mu učarovaly. K nemalému základu, který už jistě v té době měl, přidával nové a nové písničky, které si zapisoval přímo od staříčkových interpretů a pamětníků. Tak se vlastně počala jeho národopisná činnost, jež se později dále vyvíjela i v jiných lokalitách Valaška, jako v Lužné, na Hovězí, nebo přímo na Jasence a

v přilehlých vesničkách. Sběr, který čítá přes pět tisíc záznamů lidových písní a hudecké muziky a sto dvacet záznamů lidových tanců a jejich variant, začal shromažďovat už kolem roku 1944, tedy krátce po maturitě, s myšlenkou udržení tradiční lidové muziky na Valašsku a zároveň jako částečně upravený repertoár pro právě vznikající soubor valašských písní a tanců *Jasénka*.

V roce 1950, krátce po svatbě, nastoupil jako řídící v národní škole na Jasence, kde se hlavně díky své obětavé ženě mohl i nadále věnovat svým sběrům, vedení souboru a jiným kulturním aktivitám, jakož i svému povolání s plným nasazením tak, jak to dělal do konce života. Při tomto novém úřadu ještě studoval Lidovou konzervatoř v Ostravě – obor kompozice a dirigenství sboru a orchestru (1960 – 1963). V padesátých letech pořídil několik magnetofonových nahrávek, na kterých zachytil zpěváky, vypravěče a interprety hudeckých písní právě z lokalit Karlovic, Hovězí, Lužné a Vsetína.¹

Hudbě a konkrétně svému souboru valašských písní a tanců *Jasénka*, jemuž byl přes padesát pět let primášem, zasvětil celý život. Neustále oživoval repertoár poklady ze svých letitých sběrů, které sám upravoval pro cimbalovou muziku. Jeho pracovitost a profesionalita byly více než příkladné. Kdykoli vystupoval se svým souborem, byl příkladem osobnosti nabité silou a elánem, a to i v posledních letech, kdy už určitě nepatřil k nejmladším členům souboru. Několikrát jsem se mohla jen obdivovat té přesnosti, se kterou celá muzika „šlapala“ jako hodinky. Bylo to samozřejmě i dlouholetým působením lidí v muzice a jejich sešranosti, ale hlavně díky tvrdému zkoušení (minimálně dvakrát týdně, před vystoupením i vícekrát). K tomu staříček také vedl Malou Jasénku a připravku těch nejmenších, kde vychovával novou generaci muzikantů. Od počátku trvání souboru se v taneční skupině vystřídal na pět set tanečníků. To byla jeho druhá rodina, kde jej občas vidali častěji, než v rodině vlastní.

Ještě před dvěma lety měl několik externích hodin na vsetínských základních školách, zachovával si podobu starého učitele s houslemi v podpaží a přísným výrazem, který se ale hned změnil, jakmile začal hrát.

Staříček měl zvláštní dar. Uměl okouzlit lidi. Na všechna témata znal krásnou písničku nebo alespoň veršovanou ve valašském nářečí, kterého byl přísný ochránce a znalec.

Byl také úžasným vypravěčem, když líčil příběhy o starých dobách, kdy se valašské hory hemžily zbojníky a portáši, nebo historky o Pelárovi, každý dychtivě naslouchal a nedovolil si jej vyrušit. A co teprve, když vzal do ruky housle! Někdy mi připadalo, že mu rostou přímo z těla a hraje na ně zrovna tak lehce a přirozeně, jak zpíval.

Nemohu se ubránit pocitu, že žil život naplněný až po okraj, který v mnohých z nás nechal nesmazatelnou stopu inspirace. Jeho posláním bylo probudit valašskou písničku a oživit ji. Jako odkaz zní v uších jeho žáků i nás fanoušků lidové hudby valašské písně, doprovázené zvukem jeho houslí – zachovejme ho tedy.

Staříček loni na podzim 19. listopadu 2002 ve věku sedmdesáti sedmi let odešel hrát tam, kde se nepočítá čas ani zásluha, tam, kde stojí bok po boku se všemi slavnými primáši Valaška, po jejichž cestě se ubíral. Tak jako po každém z nich, i po Zdeňku Kašparovi zůstane nemalá díra na scéně lidové hudby, než zase přijde někdo, kdo podlehe volání odkazu a bude v jeho úsilí pokračovat.

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE

Čí je to svadběnka, valašské svatební písně ze Vsacka (Zlín 1990);
Padesát valašských písní (Gottwaldov 1982);
Valašský zpěvník pro školy vsetínského okresu (Vsetín 1999);
Zbojnická suita (1959);
kantáta Povstalci (1966).

POZNÁMKY

¹ Kopie těchto záznamů jsou spolu s incipity a některými poznámkami Z. Kašpara uloženy ke studijním účelům v Etnologickém ústavu AVČR v Brně (zpracováno v roce 2002). Notový a rukopisný záznam písní a textů je nadále v osobní sbírce v pozůstalosti.

Poznámka redakce: 21. března 2003 bylo předáno do rukou pozůstalé rodině čestné občanství města Vsetína in memoriam Zdeňku Kašparovi za celoživotní vynikající pedagogickou činnost a tvůrčí práci v oblasti folkloru.

Zdeněk Kašpar jako primáš souboru *Jasénka*

Foto M. Langer

Cestovatelé Miroslav Zikmund a Jiří Hanzelka 1951

Fotorepro Kubík

Vzpomínka na Jiřího Hanzelku

24. 12. 1920 - 16. 2. 2003

František Bobák

Moje vzpomínka na Jiřího Hanzelku se vztahuje k datu 16. března 1991. Byl to rok, kdy se Jiří Hanzelka v relativním zdraví dožíval sedmdesátilet. Bývalo zvykem, že kulaté narozeniny zlínských přátel obou cestovatelů se slavily na Nivách ve vile ing. Zikmunda. Oslavenci klečeli na medvědí kůži, kterou si dovezli Mirek s Jiřím ze svých cest, a vkleče poslouchali gratulační projev.

Já nevím, kdo si vymyslel ten obřad klečení na medvědí kůži, měl jsem pocit, že by bylo správnější, kdyby oslavenec seděl v křesle a my, gratulanti, mu vkleče děkovali. Zvlášť silně jsem to cítil v případě Jiřího Hanzelky.

S rozechvěním jsem tehdy přistupoval ke gratulaci, vždyť krátce před tím datem byl pro mne Jiří Hanzelka vzdálený jako hvězdy na obloze. S dojetím i dnes vzpomínám na slova, kterými jsem se pokusil najít to, co jsme my, jeho přátelé, k němu cítili.

„Milý Jirko, zatímco při debatě s Mirkem Zikmundem mu rád kladu provokativní otázky, skáču mu do řeči a někdy se s ním i malinko hádám, když mluvíš ty, chtěl bych sedět jako pění, nechat se ukolébávat uklidňující melodií tvého barytonu, a přitom procítit každou tvoji myšlenku, protože ve mně vyvolává touhu být lepším a udělat něco dobrého a užitečného pro lidi. A hlavně ať tě nikdo nepřerušuje, když mluvíš, protože to je jako hudba, která člověka zušlechťuje. Posedlost po kumštu je jistě i v tvé hře na varhany. Já jsem tě neslyšel, ale všichni to říkají a já tomu věřím, protože jsi plný hudby, máš ji v očích, v prstech, a hlavně v srdci, to se pozná, i když nehraješ.“

Marně jsem hledal to tajemství, proč dovedeš neústupně a přitom zdvořile a mírně přesvědčit a získat pro dobrou věc ministry stejně jako domorodé náčelníky nebo jihočeské sedláky. A to jsem neprobral vůbec otázku, proč by tě určitě zvolili prezidentem, kdybys přijal kandidaturu. Zůstane to tajemstvím, tak jako jsou těžko vysvětlitelné hloubka a kouzlo tvé osobnosti...

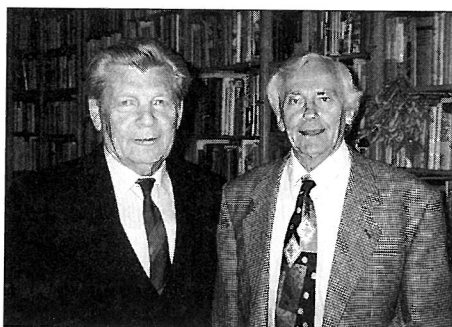
To byla naše tehdejší gratulace Jiřímu k sedmdesátinám. Později mi bylo dopřáno poslouchat ho při hře na varhany. Bylo to v jeho chalupě v Sedle v jižních Čechách, v krásné místnosti, které jsme říkali Vladislavský sál. Začal Bachovým Preludiem a Fugou a bylo to přesně tak, jak jsem si to vždy představoval, možná i vznešenější a dojemnější.

Jiří Hanzelka dnes možná sedí u jiných varhan. Dívá se na nás laskavými očima, v nichž vždy bývalo tolik pochopení pro lidskou velikost i slabost.

Bože, děkujeme Ti, že nám bylo dopřáno žít alespoň chvíli s tímto ušlechtilým člověkem.

Jiří, já nevím, kolik generací na tebe bude vzpomínat. Naše generace však dobře ví, proč a za co ti má být vděčná. Děkujeme ti.

(Při mimořádné členské schůzi Klubu H a Z Zlín k uctění jeho památky 24. února 2003)

J. Hanzelka a M. Zikmund 13. 4. 1996 Foto K. Pavlišťák

NAŠI JUBILANTI

Devadesát let řezbáře Josefa Michalčáka

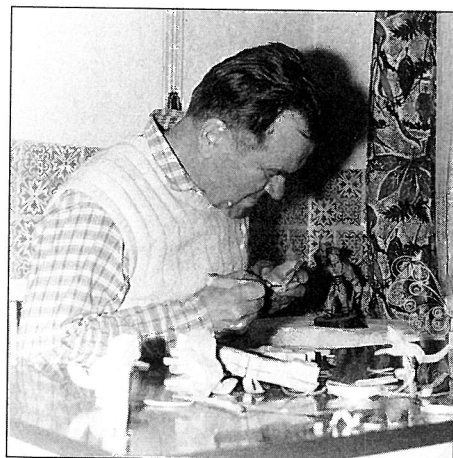
17. 3. 1913

Nestor valašských lidových řezbářů Josef Michalčák z Nového Hrozenkova – Vranče oslavil 17. března tohoto roku devadesáté narozeniny.

Práce se dřevem byla jeho celoživotním posláním. Od výroby dětských žebříňáčků a traktárek přešel v r. 1942 na výrobu dřevěných hraček podle návrhů prof. Karla Langra – figurek Valachů a zvířátek, zdobených štípáním dřeva (holubičky, kohouti, pávi) nebo vypalováním, opalováním a drásáním dřeva, při níž uplatnil svoji zručnost a vrozený cit pro materiál. Věnoval se i vlastní tvorbě reliéfů, betlémů, zbojníků, pro družstvo Zlatník v Opavě vyřezával čelní stěny hodin „kukaček“. Zúčastnil se řady výstav, i světové výstavy v Bruselu v r. 1958. K šedesátinám v r. 1973 získal titul „mistr uměleckého řemesla“.

Obě dcery pokračovaly v otcových stopách, starší Božena Vráželová vyrábí stylové valašské upomínkové předměty ze dřeva dodnes.

Ur

Výroba dřevěných figurek pro Liptu Foto archiv muzea

Lubor Tokoš – jubilující herec a malíř o sobě

7. 2. 1923

„Abych řekl pravdu, tak jsem ty dny do té osmdesátky počítal, ale když to přešlo, říkám si: „Hergot, hergot, a ani se nic moc nedělo...“ Ale abych nelhal - sláva byla, kytky byly, slivovica byla (aj je!), přišel pan starosta, pozvání k panu hejtmánovi, noviny, televize, články...“

Sakra, sakra..., tak to všechno bylo?! Ale uteklo to a zas chodím ráno na trh, a je to dobře a je to správné. Protože všechna sláva, polní tráva. Ale počkat! Víte, jak voní polní tráva? To je ta nejkrás-

Vernisáž výstavy ve vsetinském zámku 10. 2. 2002

Foto M. Janíš

nější vůně na světě. Takže – sláva voní! Voní tou beskydskou trávou, až se člověk zalyká. A o tom chci napsat pár řádek.

Někdy před půlstoletím jsem přišel do Ostravy do kamenného divadla. A to velké divadlo mělo malou chalupu na Horní Bečvě. A tam někde jsem podepsal, že: „Hory beskydské jsou nejkrásnější na světě!“ Chyba! Žádné hory. Kopce! Teplé, klouzavé, něžné a ... a všecko!

Ale honem o pár roků zpátky. Už nevím, kdo mě nalákal na Lysou horu. Sám jsem tam nešel, ale došel jsem! A ne stezkou, ale „hore kopcem“, podle telegrafních drátů. Navrchu mě trochu křísili, ale došel jsem. V zimě před chatou byl sněhový tunel a uvnitř chaty Martin Janošec s pěknou paní a dvěma dcerkami.

A čas šel, jak to chodí od nepaměti. Já se jednou zamiloval (a miluji dodnes) do primabaleriny ostravského divadla Vlasty Pavelcové. A já osel jsem tuto první dámu ostravského baletu pozval na zimní výlet na Lysou horu. Obula si lyžařské boty – máte představu, co ty něžné baletní nohy musely vytrpět? Samozřejmě jsme šlapali podle drátů „hore kopcem“. Tělo kraloval - tu pomohl, tam podepřel. Když se to dozvěděl šéf ostravského baletu Em. Gabzdyl, myslel jsem, že je to můj konec. Ale bylo to krásné. Vždyť to bylo v Beskydech. Měl jsem před několika lety výstavu v Ostravě (nebo to byla beseda?) a paní Vlasta tam přišla. A musím říci, je stejně krásná a půvabná jako tenkrát.

A potom jsem se oženil. Poprvé. Za svědka mi tenkrát byla manželka ředitele léčebného ústavu v Chuchelně. Její muž Láďa byl fantastický chlap, dělal mj. doktora ve fotbalovém klubu Baník Ostrava. Měli krásnou chatu na Horní Bečvě. A jednou, když jsem tam trávil pár dní v létě, povídá Láďa: „Jdem na kuřata.“ A šli jsme. Směr Benešky. Do kopců. Donesli jsme čtyři tašky plné kuřat – lišek. Ta cesta Horní Bečva – Benešky – Soláň se potom stala na několik let mojí nádhernou procházkou v létě, na podzim a dokonce i v zimě. Soláň... Franta Podešva, Karel (Kadela) Hofman, Schneiderka, Kobzáň... A tady musím projevít lítost, že jsem tohoto znamenitého malíře a básníka nepoznal osobně. Ale jeho vnučka Broňka Dočkalová mi hrála na cimbál na vernisáži výstavy ve Vsetíně i ve Zlíně.

K Podešvům jsem jezdil dvacet let. Mařence jsem v ostravském studiu načelil desítky povídek z jejich krásných knížek. Franta mi hodně pomohl v malování... Jednou, když jsme tak courali kolem chalupy, kvetly pampelišky. Uthrl stonek a říká: „Na, veň si, to je na srdce.“

Jednoho dne se kamarád Martin Janošec odstěhoval o pár set metrů níž z Lysé hory na Ostravskou chatu. A já jsem po představení v ostravském divadle sedl na vlak, v Ostravici jsem vystupoval v noci kolem jedenácti a pěšky k Martinovi. Nejkrásnější to bylo v zimě. Kdo takové noční cesty neprožil, málo zná přírodu.

S Lubošem Holým jsme nedávno zpívali a veršovali v Karlovicích (tedy zpíval on a krásně), a pak jsme zajeli na Soláň k Hofmanům. A věřte nebo ne, já jsem to tam nepoznal. Ale vzduch omamuje a příroda tě krásně svírá. To je jako když se ti podaří namalovat obraz. Taky tě to musí trochu sevřít a omámit.

A co Martin? Sešli jsme se na Bumbálce. Tam žil v malé chaloupce. Ostravská prý vyhořela, a tak jsme spolu trávili v kuchyni u kamen zase v tomto koutku Beskyd chvíle ticha s malým pejskem a chodili sněhem i na jaře, na podzim, tou vůní, která není nikde taková jako tady. Martin už odešel.

Ještě jednoho kamaráda nesmím zapomenout – Ivo Stolaříka. Kdysi dávno jsem za jeho vedení natočil několik veršů k pověsti O Tanečnici.

A co ti ostatní? Vsacan, Jarmila Šuláková, Lojza Cepek a všichni z těch kopců a kopečků – bylo a je jich moc. Honza Rokyta a ty krásné muziky v kostelíku v Jasenné. Tak.

Že je toho málo? Ve vzpomínkách je ještě více, ale to už se sem nevešlo.

Poznámka redakce: Nositeli Ceny Thálie 2001 za celoživotní mistrovství v oblasti dramatických umění, oboru činohra, a letošního držitelé Ceny města Zlína Luboru Tokošovi srdečně blahopřejeme k jeho významnému životnímu jubileu.

Autogramiáda F. Pavlíčka, Lukov 2002

František Pavlíček čestným občanem Lukova

20. 11. 1923

František Bobák

Jan Werich kdysi řekl: „Doma jsem tam, kde si pověsím klobouk.“ Je to upřímné přiznání, možná to svědčí o určitém světoobčanství, je to i dost populistické pro dobu současnou, kdy láska k vlasti je často považována za nacionalismus a láska k rodnému kraji za lokální patriotismus, ale mně se to nelíbí. Každý člověk by měl vědět, odkud pochází, kde je doma, protože jinak je jako strom bez kořenů, který sice může být dlouho i zelený, když se zalévá, třeba i cizí vodou, ale plody má bez chuti a bez vůně.

František Pavlíček ví dobře, odkud je, kde má kořeny, kde a kdo ho formoval, kde začal pozná-

vat lidi a svět. Ví to tak dobře, že na své chalupě ve středních Čechách si zasadil jedle dovezené z Lukovska, aby cítil stále vůni domova. Vychován v tradicích svých předků jezdí pravidelně rok co rok navštívit své drahé na lukovský hřbitov a přitom alespoň očima polaskat místa, která mu zůstala navždycky v srdci.

Ačkoliv vládne mistrovsky vytríbenou češtinou, miluje barevnou jadrnou řeč svých krajanů a obohacuje jí svůj mluvený i psaný projev.

Mamince kdysi slíbil, že nebude hercem. Slib dodržel. Ale jaksi šalamounsky. Na divadelních prknech se sice neobjevil, ale kromě toho, že napsal stovky divadelních her, stal se také na delší čas šéfem těch nejlepších herců v republice. Vyjmenovat jeho divadelní hry, filmové, rozhlasové a televizní adaptace by trvalo hodiny. Tož aspoň některé tituly, jejich názvy sládnou na jazyku a přinášejí nám řadu vzpomínek a nezapomenutelných dojmů: Tři oříšky pro Popelku, Princ Bajaja, Babička, Markéta Lazarová, Zápas s andělem, Nabevstoupení Sašky Krista, Chvála prostopášnosti, Dávno, dávno již tomu.... Co na tom, že některé ty názvy vymysleli jiní velcí spisovatelé. František Pavlíček jejich postavy a příhody dovedl na jeviště nebo na plátna kin a učinil je tak živými, pravdivějšími a nám bližšími.

Ale kdyby František Pavlíček nenapsal žádnou z těch stovek her a dal nám jen svůj Patriarchát s podtitulem Stránky z mé lukovské kroniky, zůstal by trvale milovaným spisovatelem všech, kteří mají rádi životní optimismus, kultivovanou, živou, jadrnou řeč, kteří se dovedou radovat ze štěstí lidí a cítit s nimi jejich bolesti, kteří dovedou rozpoznat uměleckou pravdu od podbíživého kyče, kteří si dovedou vážit umělce, který tak skvělým způsobem oslavil kraj, z něhož pochází.

Umělecké zraní Františka Pavlíčka bylo ovlivněno studiem filozofie a literatury na Karlově univerzitě v Praze, vybrušovalo se při práci dramaturga v rozhlasu a televizi, ve Filmovém studiu Barrandov i při ředitelování ve Vinohradském divadle a po listopadové revoluci v Československém rozhlasu. Jeho lidský profil dostával pevné rysy v nesmlouvavém zápasu se vším, co člověka ponizuje, pokořuje a zotročuje. Proto považuji za přirozené, že patřil mezi první signatáře Charty 77, nepřirozené však bylo, že byl za to společně s Václavem Havlem, Jiřím Ledererem a Otou Ornestem souzen - s rozsudkem: 17 měsíců žaláře podmíněně na tři roky. Ještě horším trestem zřejmě bylo, že nesměl víc jak dvacet let nic publikovat a nic vydávat. Jen příležitostně mohl být zaměstnán jako skladník nebo lesní dělník, s velkým rizikem psal pod cizími jmény. Je jen pár lidí v republice, které takové chování vládního režimu nezlomilo. František Pavlíček patří mezi ně. Čistý a pevný odolal vábení politických sirén, přežil i potupné domovní prohlídky a všechny pokusy komunistických bossů o likvidaci vlastní osoby.

Přemýšlel jsem o tom, proč Františka Pavlíčka lákaly v umělecké tvorbě tak často pohádky. Anglický spisovatel Chesterton tvrdil, že pohádky obsahují vyšší pravdy než život. Domnívám se, že Františka Pavlíčka právě tyto pravdy fascinovaly: za prvé že svět je velký zázrak, a proto je hodný nejen obdivu, ale i zápasu za jeho uchování, a za druhé, že zlo ačkoliv je věčné, může být poraženo jen odvahou a silou těla i ducha. Proto je nutné, aby se se zlem stále, možná věčně, bojovalo. Jen tak může dobro zvítězit. Toto optimistické přesvědčení najdete nejen v jeho pohádkách, ale v každé jeho hře i v prózách, protože je v jeho krvi, v jeho přesvědčení, v jeho chování a jednání.

Život a dílo Františka Pavlíčka nejsou ukončeny. Moje slova nejsou ani nekrologem, ani závěrečným hodnocením. František Pavlíček stále tvoří

a stále nás překvapuje. Proto věřím, že v přestávce mezi jinými díly brzy také dopíše II. díl Patriarchátu a magické vyprávění o životě hraběnky Sidonie Nádherné. Přeji mu, aby ještě dlouho přinášel radost svým čtenářům, posluchačům, krajanům, přátelům i své rodině.

(Projev při udělování čestného občanství Lukova 18. 10. 2002)

Antonín Tučapský pěťasedmdesátníkem

27. 3. 1928

Jiří Demel

Hudební skladatel, sbornistr Pěveckého sdružení moravských učitelů, profesor Trinity College of Music v Londýně Antonín Tučapský se narodil 27. března 1928 v Opatovicích u Vyškova. S Valašskem ho spojují léta studií, když byl v letech 1943 - 47 žákem učitelského ústavu ve Valašském Meziříčí. Ve svém promočním projevu, když mu byl v roce 1996 Masarykovou univerzitou v Brně udělen doktorát honoris causa, na svůj pobyt na Valašsku zavzpomínal:

„Zálibu ve zpěvu a lidové písni jsem později obohatil za svého čtyřletého pobytu ve Valašském Meziříčí. Tam jsem se octnul v prostředí, kde lidové umění bylo ještě živé, hlavně písně a tance. Poznával jsem toto svérázné umění přímo u pramene, prakticky. Hrál jsem v cimbálové kapele - hrával jsem klarinet, někdy také housle. Naše cimbálka měla velmi dobrou pověst - projedždili jsme celé Valašsko od Rožnova až po Starý Hrozenkov. Několikrát jsme nahrávali pro rozhlasové stanice v Ostravě a Brně a jednou zajeli i do Prahy. Myslím, že jsem na poslední chvíli zachytil a zažil tento druh lidového umění, které nenávratně mizí nebo se už přestěhovalo do muzeí a archivů.“

Za svých studií byl Antonín Tučapský také členem valašskomeziříčského mužského pěveckého sboru Beseda, na což vzpomíná:

„Moje mysl se zatoulala do poválečných dob, kdy jsem také dva roky v Besedě zpíval druhý tenor. Byla to moje první škola sborového zpěvu a byla to dobrá škola, protože v čele stál muzikant tělem i duší Václav Dětrich. Z Besedy jsem po maturitě postoupil do brněnského OPUSU a potom do PSMU.“

Na Valašsko se Antonín Tučapský vracel o prázdninách a naposled přijel na oslavy 140. výročí vzniku Besedy loni v říjnu.

K jeho životnímu jubileu upřímně blahopřejeme.

Dr. Antonín Tučapský se sbornistyní Marií Stromšíkovou a Jiřím Demlem v listopadu 2002

Cimbálová muzika Vsacan v roce 1949

Z archivu autora článku

Vsacan letos šedesátiletý

Oldřich Štroblík

Už bezmála šedesát let je na naší folklorní scéně stálící soubor valašských písní a tanců Vsacan ze Vsetína. Za ta léta dokázali Vsacané rozdávat plnou náručí radost a dobrou pohodu nejen po naší zemi, ale doslova po celé zeměkouli a právě muzikanti, zpěváci a tanečníci Vsacanu se nemalou měrou zasloužili o to, že lidová písnička a tanec z Valašska zdolmácněly široko daleko.

První krůčky udělali Vsacané ještě v ponurých letech války. Tehdy – někdy na začátku roku 1943 – se začalo na Jasence u hodináře a nadšeného cimbalisty, strýce Josefa Michálka, scházet několik nadšenců, milovníků valašských lidových písní, a z onoho nadšení také brzy vznikla cimbálová muzika. „Cimbálka strýce Michálka“, jak se jí říkalo, hrála ve složení: primáš Miloš Haluza, druhé housle JUDr. Karel Marek, kontry Josef Sedmík, basa Karel Haluza, klarinet Štěpán Tomašík, cimbál Josef Michálek a k muzice patřil i lidový vypravěč, učitel Alois Cepek. První vystoupení měli Michálkovci už téhož roku v březnu při příležitosti okresního aktivu učitelů ve Zděchově a právě od tohoto vystoupení počítá Vsacan svůj vznik. Za války byla činnost muziky vcelku malá.

Teprve po osvobození hledá muzika veřejné uplatnění. Muzika se omlazuje a přicházejí noví muzikanti. Prvním primášem po válce byl Antonín Sousedík, ale jen krátce, po něm přichází Rudolf Duda, druhé housle Ludvík Schmidt, kontry Zdeněk Kašpar (zakladatel souboru Jasénka), Josef Basel, Karel Proisl, Vlastimil Fajkus, Josef Šolle, basa Karel Zezula, cimbál Josef Michálek, klarinet Jaroslav (Slávek) Tilscher, který byl vedoucím muziky a prováděl všechny hudební úpravy pro zpěvačky a muziku. V roce 1947 přichází Slávek Tilscher s návrhem změnit název muziky na „Cimbálová muzika Vsacan“. Název byl přijat a v tomto složení hrála muzika s malými změnami až do roku 1954.

Skoro ve stejné době, snad o něco později, vznikl z podnětu jiných nadšenců „Valašský

Jeden z prvních cimbálových muzik Vsacanu. Za cimbálem zakladatel strýc Josef Michálek.

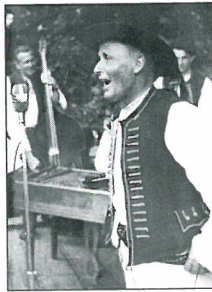
krůžek Vsetín“. Jsou to hlavně učitelky A. Koluchová, E. Slámová, O. Černocká a prof. M. Cervinková, které sbírají zachovalé valašské kroje a výšivky, písničky a tance. Na veřejných besedách v hostinci „U Panovců“ na Jasence seznamují se svojí činností a prací i širší veřejnost. První učitelkou valašských tanců byla nezapomenutelná tetička Trlicová se svou harmonikou. V roce 1946 zvolí krůžek i svého prvního předsedu – paní Bibiánu Sovovou, po ní se stává předsedou krůžku ředitel okresního archivu pan Richard Pavlík. Po R. Pavlíkovi byl předsedou krůžku Antonín Tábořský st. (kloboučník). Pořádají „Valašské hody“ s voděním barana a mikulášskou besídkou. V roce 1947 krůžek vystupuje na Zemědělské výstavě v Praze, na všesokolském sletu v Praze v roce 1948 a v řadě dalších vystoupení v českých a moravských městech. Jelikož krůžek neměl svou muziku, pro svá vystoupení si sjednával

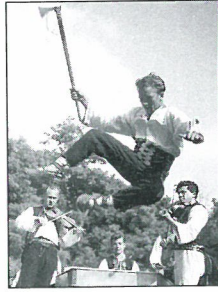
Zpěvačka Zdeňka Straškrabová-Zouharová 1948

Zpěvačka Jarmila Šuláková 1948

Spoluzakladatel, lidový vypravěč Alois Cepek

Odzemkář Dušan Růžička

hudební doprovod právě u cimbalové muziky Vsacan. Na podzim roku 1948 se podařilo krúžku cimbalovou muziku Vsacan získat k trvalé spolupráci a spojením těchto dvou těles vznikl nejúspěšnější valašský soubor těch dob - „Valašský krúžek Vsacan-Vsetín“.

V září 1948 rozmnožily řady Vsacanu zpěvačky, které se nesmazatelně zapsaly do historie souboru, Jarmila Šuláková a Zdeňka Straškrabová-Zouharová. Ve spolupráci s Čs. rozhlasem Ostrava natáčí krúžek spousty písniček a řadu pásem, jejichž autorem je Miroslav Holub. Vyvrcholením těchto prvních let činnosti je barevný film „Valašské tance“, natočený převážně Vsacanem. Zde dal Vsacan vyniknout svým odzemkářům Jiřímu Pardubovi, Arnoštu Olejníčkovi, Dušanu Růžičkovi a Mirkovi Ekartovi. Tím začíná úspěšná spolupráce s čs. filmem. V roce 1950 soubor přešel pod zřizovatele ZK Zbrojovka Vsetín a změnil svůj název na „Vsacan, soubor valašských lidových písní a tanců“. Vsacan nahrával pro rozhlas, měl nespočet veřejných vystoupení, ale musel se vyrovnat i s krizí po odchodu většiny muzikantů v roce 1953. Následně v roce 1954 vzniká nová cimbalová muzika, soubor úspěšně vystupuje ve Strážnici a znovu navazuje na předešlé roky své činnosti. V roce 1955 je souboru uděleno vyznamenání „Za vynikající práci“, jež bylo zároveň propustkou do svobodného světa. V roce 1956 je Vsacan vyslán, jako první amatérský folklorní soubor, reprezentovat Československo na folklorní festival do Anglie, který se konal v severním Walesu ve městě Llangollen. A hned přivezl zlatou medaili zásluhou zpěvačky Zdeňky Straškrabové ze soutěže v sólovém zpěvu a třetí místo v soutěži dvaceti zúčastněných souborů. Od té doby patří zahraniční vystoupení k běžnému programu souboru, valašský folklor přiblížili Vsacané divákům v desítkách zemí tří kontinentů. U nás se soubor stal téměř inventářem řady folklorních festivalů či slavností a také rožnovský skanzen si bez pravidelných tematických vystoupení Vsacanu jen těžko dovede představit.

V roce 1959 se součástí souboru Vsacan stává dětský kolektiv učitelky Elišky Slámové, který přijal název Vsacánek. Jeho první vedoucí se stává Alena Přetáková. V roce 1971 přebírá vedení učitelka a dlouholetá tanečnice dospělého souboru paní Miroslava Zapletalová-Pavelková. Koncem devadesátých let minulého století přebírá vedení Darina Budíková-Kopecká a v současné době je vedoucí souboru Vsacánek bývalá tanečnice Vsacanu Jana Koutná.

V roce 1979 se rozšiřuje dětský soubor o další složku, a to „Malý Vsacánek“. O jeho vznik se

zasloužili manželé Rudolf a Jitka Magdonovi. Ti jej vedli do roku 2000. V současné době tyto nejmenší děti (věk od 4 do 7 let) vedou tanečníci souboru Vsacan Jitka Blažková a Jan Růžička.

Velkou zásluhu na založení dětské cimbalové muziky pro potřeby dětského souboru Vsacánek (založena v roce 1984) měl muzikant (cimbalista) Rudolf Magdon. Jak děti odrůstaly, zakládá Ruda Magdon další kapely. V sou-

časné době vychovává již čtvrtou dětskou muziku. Ta první, dnes již dospělá, působí samostatně a jmenuje se CM Milana Mičáka (název si dala po vynikajícím primáši CM Vsacan Milanu Mičákovi). Primášem této muziky je Milan Mičák ml. V pořadí druhá dětská CM v současné době taktéž působí samostatně. Primáškou je Radka Magdonová a na cimbál hraje Kateřina Magdonová (obě jsou dcery Rudy Magdona) a jmenuje se CM Rudy Magdona. Třetí dětská CM hraje Vsacáнку a čtvrtá se chystá na angažmá u Malého Vsacáнку.

Před 40. výročím souboru Vsacan v roce 1982 vzniká věkově nejstarší složka - „Stáří členové Vsacanu“ - senioři. Jejich průměrná věková hranice se blíží k věku 70 let. Pravidelně se jednou měsíčně scházejí a taktéž příležitostně vystupují při různých akcích souboru.

Vsacan zpracovává folklorní materiál Valašska, který prezentuje v různých podobách jevištní stylizace od jednotlivých tanečních čísel (tance točivé, řemeslnické, luženské točené, tanec starodávný, sólový mužský tanec odzemek či valašský čardáš) až k uceleným pásmům (např. Por-

Senioři Vsacanu v Rožnově pod Radhoštěm 1993

Současní tanečníci souboru s prezidentem O. Štrobílkem a uměleckým vedoucím V. Pavelkou Foto Z. Hartinger

táši, Odvody, Velikonoce, O zbojníku Vojtkovi, Svatojánské noci). Na práci souboru se jako odborní a umělečtí spolupracovníci podíleli: František Bonuš, Zdena Jelínková, Jan Cumpelik, Jiří (Ica) Pospíšil, Libuše Hynková, Jiří Hrabal, František Hlaváček či muzikanti Jaroslav (Carda) Jurášek, Jan Rokyta.

Ve vedení souboru se vystřídali Jaroslav Tilscher, PhMr. Ivan Straškraba, František Visner, vedoucími tanečních složek v jednotlivých souborech byli Ludvík Schmidt, Mirek Ekart, Alena Přetáková, Miroslava Zapletalová, manželé Magdonovi. Do historie souboru také významně zasáhli primáši Luboš Skládal, Antonín Bařinka, Milan Mičák st., cimbalista Milan Švrčina, dlouholetý vedoucí CM a autor hudebních úprav Bedřich Lichnovský, organizační pracovníci Josef Holub, Luboš Salitrník a Jan Slíž. Od roku 1975 je uměleckým vedoucím a choreografem souboru Vladimír Pavelka st. a prezidentem souboru (od roku 1992) Oldřich Štroblik. Primášem CM Vsacan je Luděk Dobrovolný. Stálíci souboru je již více než 54 let zpěvačka Zdeňka Straškrabová.

Soubor Vsacan pravidelně ve Vsetíně organizuje tradiční valašské bály, udržuje velikonoční zvyky, organizuje sám či ve spolupráci s Městem Vsetín a jinými organizacemi řadu společenských pořadů a akcí pro širokou veřejnost.

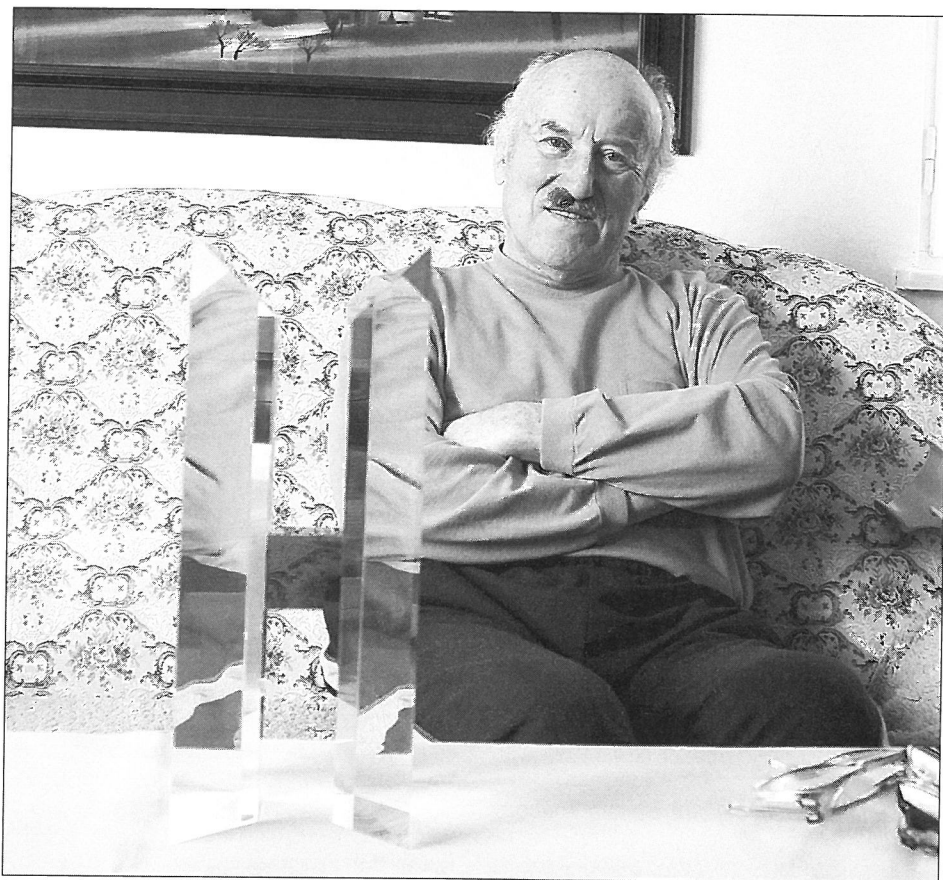

Foto M. Janiš

„Kdo nemá touhu něčeho dosáhnout, snad ani nežije!“

Povídání o odkazu otců, občanských povinnostech, lidských radostech i touhách...

U příležitosti 80. narozenin pana Jiřího Parduby

Hana Jabůrková

Cimbalová muzika Vsacan s primášem L. Dobrovolným
Foto Z. Hartinger

Vsetínský rodák Jiří Parduba (nar. 22. 4. 1923) převzal na jaře loňského roku z rukou starosty města *Cenu města Vsetína za rok 2001*. Tato cena mu byla udělena za dlouholetou kulturní činnost ve Valašském souboru písní a tanců Vsacan a občanskou iniciativu, zvláště v období první poloviny devadesátých let, kdy aktivně působil v zastupitelstvu města.

Pane Pardubo, sám sebe považujete za valašského patriota. Kdo Vás k správnému občanskému postoji, ve Vašem případě až k vlastenectví, vychovával?

Počátky byly samozřejmě v rodině. Měl jsem skvělé rodiče. Maminka byla jedinečnou vlastenkou. K vlastnímu základnímu vzdělání přidávala četbou mnohé další znalosti. Pocházela z dělnické rodiny a byla první kadeřnicí na Vsetíně. Také tatínek byl holičem. Rodiče, jak se tady u nás říká, „smrděli korunou“, protože živnost kadeřnická bývala kdysi šestákovou záležitostí. Tatínka jsem si velice vážil. Byl to veselý a oblíbený člověk se spoustou zálib a koníčků. V roce 1948 ho však komunisté na dva roky zavřeli, a to znamenalo nejen jeho, ale celou rodinu na další dlouhé roky.

Také škola vypadala za první republiky úplně jinak než dnes. Tenkrát to vlastenectví nebylo něco nakomandovaného. Paní učitelka Dančáková z obecné školy nás vedla pět let k lásce k rodičům, ke spoluobčanům a lásce k vlasti. Samozřejmě nás všechny poznamenala doba prezidentské T. G. Masaryka. My jsme byli všichni masarykovci. Masaryk – to byla osobnost, která nám připadala jako něco úžasného, něco gigantického, něco až neskutečného. My jsme ho obdivovali a lásku k němu jsme pak převáděli k lásce k republice, k vlasti. Dodnes jsem hrdý na to, že jsem jako předškolní dítě v sokolském kroji na tribuně ve Vsetíně u Besedního domu vítal prezidenta. S prospěchem jsem neměl problémy. Vystudoval jsem gymnázium a poté učitelský ústav ve Valašském Meziříčí. Učit děti byla

Značka souboru od akademického malíře Ilji Hartingera

J. Parduba se svými prvními žáky 5. třídy, Vsetín březen 1943

moje touha. V r. 1942 jsem po maturitě nastoupil na Vsetíně a po přestávce, způsobené totalitním nasazením ve Zbrojovce, jsem učil až do důchodu. Totalitním režimem jsem byl ale nucen vystřídat 11 učitelských míst po celém Vsetínsku.

Vy jste byl zakládajícím členem souboru Vsacan?

Byl jsem jedním ze zakládajících členů taneční skupiny Vsacanu. Bylo nás pár ogarů a cérek, kteří jsme tu taneční skupinu vytvořili hned v roce 1945. Soubor se stal také místem mého seznámení s manželkou Hanou, roz. Jaroškovou, která byla rovněž učitelkou. Zpočátku nás učila tance tetička Trlícová.

Na vystoupení s námi jezdil můj kamarád Janek Stavínohů z Karlovic, který tančoval pro zpestření programu odzemek. Byl takovým posledním mohykánem, který tento tanec ovládal. Tehdy už se odzemek moc netančil. Špekuloval jsem, jak bych se ho mohl naučit sám. Našel jsem si Kašíkovy popisy tance v Našem Valašsku a rozhodl jsem se, že budu tančit obuškový, s valaškou. Tajně jsem to trénoval. Některé figu-

ry mně ve vlaku do Velkých Karlovic, kde jsem tenkrát učil, ukázal Janek Kobzáň, s kterým jsem se seznámil na vsetínských výstavě.

Po r. 1948 přišli do souboru pohybově zdatní chlapci ze zrušeného Sokola a ti se naučili obuškový tančit také. Největší úspěch měl Dušan Růžička. Snažil jsem se o uměleckou čistotu tance, o vynechání prvků, které do něj nepatřily. Některým jsem to i vytýkal, protože jsem byl pověřen, abych obuškový na různých nácvicích i učil. Ve Vsacanu jsem aktivně působil do roku 1953. Z vážných zdravotních důvodů jsem toho musel nechat. Navíc se nám toho roku narodila dcera, takže i manželka se místo tancování začala věnovat rodinným záležitostem.

Zmínili jste se o Sokole. Co znamenal pro Vás a pro generaci Vašich rodičů?

Moji rodiče, i když sami necvičili, byli v Sokole angažováni. V Sokole se kromě cvičení soustřeďoval společenský život. Bylo tam divadlo, mužský pěvecký sbor, knihovna, loutkové divadlo, tamburáši s balkánskými strunnými hudebními nástroji. Hráli s nimi i můj tatínek a oba starší bratři. Vystupovali na sokolských akademiích, gulášových partiích v průběhu roku, na kulturních akcích ve městě, na narozeninových oslavách členů Sokola. Tatínek dělal také maskéra při divadelních představeních, šláňel šminky a paruky. Na Mikulášských zábavách si dávali všichni vzájemně dárky, i dospělí, ovšem legračního rázu. Společenský život se v Sokole velmi pěstoval. Nebylo tam rozdílu mezi dělníkem, továrníkem, chudým a bohatým. Naopak! Existoval fond na podporu nemajetných, z něhož se zakoupil třeba kroj pro potřebné nebo se jim z něho zaplatila cesta na slet apod. Veškeré funkce se dělaly zdarma, tam nikdo neměl nataženou ruku. Dbalo se na kázeň a úctu ke starším.

Do Sokola jsem začal chodit už v předškolním věku. Pro nás ogary znamenal Sokol hodně moc. Pravidelně jsme cvičili v tělocvičně, po postavení Sokolovny se využíval i bazén a atletické dráha, hrávaly se míčové hry. Téměř denně jsme byli na sokolském cvičišti. Cvičilo se veřejně i na vesnicích, kam jsme chodili průvodem pěšky. Treba na Hovězí se šlo po Bečevné do Ustí, s praporem na rameni.

Sokolské akademie bývaly v Besedním domě. Jako žáci i dorostenci jsme tam mívali vždy ně-

jaká vystoupení. Ochotnická divadla byla na úrovni, hrávaly se nejen činohry, ale i operety. Treba v Bílé nemoci jsem viděl herce Štěpánka i Smolíka, ale v roli maršála mám stejně nejsilnější zafixovanou podobu svého učitele Oldřicha Janaty s jeho ostrým pohledem. Představení byla vždycky vyprodaná. Chodilo se na herce, jestli neudělají nějaký kopanec, který se samozřejmě promíjel: Bude tam hrát Maruška Kleinová nebo Franta Růžičků nebo papučář Ludva Mičáků! atd.

Každou neděli bývaly v Sokolovně taneční zábavy Čaje o páté pro všechny generace obyvatel. Lidé si poseděli, povykládali. Přes týden na to čas nebyl.

Činnost Sokola byla bohatá, ale komunismem byla přerušena. Po roce 1989 bylo touhou bývalých sokolských bratrů činnost Sokola opět obnovit. Mirek Holub, Dušan Životský a já jsme se dali dohromady a podařilo se nám Sokol za těžkých podmínek obnovit. Ale spor o Sokolovnu, kterou postavili naši rodiče a bratři z darů a výnosů tehdejší činnosti, není dosud vyřešen.

Už jsme narazili na pojem vlastenectví. To se dnes nenosí. Naopak! Ale široké zapojení mládeže do společenského života, jak tomu bylo v tehdejší Sokole, by bylo určitě výbornou prevencí kriminality i dnes.

Jaký byl Vsetín Vašeho mládí?

Byl romantický! V dobách svého mládí vidí člověk všechno krásnější a lepší, než to bylo doopravdy. Určitě byly lepší vztahy mezi lidmi. Jako malý kluk jsem se vždycky motal kolem maminky v její provozovně, kterou měla na Palackého ulici. Tam se člověk leccos dovidal od těch horních několika set vsetínských měšťanů, kteří služeb holičství a kadeřnictví svých rodičů využívali. Člověk tam poznal hodně lidí, i takových, kteří ve městě něco znamenali. Vsetín mého mládí bylo takové domácké město.

Velice rád vzpomínám na trhy na Dolním náměstí. Konaly se každou středu. Přicházeli tam pasekáři s přebytky, prodávaly se tam brousky i zázračná mydélka na čištění skvrn, která pak samozřejmě nic nevyčistila, prodávali tam zlomkovou čokoládu, voněla tam koňská sekaná. Před obchodem smíšeným zbožím Františka Fajkuse stával stůl, za kterým prodával pan Maňka teplou sekanou a teplý kabanos. To vám vonělo celým Svárovem!

Vsetín se mi dříve velmi líbil. Vždy jsem těžce nesl, když se některé části města likvidovaly ve velkém, jako Sychrov, Hrbová, Rokytnice...

Se svou první tanečnicí na maškarním plese v Sokolovně, 1935

Sedmdesátiletý J. Parduba v pořadu Jubilanti v Rožnově pod Radhoštěm

Z kopečku Žamboška jsem téměř denně obdivoval naše město. Málokteré město se může pochlubit tak jedinečnou a nádhernou polohou, jakou má Vsetín. Bolelo mě, když jsem slyšel hloupá slova: „Na Vsetíně bude všecko nové! Bude to socialistické město! Tady zůstane jenom zámek a ty kostely. Všecko ostatní půjde pryč!“ Víte, já jsem takový nejen vsetínský, ale valašský patriot. Valašsko považuji za vůbec nejkrásnější kout na světě. Měl jsem možnost podívat se do světa a obdivovat leccos – Vatikán, Benátky, Florencii, Pergamon a drážďanskou galerii, dvakrát jsem projel také Severní Amerikou od Atlantiku k Pacifiku... Obdivuji historické stavby v Čechách, siluetu Hradčan - historie na mě vždy velmi působí. Ale přesto bych tam nikde nechtěl žít.

Já jsem se narodil tady a valašské kopečky, údolí a potůčky považuji za nejkrásnější na světě. Hodně jsem chodil po okolních pasekách a když jsem viděl místní lid, jak s námahou obhospodařuje svá políčka s hromadami kamenů na jejich okrajích, měl jsem kolikrát touhu jít k těm stařenkám a staříčkům a políbit jim ruce. V duchu jsem to udělal, ale ve skutečnosti ne, protože bych je asi přivedl do rozpaků, a to jsem nechtěl. Zdejší lidi jsem miloval. Z Valaška bych nikde nechtěl jít a kdyby mě přesadili někam jinam, asi bych steskem umřel.

To je důvod, proč jste se po r. 1989 veřejně angažoval v městském zastupitelstvu při napravování nedostatků a přešlapů minulosti v éře tzv. budování socialistického města?

Už jsem vzpomínal tu naši úžasnou úctu k Masarykovi. Rovněž jsem se přiznal do rodiny, kde vztahy k Masarykovým byly velice úzké... (viz Valašsko č. 5, 2000/2).

V městském zastupitelstvu jsem si vytyčil konkrétní úkoly, kterých jsem chtěl dosáhnout. Do zastupitelstva jsem zprvu sám jít nechtěl, ale protože jsem se podílel na činnosti Občanského fóra a byl jsem známý na veřejnosti, přemluvili mne tehdy, abych na tu kandidátku šel. Budiž, z 28. místa jsem se dostal ve volbách až do samotného zastupitelstva.

Nejprve bylo třeba dát do pořádku pomník T. G. M. Ta práce se mi povedla, i když nebyla snadná, protože staré struktury měly snahu mnohé ještě pozdržovat. Prvního odhalení pomníku jsem se zúčastnil jako malé děčko v mamčině náručí, u druhého v r. 1945 jsme zpívali, byl jsem i u toho třetího odhalení v r. 1968.

S vedoucím politických vězňů Lubošem Kruťkem jsme se dohodli na postavení pomníčku politickým vězňům popraveným v době komunistického útlačku. Povedlo se – památník stojí ve vsetínském parku.

Mým třetím úkolem bylo dosažení přejmenování názvů ulic poplatných době. Pověření jsem dostal. Částečně jsme se vrátili k původním názvům, částečně jsme uctili památku historicky významných vsetínských osobností. Na Vsetíně existují hroby lidí, kteří pro Vsetín něco udělali, kteří něco ve Vsetíně znamenali, a jsou v dezolátním stavu, nikdo o ně nepečuje. Chtěl jsem dosáhnout toho, aby se město postaralo o hroby těch, kteří už tady nemají žádnou rodinu, třeba učitele M. Václavka, doktora F. Sovy, malíře M. Borii, či symbolický hrob novináře Z. Kalandry.

Odhalení pomníku obětem komunistického teroru, Vsetín - Panská zahrada 16. 6. 1993

Úcta k osobnostem minulosti se nenosila celá dlouhá léta. Pořád se prosazovaly jenom světlé zírky. Já budu vždy zdůrazňovat, že národ, který zapomíná na svou minulost, si nezaslouží ani budoucnost. Musíme si vážit těch, kteří byli před námi, kteří nám tu cestu připravovali a mnohdy za velice těžkých až krutých podmínek, kteří nelitovali ani osobních obětí. Se svými vrstevníky jsme stejného ražení. Masarykovskou republiku jsme považovali za svůj stát. To v nás zůstalo a to v nás přežívá.

Dosáhl jste už ve svém životě všeho, čeho jste dosáhnout chtěl?

Kdo tvrdí, že už všeho dosáhl, buď nemluví pravdu nebo je to s ním špatné. Člověk má mít pořád nějakou touhu ještě něco udělat, ještě něčeho dosáhnout. Kdo ji nemá, tak už nežije. Víte, mám malý pokojík, kde mám své oblíbené věci – řadu všelijakých obrázků, drobností, ke kterým se vážou všelijaké vzpomínky. Milé drobnosti, které mne těší a obohacují. Rád tam sedím a píšu si všelijaké vzpomínky na svůj život i kroniku našeho manželství. A ještě bych si tam chtěl leccos poznačit - o staříčkově chalupě v Rokytnici, o Žambošce, o dalších věcech... Třeba to nikoho nebude zajímat, ale je to moje radost.

Scházíme se ještě staří Vsacané. Bývá nás tak kolem dvaadvaceti. Vytyčil jsem si program na naše pravidelná sezení, aby to nebylo jenom takové pojídání máskrt. Už mám kolem padesáti nejrůznějších povídaní o životě na starém Valašsku. Tím posledním je vzpomínání na staré Vsacany. Je to takový sen o valašském nebi...

Zdá se, že život zdejších obyvatel, jejich osudy, potřeby a zájmy jsou uloženy hluboko ve Vašem podvědomí...

Co jsem dělal, ať už to bylo pro město, pro Sokol, pro zahrádkáře, ve školství, nikdy jsem nedělal s tou perspektivou, že bych za to měl něco dostat. Nedělal jsem to pro sebe, ani pro režim. Pracovat pro lidi jsem vždy považoval za svou povinnost a vždy mě to těšilo. Říkal jsem si: Máš schopnost něco prosadit, máš radost z toho, že to můžeš udělat? Tak to je ta největší odměna.

Šťastný jsem ještě z jednoho důvodu, víte? Že jsem potkal tady tu dcerku - svou ženu. Padli jsme si do noty a už to spolu táhneme 51. rok. Moje manželství bylo tím největším darem od života.

Co byste popřál do života svým dětem a vnukům?

Aby měli touhu udělat něco dobrého pro druhé. Nežili jenom s tím, že budou od společnosti něco vyžadovat, ale s tím, že jí musí také něco dát. Popřál bych jim hodně pokory a úcty k těm, kteří je přivedli na svět. Aby se nebáli obětovat nejen materiální zdroje, ale veškeré své schopnosti, které mohou nabídnout. Aby svůj život prožili čestně a nemuseli se za něj stydět. Aby dokázali přiznat i chybu, omluvit se za ni a uměli ji i napravit. Aby to, jak říká Havlíček, nebyla jen slova, ale aby jim to z úst přešlo i do paží. Rád bych, aby byli slušnými lidmi a nikomu neškodili. Líbí se mi heslo dalajlámy: Když nemůžeš pomoci, aspoň neublížuj! Aby měli své pevné názory, které by neměnili, protože: Kdo mění víru, neměl žádnou. To jsou zase moudrá slova Karla Čapka.

Děkuji za příjemný rozhovor a spolu se čtenáři Valaška Vám přeji dobré zdraví a ještě hodně krásných životních okamžiků.

Se svou celoživotní partnerkou Hanou Pardubovou

Vsacané ve valašském nebi

Jiří Parduba

„Isto aj mnohým z vás sa stává, stějně jak mně, že sa nedy v noci zobudíte a nemožete usnút. Tož co včít! Počítám ovečky, a gdyž je z nich už několikastě, ba tisícihlavě stádo, pošlu ovečky do tramtáryje a skúšám ině figle, jak usnút, nájčasťej marně. Potem z obrovskú účtú, pokorú aj obdivem spominám na ty, co tu byli před nama, keří nám ušlapávali chodníčky k našemu lepšimu životu. Onehdá sem tak spominál na svoje rodiče a přátele ze začátku Vsacana.

Gdyž sa ně potem podařilo usnút, přiletěl přenáherný sen, gdy sem sa ostehnúl před nebeskú bránú a svatým Petrem. Ten tam seděl v bílých novavicách a červeném bruncleku na stolci, kole širána blyšťala sa mu zlatá svatozář, v zuboch držál fajku na dluhé trěsce a z hlavú opřenú o valašku dřímál. Pro dluhé fúsiska nešlo uhlédnúť vyšívání košule, ba ani kotulu. Papučě mňěl vyzuté a strčené pod lavú, lebo mu z toho choděňá přej hrubě otékaly nožiska.

Gdyž sem mu dál křestanské pozdravění, probrál sa z dřimot, mocně zabafál z fajce, ždůrnúl ukazovákem do širána, až sa mu postavil šrěgem, a zhurta spustil: „Co sa tu posmětáš, synku, co tu enem chceš? Toto není obyčajné nebe, to je nebe extrovní, edem pro Valachy a dívaja sa do svých lejster, ešče řa tu nemám zaneseného, ešče není tvůj čas. Čhtačky nechřtačky mosíš počkat a včilej sa ber zpátky!“ „Járku,“ já na to, „strýcu Petře svatý, může sa stať, že tvůj nájvyšší šéf řa třeba gdy si tady pustí, tož bych chtěl vědět, do čeho bych přišel, jak to tu cosi chodí.“ „Ja, to je iná, pustím řa, pustím, ale mosíš ně slúbit, že sa budeš cho-
vat mravně a z nikým sa nepustíš do řeči!“

Sotva sem to slúbil, rozglábila sa řa nebeská fortňa a já, očiska vyvalené jak řaba, gdyž ři stúpíš na kuř oko, nesmělo sem vplznúl do vrůtra. A hned kúsek za fortňu první překvapění - Pelárova muziga a přej - všeci sa ptají, kemu to hrajú, vedľa Matalici ze svojú mašinú vyřvářali - Olomúc, teplé pivo, chladné párky, smradlavé tvarůžky, dalēj stál Tonda Súsedíkú z Haluzú a Edú Hovadíkóvým, potem břínkál na cimbál Joža Vranecký, kerému na husle přihrávajú kantoře Franta Holíkú, Bohuš Sušilú, Slávek Macháčků a na bas Karel Vodičků. Takěj Zdenek Kašparú doprovázaja sa na husličky vyspěvovával svoje oblíbeně písničky. Smutno tam postávál Milan Mlčákú, že nemůže hrát, edem teskno si pobrukoval - moje mladé leta neužila

světa. Bať neužila, gdyž si věcěj hleděla a užila kališku. A dalších cimbalovek tam bylo plno. Kole nich tlačila sa baňa Valachů v krojoch, spívali, pohupkovali sa, ba aj tančili a divno ináč sa zabavovali. Radosť pohledět!

Ohlédám sa, gde sú tí naši. Lud'kové milí, nebili mezi ostatnima, ostehli sa na vyvýšeném javisku, že je to místo nájčestnějši. Kole muzigy stála dluhá řada stolů a na nich plno klobás, frgálů a v butylkách jak sladučká rosolka pro robky, tak aj ten valaský nektár, pravá trnkovica. Za stoly dřevěné lavy a na nich posedajú, pojídajú aj popíjajú a snád' aj klevetija tetičky Sovová, Moravcová, Geržová, Boriová, Kolúchová, Černocká, Červinková, Dědicová, Slámová, Životská, Dolanská, Mikešová, Tábořská, Pittau-

muzigantě rychtují, dvě ogaři hěpli před muzigu. Jeden, také pomešší chlápja, ruku hore, že si poručí, ale vtem Břeta: „Já su tu delěj než ty, Prcku, mně mosija najprv zahrát sviřáka.“ To už sa začali párovat' ogaři a cěrky, co tak enem kolem postávali a chystali sa do tanca. Byl to dluhý štrúdl: Kamil Černocký, Jara Juřica, Otyň Tkalců, Milan a Karel Životští, Čeňal Kraus, Karel Matějů, Mirek Živocký, Luděk Fajkusů, Franta Vrublů, Jan Malíšků, Ozeř Lacků, Jožin Mlčáků, Arnošt Olejníčků, Prcek Holubů, Břeta Valů, Dušan a Luboš Růžičkovi, Jiřina Juřicová, Jarka Filáková, Jarka Mlčáková, Anežka Matějová, Oli-
na Vaňková a isto aj další, keré sem v téj mačkanici snád' přehlédnul. A tož toto byla chvíla pro tetičky na lavách. Hned hlavy k sobě a sumí-
rovaly: řa sa k temu nehodí, ři dvě sa cosi hrubo pochťevájú, co sa stalo, že hen ři už sa spolu nedržíja a špekulaci bylo neurekom. Ešče že ři mladí na to nedbajú a gdyž sa konečně popárovali a pustili do tanca, tetička Trlicová hned k nekerým přitckala, aby opravila lepší držání, poradila, kerú nohu gde strčit a co s řú udělat, aby přý neobšůstli hařbu.

A byl to tanec jak má být. Sukně sa cěrkám nadnášaly, že bylo vidět oplěčko, ogaře veselo podupávali, o dušu hvízdali a celí rozkurášení vyhazovali svoje tanečnice, aby je po dopadu mohli potem věcěj pozvrzat. Sotva skončil tanec, dali sa spívat o téj lavečce, co sa polámala, o tem, jak na Jasěnce při potůčku pijú

chlapci borovičku, že na Kaňúřském vršku hoří oheň, že ve vsetínském zámku mají galánku, že děvčata to nemajú, potem sa zas začli točit při bystřičáku, pilkách, Jánošíkovi, řantavém, a tak sa střídál tanec s písničkami a moje srdénko sa radostí a ščestím libo usmívalo.

Aby si mezi tancem trocha zadechli, strýc Lojzek pl'kl o tých včelách v Áfrice, co sú velké jak bažantě, o Bambuškoví, jak sa dostál k asentu, lebo o chlapoch, jak sa opanovali před tým alcohólem, či o tem žrádle pro advokáta. Dobře ně bylo, milučko a gdyž už byli všeci zadychčeni, dvě chlapci, Arnošt a Dušan, ručiska hore, stavjajú sa před muzigu a muzigo hraj: Štyry kozy, pátý cap a začali nožkama předrábjat a vyšívát, divno ináč sa vykrúcat a vyskakovat a to už sem nevydržál. Začál sem sa pohupovat, ba aj vyskakovat a co čert nechťel, při tem jednem výskoku - bác! Rana jak z kanóna a já sem sa probudil, lebo sem málem rozbil čelo poste-
le, jak sem doňho nohú šlažil. A bylo po snu. Notnú chvílu sem ešče dosnívál a bylo ně, věřte, dobře, moc dobře. Enem sem si řikál, že esli sa ten, co o všeckém rozhoduje, omýlí a já sa do toho valaského neba náhodú dostanu, mosím si vzít valašku, lebo bez ní sa obuškový tančit nedá.

Tož tak, nech sa hned na temto místě do země propadnu, není-ři to pravda, co sem napřál.“

Emil Hlavica, Valašská muzika, akvarel, nesign.

Reprofoto M. Langer

rová, kerá z jehlů v hrsti vyšívá rukávce. Tetina Cvajková, řečená Humorka, trčí nedočkavostí, estli ju negdo vytančí. A přihlédřa bližěj zbadál sem, že sa tam skromňučko krčí aj tetička Matušová, Fanuša Jarošková a moja maměnka. Mezi řečú pochlipkávaly téj feřmincověj, či kmínky, uždibovaly kúsky frgála, keré potem žmůlaly v huběnce a hónily z kúta do kúta, lebo tých zubů už sa řim cosi nedostávalo. Strýci postávájú z frkalkama v ruce, s přivřenýma očisky chvílami z nich ulíznú a utřaci huběнку do rukáva slastno zamlaskájú. Bádám, že je to strýc Pavlík, Dědic, Tábořský, Gerža, Černocký, Evženek Hlavicu a dokonca jeho bratr Franta z Dušanem Jurkovičem. Strýc Filáků z heligónků trpezlivo čeká, přide-ři na něho čída, aby mohél zavržat, až bude mět muziga pauzu, a gdesi sa tam nadrapil aj strýc Šarřú, že má ten vehikl narychtovaný, gdyby snád', nedaj bože, bylo třeba gdesi zajet.

Všeci nespúšťajú oči ze strýca Lojzka Cepka a hlasito sa chlachůňájú, gdyž on vyprávjá, jak sa dělál ten dúněl přes celú zeměgulu. Sotva skončil, strýc Michálků, sedá za cimbalém, pobízá muziganty, aby pobrali inštrmenty a chystali sa nejakú spustit. Ruda Duda nakalafunoval šmitec, Ludva Šmidů, Ozeř Bázlů, Karel Proislů, Ivánek Straškrabů a Ozeř Šolle ladija husle, Sláveček Tilscherů štimuje kladinět a Karel Zezulů chystá sa strúhat bas. A co sa tak ři

BALANC, kamenina, měď, 2001

Foto Petr Zhoř

VELKÁ RADOST, kamenina, 88 cm, 2001

VZLET, kamenina, nerez, měď, 96 cm, 2001

VELKÝ SBĚRATEL, kamenina, 2002
Foto P. Drda

PAN KONVIČKA, kamenina, 79 cm, 1997

ÚDĚL, kamenina, 1998

V OBLÁČKU, kamenina, sklo, 84 cm, 1997

BAKHCHUS, kamenina, 43 cm, 2001

V ATELIÉRU

Ateliér v r. 1999 s plastikou STRÁŽCE, kamenina, v. 95 cm

Akad. soch. Pavel DRDA se narodil 3. 3. 1958 v Hranicích n/M. Po absolvování SPŠ keramické v Bechyni (1973 – 77) vystudoval VŠUP v Praze v ateliéru užitého sochařství u prof. Malejovského (1977 – 83). Od počátku osmdesátých let se zabývá volnou tvorbou v oboru keramiky. Jeho figurální plastiky zvířat a lidí se nacházejí v mnohých soukromých sbírkách. Keramické reliéfy, fontány, zahradní prvky a rozměrnější figurální kompozice dotvářejí architektonické řešení veřejných prostor v celé ČR. Umělec žije a tvoří v obci Bystřicka na Vsetínsku.

Vaše dosavadní tvorba je především dialogem s keramickou hlinou. Co všechno Vám na sebe prozradila?
Uchvátla mě už jako malého kluka. Vždy se mi líbila, jak je krásně tvárná a jak se z ní dá krásně tvořit. Když se zmáčkne v ruce, krásně se otiskne a vypoví o ní spoustu věcí. Proto si ji moc vážím. Na práci s hlinou je neopakovatelná vysloveně živá, bohatá modelace. Na konkrétní věc, kterou zrovna dělám, musím být napojený. Málokdy se podaří stejnou věc zopakovat. Nikdy už není stejná.

Moje tvorba však není jen o komunikaci s hlinou, je i o komunikaci s člověkem. Na LŠU ve Valašském Meziříčí mě vynikající pedagog prof. L. Christ tak nadchnul pro modelování, že už jsem nechtěl být ničím jiným než sochařem. Rodiče mě v tom podporovali, protože viděli, že mě to baví a že to chci za každou cenu. Sochařinou vyjadřuji, co cítím, co si myslím, co mi říká okolní svět. Co neumím napsat slovy, umím napsat v hlině.

Já sám nejsem moc vtipný člověk, neumím okamžitě s humorem na něco reagovat. Ale pokud to jde, snažím se do své tvorby trochu toho humoru dávat. Myslím si, že jsem tady proto, abych člověka potěšil a pohladil. Základem mé tvorby je radost. Nazval jsem tak i svou zatím poslední výstavu - Radost z hlíny.

Hlinu často doplňujete i jiným materiálem. Kterému z nich dáváte přednost?

Každý materiál dovolí něco jiného. Nejraději mám bronz. Ten krásně kopíruje, je to úžasně nosný materiál, jeden z nejkrásnějších. Do kamene se dá těžko přenést tvarosloví tak, jak ho chápu já. Pro kámen musí člověk dělat úplně jiným způsobem. Dřevo dnes už používám jenom jako artefakt k doplnění, protože surové dřevo jde pěkně k té surové hlině. Jsou to materiály, které se spolu krásně snoubí. Já cítím spíše realističky. Kde používám sklo, tam už je abstrakce velká. Mám rád sklo jenom hutné lité do jednoduché formy, mám rád, když se sklo tvoří, když je ještě samo tvárné. Samotné broušení už mi tolik neříká, protože tam už mi to trošičku připadá jako znásilňování materiálu. I při tvarování hlíny jsem raději uvolněný, neutažený, více expresivní. Líbí se mi, když se skrze mé ruce projevuje ona sama.

Materiály přizpůsobuji myšlence. Třeba můj provazochodec balancuje ocelovým lanem namísto tyče – to je ta absurdita života, rozumíte mi? My se pořád o něco snažíme, pořád nad něčím balancujeme a i to, čeho se držíme, kolikrát pevné není. Svým dílem se snažím jen něco nakousnout, naznačit. Prostor dávám samotnému divákovi. Nemám rád příliš jasné věci.

Letos jste oslavil zralých 45 let života. Kam směřujete?

Mám svou představu, jak má výtvarné dílo vypadat, i představu o větších věcech. Možná mne osloví i další materiály. Ukáže se, co mi život přinese. Mnohokrát jsem byl žádán, abych šel učit. Zatím odmítám. Nevýhodou svobodného povolání je, že taky občas musím dělat věci, které mě uživí. Zkrátka plnit přání zákazníka - opravit sochu, zhotovit fontánu, vytvořit nějaký ten architektonický doplněk, sloupy, pilíře, keramický obklad atp. V atmosféře všeobecného nevku, který tady kraluje, to není jednoduché. Architekti říkají, že není štěstím mít bohatého investora, ale investora, který si nechá poradit. Proto říkám zákazníkovi: nenuť mě dělat to, co nechci, protože dostaneš ode mne jen polovičatou práci a nebudeš spokojený ani ty, ani já. Je třeba si nechat poradit od skutečných odborníků. Trh je zaplavený spoustou šuntu, ve kterém se lidé nedokážou orientovat. Kvalitní věc je drahá, a to obchodníka nezajímá, protože chce z obchodu utržit nějaké to procento. Zákon trhu není v žádném případě zákonem kultury.

Jaký máte názor na místo umění v našem životě?

Umění nás provází životem neustále. Už v pravěku, když si lidé nedokázali vysvětlit různé jevy, pomáhali si uměleckou tvorbou. Dnes je to více o designu. Těší mě, že si lidé zase začínají více všimnout přírody, donesou si kamínky na zahradu apod. Země není naše, máme ji půjčenou. Kolem nás jsou krásné věci k povšimnutí. Snažím se je v umělecké tvorbě lidem předávat.

UKLÁDÁNÍ NEVĚSTY. Mědirytina od Jean-Michel Moreaua mladšího, podle předlohy Pierre-Antoine Baudouina, asi 80. léta 18. století. 460x330 mm, inv. č. 432.

Součástí sbírky výtvarného umění OVM Vsetín, muzea ve Valašském Meziříčí, je i sbírka grafiky, v níž jsou zařazeny i grafické listy pocházející ze zámku v Lešné u Valašského Meziříčí. Mezi nimi vynikají dvě rokokové galantní scény – ta, se kterou se blíže seznámíme, pochází od francouzského grafika, malíře a kreslíře Jean-Michel Moreaua mladšího (1741–1814). Moreau se vyučil v dílně tehdy populárního a velmi produktivního grafika Jacques-Philippe Lebase. Svému učiteli zůstal nablízku i po vyučení – dílnu si totiž umístil na stejnou ulici hned naproti, jak se dočteme i z textu na tomto grafickém listě. V době svého vrcholu byl Moreau nejlepším grafikem doby Ludvíka XVI. a tato mědirytina je jeho nejznámější reprodukcí, kterou vytvořil podle předlohy svého staršího krajana, pocházejícího rovněž z Paříže, Pierre-Antoine Baudouina (1723–1769). Ten byl žákem proslulého François Bouchera a věnoval se nejčastěji právě malbě žánrových a galantních scén. Svá díla vystavoval na pařížském Salónu a o tom, že je publikum nepřecházelo bez povšimnutí, svědčí i fakt, že v roce 1763 a 1765 byly jeho obrazy pro svou přílišnou peprnost až nemorálnost staženy z výstavy samotným pařížským arcibiskupem. Nicméně tyto skandály Baudouinovi spíše ještě přidaly na věhlasu a stal se tak jedním z nejpopulárnějších umělců posledního desetiletí starého režimu ve Francii. Malba, jejíž grafickou reprodukcí zde vidíme, byla vytvořena pro známého sběratele, marký-

ze de Marigny, ale bohužel je dnes ztracená. Zobrazená scéna představuje ukládání nevěsty do lože. Není to ale tak intimní záležitost, jak by se nám dnes mohlo zdát – ranní vstávání a oblékání (lever) a večerní ukládání do lože (coucher) bylo u královské rodiny a aristokracie v té době společenskou událostí, již přihlíželo mnoho párů urozených očí. Nevěsta (ještě v roce 1780 se nevěsta nemusela vdávat v bílých šatech) je již v negližé (nedbalkách) – noční košile se všeobecně používá až v 19. století. Negližé má svůj původ v Holandsku, kde s velkým časovým předstihem před zbytkem Evropy vzniká první opravdu pohodlný oděvní styl (už od poloviny 17. století). U francouzských dam spočívalo nejprve v tom, že svůj slavnostní oděv doplnily malou ozdobnou zástěrkou. Skutečné nedbalky, tedy domácí oděv, se rodí až ke konci první čtvrtiny 18. století – ovšem zas až tak pohodlný nebyl. Tvořil jej svrchní volně řasený horní šat, pod kterým se však nadále nosil korzet (ten se oblékal vždy na košili) a spodničky. Korzet však mohl být i méně těsný, nevyztužený, sešněrovaný vpředu – ovšem dobová svědectví jej takto volný zpočátku označovala jako neestetický či přímo nemravný.

Grafika je zajímavá především světlem, které, vycházející ze zhasených svíček, dodává scéně zvláštní atmosféru. Dílo je uloženo v depozitáři zámku Kinských a patří ke chloubám grafické sbírky.